

Stenografični zapisnik

devetindvajsete seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dné 21. oktobra 1910.

Nayvoči: Prvosednik: Deželni glavar Franc pl. Šuklje. — Vladna zastopnika: C. kr. deželni predsednik baron Teodor Schwarz in c. kr. okrajni glavar Karol grof Künipl. — Vsi člani razun: knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič, eksclenca Josip baron Schwegel, Ivan Knez, Josip Lenarčič, dr. Karol Triller, dr. Vladislav Pegan in Josip Pogačnik. — Zapisnikarja: dr. Franc Novak in dr. Ivan Zajec.

Dnevni red:

1. Naznanila deželnozbornskega predsedstva.
2. Priloga 267. — Poročilo deželnega odbora, glede dovolitve višjih nego 20 % priklad za cestne namene.
3. Ustno poročilo upravnega odseka:
 - a) o nujnem predlogu gospoda poslanca Lenarčiča in tovarišev glede izvolitve zastopnikov v deželni železniški svet. (Dež. zb. št. 141);
 - b) o nujnem predlogu gospoda poslanca dr. Zajca in tovarišev glede reorganizacije c. kr. deželnega zdravstvenega sveta. (Dež. zb. št. 51);
 - c) o nujnem predlogu gospoda poslanca Matjašiča in tovarišev v zadevi pomočne akcije za vinogradnike. (Dež. zb. št. 50);
 - d) o prošnji županstva občine Račna za razširjenje tamošnjih požiralnikov. (726/Pet.);
 - e) o prošnji občine Dragatuš za uravnavo potokov Turnšca, Nerajčica in Lahina. (714/Pet.);
 - f) o prošnji občine Žilce pri Št. Vidu za zvišanje subvencije za preložitev ceste Begunje-Št. Vid. (713/Pet.);
 - g) o prošnji katoliškega političnega društva za idrijski okraj radi prodaje čipk. (727/Pet.);
 - ž) o načrtu novega zakona o varstvu planinskega cvetja. (k prilogi 260.);
 - z) o prošnji občine Mošnje za preložitev klanca na državni cesti od Pirašice do Malega Dobrega Polja. (722/Pet.).

Stenographischer Bericht

der neunundzwanzigsten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 21. Oktober 1910.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Franz Ebler von Sulkje. — Regierungsvertreter: k. k. Landespräsident Freiherr Theodor Schwarz und k. k. Bezirkshauptmann Karl Graf Künipl. — Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič, Erzellenz Josef Freiherr von Schwegel, Ivan Knez, Josef Lenarčič, Dr. Karl Triller, Dr. Vladislav Pegan und Josef Pogačnik. — Schriftführer: Dr. Franz Novak und Dr. Ivan Zajec.

Tagesordnung:

1. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.
2. Beilage 267. — Bericht des Landesauschusses, betreffend die Bewilligung von mehr als 20 % Umlagen für Straßenzwecke
3. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:
 - a) über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Lenarčič und Genossen, betreffend die Wahl der Vertreter in den Landes-Eisenbahnrat. (Landt. Z. 51);
 - b) über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Dr. Zajec und Genossen, betreffend die Reorganisierung des k. k. Landes-Sanitätsrates. (Landt. Z. 51);
 - c) über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Matjašič und Genossen, betreffend die Hilfsaktion für die Weinbauer. (Landt. Z. 50);
 - d) über die Petition des Gemeindeamtes Račna um Erweiterung der dortigen Sauglöcher. (726/Pet.);
 - e) über die Petition der Gemeinde Dragatuš um Regulierung der Bäche Turnšca, Nerajčica und Lahina. (714/Pet.);
 - f) über die Petition der Gemeinde Schilze bei St. Veit um Erhöhung der Subvention für die Umlegung der Straße Wigaun - St. Veit. (713/Pet.);
 - g) über die Petition des katholisch-politischen Vereines für den Bezirk Idria wegen Spitzen-Verkaufes. (727/Pet.);
 - h) über den neuen Gesetzentwurf betreffend den Schutz der Alpenflora. (zur Beilage 260);
 - i) über die Petition der Gemeinde Mößnach wegen Umlegung der Steile an der Reichsstraße von Pirašitz bis Klein-Gutenfeld. (722/Pet.).

4. Ustno poročilo imunitetnega odseka o dopisu c. kr. okrajnega sodišča na Vrhniki za izročitev gospoda deželnega poslanca Lenarčiča.
5. Ustno poročilo upravnega odseka o načrtu novega cestnega zakona. (k prilogi 96.);
6. Ustno poročilo finančnega odseka:
 - a) o računskem sklepu Grmskega zaklada za leto 1909. (k prilogi 249.);
 - b) o računskem sklepu zaklada deželne prisilne delavnice za leto 1909. (k prilogi 240.);
 - c) o prošnjah vodstva dekliškega sirotišča bar. Lichtenurnove za podaljšanje ustanov, priznanje starostnih doklad svetnim učiteljicam na zavodu in za stalno zvišanje letne dotacije. (715/Pet., 716/Pet., 717/Pet.);
 - d) o prošnji Rozalije Perco, vdove po začasnem okrožnem zdravniku v Senožečah za zvišanje milostne pokojnine. (711/Pet.);
 - e) o podporah nekaterim okrajno-cestnim odborom. (k prilogi 62. l. 1908.);
 - f) o računskem sklepu bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdenškega zaklada za leto 1909. (k prilogi 239);
 - g) o prevzetju stroškov za cepljenje koz po državi. (k prilogi 251.);
 - h) o računskem sklepu gledališkega zaklada za leto 1909. (k prilogi 242.).

Začetek seje ob 10. uri 20 minut
dopoldne.

4. Mündlicher Bericht des Immunitätsausschusses betreffend das Ansuchen des k. k. Bezirksgerichtes Oberlaibach um Auslieferung des Herrn Landtagsabgeordneten Lenarčič.
5. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses über den Entwurf eines neuen Straßengesetzes (zur Beilage 96).
6. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:
 - a) über den Rechnungsabluß des Staudnerfonds für das Jahr 1909. (zur Beilage 249);
 - b) über den Rechnungsabluß des Landeszwangsarbeitshausfonds für das Jahr 1909. (zur Beilage 240);
 - c) über die Petition der Vorstehung des Frein v. Lichtenurn'schen Mädchenwaisenhauses um Verlängerung der Stipendien, Zuerkennung von Alterszulagen den weltlichen Lehrerinnen an der Anstalt und um ständige Erhöhung der Jahresdotation. (715/Pet., 716/Pet., 717/Pet.);
 - d) über die Petition der Rosalie Perco, Witve nach dem prov. Distriktsarzte in Senofetsch um Erhöhung der Gnadenpension. (711/Pet.);
 - e) über die Subvention einigen Bezirksstrafenausschüssen. (zur Beilage 62 de 1908);
 - f) über den Rechnungsabluß des Krankenhaus-, Irrenhaus-, Gebärfhaus- und Findelhausfonds für das Jahr 1909. (zur Beilage 239);
 - g) betreffend die Übernahme der Impfungskosten auf den Staat. (zur Beilage 251);
 - h) über den Rechnungsabluß des Theaterfonds für das Jahr 1909. (zur Beilage 242).

Beginn der Sitzung um 10 Uhr 20 Minuten
Vormittag.

Deželni glavar:

Konstatujem sklepčnost visoke zbornice in odpiram sejo.

Prosim gospoda zapisnika današnje seje gospoda poslanca dr. Novaka in dr. Zajca naj zasedeta svoje sedeže.

Poslanec dr. Novak:

Jaz ostanem tukaj. Jaz ne vem, če sem zavezan gori sedeti, ker v poslovniku ni nikjer o tem govora, da bi moral zapisnikar ravno na onem prostoru sedeti. Jaz ostanem tukaj.

Deželni glavar:

No, o tem se z Vami, gospod doktor, ne bom prerekal. Prosim!

K točki:

1. Naznanila deželnozbornskega predsedstva,**1. Mitteilungen des Landtagspräsidiums,**

naznanjam, da sem dovolil gospodu poslancu Lenarčiču 8 dnevni dopust zaradi nujnih opravil in dalje, da sta gospoda poslanca dr. Triller in dr. Pegan zadržana, udeležiti se današnje seje.

Došel mi je samostalen predlog gospoda poslanca Mandelja in tovarišev, da se ustanovi mesto živinozdravnika skupno za sodna okraja Višnjagora in Žužemberk. In sicer se glasi ta predlog: (bere — lieft):

„Visoki deželni zbor skleni:

Ustanovi se za sodna okraja Višnjo goro in Žužemberk eno mesto deželnega živinozdravnika.“

Ta predlog je zadostno podprt in ga izročam upravnemu odseku.

Na vrsto pride točka:

2. Priloga 267. — Poročilo deželnega odbora, glede dovolitve višjih nego 20% priklad za cestne namene.**2. Beilage 267. — Bericht des Landesauschusses, betreffend die Bewilligung von mehr als 20% Umlagen für Straßenzwecke.**

Odstopam to prilogo finančnemu odseku. In sedaj imamo točko:

3. Ustno poročilo upravnega odseka:

a) o nujnem predlogu gospoda poslanca Lenarčiča in tovarišev glede izvolitve zastopnikov v deželni železniški svet. (Dež. zb. št. 141);

3. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

a) über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Lenarčič und Genossen, betreffend die Wahl der Vertreter in den Landeseisenbahnrat. (Landt. Z. 51).

Prosim gospoda poročevalca, da uvede razpravo.

Poročevalec Jaklič:

Visoki zbor! V X. seji deželnega zbora z dne 28. septembra 1909 je bil sprejet nujni predlog gospoda poslanca Lenarčiča in tovarišev, ki se glasi tako-le (bere — lieft):

„Visoki deželni zbor skleni:

Svojčas ustanovljeni deželni železniški svet kranjski, ki je v zadnjih letih popolnoma prenehal v svojem delovanju, oživiti je takoj tem potom, da deželni zbor izvoli na novo svoje zastopnike v to korporacijo, ki se ima na to popolniti z odposlanci družih po ustanovilu za to določenih korporacijah.“

Sedanji organizacijski statut deželnega železniškega sveta je še iz leta 1895. in je na vsak način že precej zastarel. Po tem statutu obstoji deželni železniški svet iz desetih članov in sicer so notri: deželni glavar in dva od njega imenovana člana deželnega odbora; dalje trije članovi deželnega zbora, katerih po enega volijo člani vseh treh deželnozbornskih kurij, to je zastopniki velikega posestva, mest in kmetskih občin, nadalje obstoji iz enega člana, katerega voli trgovska in obrtniška zbornica kranjska, potem iz enega člana, katerega voli c. kr. kmetijska družba kranjska in iz enega člana, katerega voli občinski svet deželnega stolnega mesta Ljubljane; končno še iz enega člana, katerega voli upravni svet dolenskih železnic iz svoje srede.

Razmere so se v naši deželi od tedaj precej spremenile, tako v zbornici, ki ima po statutu pošiljati v deželni železniški svet tri zastopnike in katera ima sedaj čisto drugačno lice, kakor pred 15 leti. Mi imamo novo kurijo, kateri gre v železniškem svetu ravno tako zastopstvo, kakor so zastopane v njem druge kurije. Poleg dolenske železnice, katera ima po statutu tudi svoje zastopstvo v železniškem svetu, imamo dandanes še kamniško, tržiško, vrhniško in Št. Janško železnico, katerim gre ravno tako zastopstvo v železniškem svetu kakor Dolenski železnici. Poleg tega so nastale nove gospodarske organizacije, „Zadružna zveza“, „Gospodarska zveza“ itd., katere imajo gotovo ravno tako pravico do takega zastopstva, kakor ga ima kmetijska družba. Iz teh sprememb, ki so se izvršile v deželi, je razvidno, da bi bilo potrebno napraviti nov organizacijski statut deželnega železniškega sveta. Opozarjam pa, da se je med tem časom ustanovil v naši deželi deželni železniški odbor, in vsled tega je moje mnenje, da nujni

predlog gospoda poslanca Lenarčiča in tovarišev glede deželnega železniškega sveta danes nima več tiste aktualnosti, kakor takrat, ko se je predlog bil sprejel. Ker pa moram zastopati mnenje upravnega odseka, tedaj predlagam:

„Visoki deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se naroča, da izdela organizacijski statut deželnega železniškega sveta sedanjim razmeram primerno in ga predloži deželnemu zboru v potrjenje.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ne — bomo torej glasovali.

Gospodje, ki se strinjate s predlogom gospoda poročevalca, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Gehiebt.)

Sprejeto.

Dalje pride točka:

3. Ustno poročilo upravnega odseka:

b) o nujnem predlogu gospoda poslanca dr. Zajca in tovarišev glede reorganizacije c. kr. deželnega zdravstvenega sveta. (Dež. zb. št. 51).

3. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

b) über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Dr. Zajec und Genossen, betreffend die Reorganisierung des k. k. Landes-Sanitätsrates. (Landt. Z. 51);

Poročevalec Jaklič:

Visoka zbornica! S slovensko večino je bil sprejet v zadnji deželnozborski seji nujni predlog gospoda poslanca dr. Zajca in tovarišev, ki zahteva, da se reorganizira c. kr. zdravstveni svet. Nagibi, ki so vodili tovariša dr. Zajca, da je stavil ta svoj predlog, so Vam znani. V deželnem zdravstvenem svetu se je zgodilo nekaj, kar je vzbudilo odpor slovenskih članov njegovih. Predsednik zdravstvenega sveta ni pustil, da bi se vodil sejni zapisnik v slovenskem jeziku. Resnica je torej, da se v tako eminentno slovenski deželi kakor je naša, nahaja korporacija, v kateri se, akoravno so v njej zastopniki slovenske dežele, vodi samo nemški zapisnik. To čutimo mi kot poniževanje naše narodnosti v naši lastni deželi. V deželnem zdravstvenem svetu ima sedaj vlada štiri zastopnike, od katerih so trije Nemci in eden je Slovenec. Tako razmerje je naravnost kričeče. Večina dežele, ogromna večina dežele je slovenska, v deželnem zdravstvenem svetu so pa Slovenci v veliki manjšini in tako razmerje je za nas naravnost žaljivo.

Moj namen ni, preiskovati, kakošni nagibi so vodili deželno vlado, da je svoj čas poslala v deželni zdravstveni svet tri Nemce in samo enega Slovenca, ampak reči moram, da je to žaljivo za nas in zahtevati moramo vsled tega, da se ta krivica popravi, v kolikor je sedaj sploh mogoče. Po § 11. zakona z dne 30. aprila 1870, dež. zak. št. 68, ima deželna vlada pravico poslati v deželni zdravstveni svet tri do šest članov. Sedaj ima vlada notri štiri člane, in če se še dva zdravnika pošljeta v zdravstveni svet, se ta krivica vsaj nekoliko popravi. Naša zahteva gotovo ni pretirana in neutemeljena in zato je sklenil upravni odsek, da predlagam:

„Deželni zbor skleni:

1.) C. kr. vlada se pozivlja, da reorganizuje c. kr. deželni zdravstveni svet vojvodine Kranjske tako, da v smislu zakona z dne 30. aprila 1870, dež. zak. št. 68, zviša število članov te korporacije na šest.

2.) Pri imenovanju udov v c. kr. zdravstveni svet se vlada oziraj na razne stroke zdravstva in pa na narodno pretežje slovenskega prebivalstva dežele.“

Predlagam, da se to sprejme.

Deželni glavar:

Debata je otvorjena.

Zum Worte ist gemeldet der Herr Abgeordneter Graf Barbo. Ich erteile ihm dasselbe.

Abgeordneter Graf Barbo:

Hohes Haus! Der Antrag des Verwaltungsausschusses über den Dringlichkeitsantrag des Abgeordneten Dr. Zajec, welcher Antrag wohl als eine Demonstration wegen der bekannten Vorfälle in einer der letzten Sitzungen des Sanitätsrates aufzufassen ist, richtet sich mit einer Aufforderung an die Regierung, und da wäre es wohl vor allem sehr interessant, zu wissen und zu hören, wie sich die Regierung dieser Aufforderung gegenüber zu verhalten gedenkt. Ich weiß nicht, ob die Regierung in dem betreffenden Ausschusse vertreten war oder nicht, aber ich glaube, es wäre jedenfalls Sache derselben, gegen einen solchen Antrag Stellung zu nehmen.

Was nun den ersten Teil des Antrages anbelangt, daß die Anzahl der Mitglieder des Sanitätsrates von 4 auf 6 erhöht werde, so wäre gerade kein besonderes Bedenken gegen denselben zu hegen, obwohl ich der Ansicht bin, daß eine solche Vermehrung ganz überflüssig ist. Eine fachwissenschaftliche Korporation wird jedenfalls an Qualität nicht gewinnen, wenn die Anzahl der Mitglieder vermehrt wird. Es ist ja eine alte Erfahrungssache, daß, je größer eine Korporation ist, sie um so schwerfälliger arbeitet.

Nun, die Regierung hat es in der Hand, auf Grund des Gesetzes vom Jahre 1870 die Anzahl der Mitglieder, welche sie ernannt, zu bestimmen, und zwar kann sich diese Anzahl zwischen 3 und 6 bewegen. Wir haben bisher in Krain 4 Mitglieder gehabt, welche die Regierung ernannt. Dies wäre auch in Anbetracht der

Größe des Landes vollkommen ausreichend. Krain gehört unter die kleinsten Provinzen des Reiches und man ist doch schon über diese Minimalzahl hinausgegangen. Darum sehe ich also die Notwendigkeit einer Vermehrung der Anzahl der Mitglieder des Sanitätsrates nicht ein.

Eine viel größere Bedeutung hat aber der zweite Teil des Antrages. Dort wird zunächst verlangt, daß die Regierung Rücksicht auf die verschiedenen fachwissenschaftlichen Richtungen bei Ernennung der Mitglieder nehme. Diesem Verlangen ist ja schon jetzt Rechnung getragen. Es sind im Landes-sanitätsrate gegenwärtig Ärzte der verschiedensten Fachzweige Mitglieder. Dieser Teil des Antrages ist also überflüssig.

Etwas anderes ist es aber mit dem Verlangen wegen der nationalen Berücksichtigung. Meine Herren! Eine fachwissenschaftliche Korporation vom nationalen Standpunkte zu betrachten, wäre wohl der größte Fehler, den man machen kann. In einer solchen Korporation entscheidet die Fähigkeit, aber nicht die Nationalität. Es wird gewiß kein Mensch, der vernünftig ist, irgend einen Anstand erheben, daß zum Beispiel ein Dr. Slajmer Mitglied des Landes-sanitätsrates ist, kein vernünftiger Mensch wird einen Anstand erheben, daß Männer wie Dr. Bock und Dr. Valenta darin sitzen. Ebenso ist Dr. Schuster ein erfahrener, tüchtiger Arzt, der allseits anerkannt wird. Sehen Sie, meine Herren, der Landesauschuß hat auch 2 Mitglieder zu ernennen, und als ich noch Referent über die Sanitätsangelegenheiten im Landesauschusse war, habe ich ohne jedes Bedenken den Antrag gestellt, man möge den Dr. De-franceschi ernennen, und es ist mir nicht einen Moment in den Sinn gekommen, daß es für mich ein Hindernis bilden könnte, daß Dr. De-franceschi ein emigrierter Slovenc ist. Er ist eine so anerkannte Kapazität, daß ich es für wünschenswert und als einen großen Vorteil für das Land erachtet habe, daß ein solcher Mann dem Landes-sanitätsrate angehört.

Es ist ganz verkehrt, wenn Sie in alles und jedes die nationale Frage hineinbringen wollen. (Poslanec — Abgeordneter dr. Krek: „Volksrat!“) Der Volksrat ist eine politische Korporation, der Sanitätsrat eine fachwissenschaftliche, — das, Herr Dr. Krek, ist ein bedeutender Unterschied. Wenn Sie also in allen Fachwissenschaften als das erste die nationale Frage hinstellen — wohin kommen wir dann? Eines meiner ersten politischen Prinzipien ist, darauf hinzuwirken, daß Frieden und ein ruhiges Nebeneinanderleben der beiden Nationalitäten in Krain möglich sei. Ich glaube aber, daß solche ganz ungerechtfertigte Vorstöße geeignet sind, den nationalen Frieden, der leider noch nicht besteht, aber bestehen könnte, auf das empfindlichste zu schädigen. Wenn Sie alles nur vom nationalen Gesichtspunkte betrachten, ist ein ruhiges Arbeiten absolut nicht möglich. Wenn Sie es als erste Forderung hinstellen, ein Arzt müsse slovenisch-national sein und erst als Zweites seine wissenschaftliche Fachbildung kommt, werden alle diese Institutionen verdorben.

Sie werden begreifen, daß wir aus diesen Gründen für den Antrag absolut nicht stimmen werden.

Deželni glavar:

Besedo ima dalje gospod poslanec dr. Krek.

Poslanec dr. Krek:

Besede gospoda predgovornika mi dajejo povod h kratkemu odgovoru.

Gospodje, najprej konstatiram to, da ni dežele v naši monarhiji, kjer bi bilo med narodnostmi, ki prebivajo v nji, tako malo preprirov in spornih točk, kakor pri nas. Naj se vzame za vzgled, naša dežela po deželah, kjer so razne narodnosti in narodnostni mir bo popolnoma dosežen. Nikjer se ni od strani v za to poklicanih faktorjev, nikjer pravim izvršil noben korak, ki bi pomenil kako atako v posest nemške narodnosti (Pritrjevanje na levi. — Zustimmung links), nikjer se ni od naše strani še poskušalo, dasi se drugod, kakor gospodje veste, tako prakticira, da bi se vračevalo nedrago z nemilim, in da bi se s kakimi represalijami proti nemški narodnosti hotelo nastopati. To bi bilo prav, da bi gospod predgovornik bil priznaval, predno se je osmelil trditi, da delamo mi s kakimi predlogi v tej zbornici „nationale Vorstöße“, in predno se je osmelil trditi v tej zbornici, da, kar delamo, delamo vse iz narodnostnega stališča. Gospodje, to pa stoji, da v tej naši deželi je že od starih časov mnogo korporacij, v katerih nismo v pravem razmerju zastopani, in naša sveta dolžnost je, da tukaj napravimo red; — ne na podlagi kake krivičnosti, kake mržnje nasproti komurkoli, ampak na podlagi vzbujene naše samozavesti, ki zahteva, da povsod pokažemo, da smo Slovenci v tej deželi povsod v večini. Gospodje, dolžnost, katero nam nalaga politična situacija v tem oziru, dolžnost naša je v tem oziru najlojše razložena, če se oziramo na delovanje nemške politike v Avstriji in naši deželi. Nemška politika je tista, ki vsako stvar gleda iz nacionalnega stališča. Nemški „Freisinn“, kateremu pripadajo gospodje na desnici, to je tisti, ki se nikjer ne more povspeti na višje stališče, kakor na stališče, katero zastopa nemški šovinizist po svojih obrambnih društvih, po svojih časopisih in sploh v javnosti. Tako stoje razmere in zaradi tega smo mi dolžni, stopnjo za stopnjo v vseh korporacijah v naši deželi izvojevati si slovensko večino. — Dolžni, ker sicer mi sami nemškemu šovinizmu dajemo najkrepkejšo hrane. Nemški šovinizist vedno kriči in vprije: Nemška kultura je tukaj v južnih deželah v posesti, vse razne javne korporacije so bile v nemških rokah in le po nasilstvu slovenskega življa in popustljivosti raznih vlad, — kako lažljivo! — so bile te korporacije izgubile pristni pravi nemški značaj. To se ponavlja dan za dnevom in zategatelj, če v kaki korporaciji to pustimo, dopuščamo, da se nemški šovinizem na tem pase in da dobi nemški šovinizist, ki je najhujši nasprotnik narodnega miru, hrane za svoje dokazovanje proti nam. To je stališče, na katerem mi stojimo. Predlog je pameten, predlog je opravičen in zaradi tega bomo glasovali zanj.

Deželni glavar:

K besedi se je oglasil gospod deželni predsednik.

C. kr. deželni predsednik baron Schwarz:

Visoka zbornica! Bodi mi dovoljeno, oglasiti se k besedi za nekatere opazke, oziroma za pojasnila. Iz izvajanj gospoda poročevalca bi se utegnilo posneti, kakor da bi bili Slovenci od zastopstva v zdravstvenem svetu skoraj izključeni. Temu ni tako. Deželni zdravstveni svet obstoji iz sedmih rednih članov in iz enega izvanrednega člana. Od teh osmih članov pripada jih pet slovenski narodnosti, medtem, ko so trije nemške narodnosti. Kar se tiče predlagane pomnožitve števila udov deželnega zdravstvenega sveta je to vprašanje, o katerem se lahko razpravlja, in bo vlada tudi stvarno preudarila ta predlog. Dovolite mi pa, častiti gospodje, opazko, da, kakor se more posneti iz izvajanj gospoda poročevalca, nagibi, ki so povzročili ta predlog, niso samo stvarnega, ampak tudi političnega značaja, in v tem pogledu opozarjam, da deželni zdravstveni svet nima nobenega opravka s politiko. Deželni zdravstveni svet ima nalogo, dajati deželnemu predstniku svete v stvarnih, zdravstvenih zadevah dežele. Druge naloge nima. In ravno zato, ker je deželni zdravstveni svet izključno strokovna korporacija, morajo imeti tisti faktorji, ki sestavljajo ta svet, prosto roko, imenovati tiste osebe, oziroma tiste strokovnjake, ki jih smatrajo oni faktorji za najbolj sposobne, ne da bi bili tisti faktorji obvezani, ozirati se v prvi vrsti na narodnost dotičnih strokovnjakov. Iz poročila častitega gospoda poročevalca je tudi posneti ali bi se vsaj moglo posneti, da vlada v deželnem zdravstvenem svetu izključno nemški jezik. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajc: „Tega poročevalec ni trdil!“) Vsaj pravim, da bi se moglo posneti. Tudi temu ni tako. V tem pogledu opozarjam, da vsak član, kakor je samo po sebi umevno, lahko govori, kakor hoče, slovenski ali nemški, referati in pismeni predlogi se priklopijo protokolu in s tem, mislim, je jezikovno vprašanje v tem deželnem zdravstvenem svetu za gospode člane popolnoma rešeno. Kako je sestavljen protokol, to je za gospode člane res postranska stvar. Ta protokol služi samo za informacije za deželno vlado in v mnogih slučajih ministerstva in zdi se mi torej postranska stvar, v kakem jeziku je ta protokol sestavljen. Očitke, ki so se dvignili proti velezaslužnemu gospodu sanitetnemu referentu kot predsedniku tega sveta, moram torej označiti kot popolnoma neutemeljene in neupravičene. V kolikor ima občinstvo interesa, spoznati razprave v deželnem zdravstvenem svetu, je preskrbljeno, da se priobčuje po vsaki seji v slovenskih časopisih primeren izvod iz protokola. S tem končam.

Deželni glavar:

Zum Worte hat sich nochmals gemeldet der Herr Abgeordnete Graf Barbo

Abgeordneter Graf Barbo:

Der verehrte Herr Abgeordnete Dr. Kref hat die Gewohnheit, auf Dinge zu antworten, die niemand vorgebracht hat und die eigentlich gar nicht am Plage sind.

So hat er heute meine Ausführungen benützt, um eine flammende Philippika gegen den deutschen Chauvinismus zu halten. Die Erwiderung auf seine Worte fällt mir sehr leicht und ich kann mich sehr kurz fassen, weil er sich selbst widersprochen, sich selbst widerlegt hat und weil ihn anderseits der Herr Berichterstatter im vorhinein widerlegt hat.

Die Ausführungen des Herrn Berichtstatters so wie die des Herrn Dr. Kref gipfelten darin, es sei das nationale Moment im Sanitätsrate maßgebend. Der ganze Grund für den Antrag, der ganze Grund, weshalb er für ihn stimmt, ist nur das nationale Moment. Ich habe wieder erklärt, daß in einer Fachcorporation das Fachliche vorherrschen müsse und nicht das Nationale, und da kommt er nun und sagt, ich sei ein Chauvinist. Mir Chauvinismus vorzuwerfen, dazu hat man am allerwenigsten Grund. Ich sehe die Sprache als die Vermittlung zwischen gebildeten Menschen an, und Dr. Kref selbst weiß sehr gut, daß ich in Versammlungen, welche nicht politische sind, welche fachliche sind, der erste bin, der sich, wenn ich sehe, daß nur Einer in der Versammlung ist, der der deutschen Sprache nicht vollkommen mächtig ist, ausschließlich der slovenischen Sprache bedient. Ich frage den Herrn Dr. Kref: Wie konnte er die Stirne haben, im Angesichte solcher Thatfachen mir Chauvinismus vorzuwerfen? (Bravo! Bravo! rechts.)

Deželni glavar:

Do besede pride gospod poslanec dr. Zajc:

Poslanec dr. Zajec:

Visoka zbornica! Predlog, katerega sem stavil kot nujni predlog v zadnji seji, ta bi bil prišel v to zbornico, tudi če ne bi se bili izvršili tisti dogodki v zdravstveni seji, kakor so se izvršili, namreč dogodki, katere mora obsojati vsak človek, ki ima količkaj pravičnih možganov v svoji glavi, ker jasno je, da v taki korporaciji, kakor je deželni zdravstveni svet, imajo vendar po postavi vsi člani isto pravico staviti predloge, ki so dopustni, in tak predlog, ki se vsakemu razsodnemu človeku mora zdeti dopusten, je bil, da bodi zapisnik pisan v slovenskem jeziku. In, prosim, kaj se je zgodilo? Izvoljeni predsednik, od vseh članov izvoljeni predsednik, kateri, ko prezidira v deželnem zdravstvenem svetu, nima nobenega stika z vlado, ampak samo s člani, ta predsednik je kratkomalo odklonil ta predlog, ga ni dal v razpravo in ga ni dal na glasovanje! To je vendar nekaj nedopustnega in kaj takega v deželi Kranjski trpeti ne moremo. Ko sem zadnjič utemeljeval svoj predlog, bil sem silno zmeren in skromen, ampak vprašam gospode na nemški strani: naj bi se bilo v kaki nemški korporaciji zgodilo kaj podobnega, ali ne bi bilo odmevalo od severnega morja pa do zadnjega kota, kjer se dobi sploh še kak nemški šovinist. Pri nas pa se ni dogodilo ničesar drugega, kakor da se je konstatiralo suho dejstvo. Mogoče je, da je vsled tistega dogodka v zdravstvenem svetu naš predlog prišel en dan prej in da bi bili mesto z nujnim predlogom prišli s samostalnim predlogom, s predlogom pa bi bili prišli, ker je potrebno, da se javnost opozori,

kako se povsodi pase nemški šovinizem, koderkoli le najde še nekoliko hrane. Opozoril bi še gospode od častite nemške strani, da sem v zadnji seji skozi in skozi stvarno utemeljil svoj predlog. Gospod poslanec Barbo je najbrž preslišal ona moja izvajanja, ker on bi sicer ne bil mogel priti s trditvijo, da je to demonstrativen predlog. In to si upa v tej zbornici izreči gospod grof Barbo, to si upa izreči v deželi, kjer stoji nasproti 3°/_o nemškega 97°/_o slovenskega prebivalstva! Jaz sem zadnjič opozarjal, da je najvišji zdravstveni svet reorganiziran in da so bile dane stvarne in dejanske potrebe za to reorganizacijo. Jaz v tem oziru samo opozarjam na izjave ministerstva za notranje stvari. Rekel sem zadnjič, da se je v poslednjih letih medicina tako razvila, da je dandanes absolutno nemogoče, da bi vsak posamezni zdravnik mogel popolnoma obvladati vse njene stroke. To kot zdravnik lahko mirno konstatujem in to mora potrditi vsak zdravnik. Če so torej razne stroke medicinske vede prišle na tak višek, potem moramo pa tudi skrbeti, da se v vseh organizacijah, ki naj ta napredek praktično v interesu prebivalstva vporablja, da tudi primerno zastopstvo dotičnim raznim strokam. Leta 1870. je bil ustvarjen zdravstveni zakon, na katerem sloni sedanja organizacija našega zdravstvenega sveta. Ja, kakošne so takrat bile razmere glede na medicino in kakošne so razmere danes! In zdravstveni svet je vendar še zmirom tako organiziran, kakor tedaj, in niti tako ne, kakor bi dopuščal zakon. Torej ta predlog je pač najmanjše smeti imenovati demonstrativen predlog. Opozarjam, da je vlada sama že pred tremi leti, ko je nekoliko završalo v slovenskem časopisju, pripoznala, da je treba neke reorganizacije in je opravičenost tega, kar zahtevamo sedaj mi, sama dokazala s tem, da je imenovala izvanrednega člana v to korporacijo. Jaz bi exempli gratia samo dve stroki navedel, ki morata brezpogojno biti zastopani v deželnem zdravstvenem svetu, to je epidemologija in bakteriologija. Gospodje, ravno letos smo v Avstriji stali pred silno nevarnostjo, da pride nad nas od vzhoda sem ona velika morilka, ki jo imenujejo kolero. Kako je vse bilo razburjeno, kako so oblasti krčevito delale, da se zapreči največja nevarnost, in prosim, če se za take prilike ne stori vse, da se prepreči grozeča nevarnost, potem seveda nismo vredni, da bi zastopali ljudske koristi. Toda te stvari ne bom razpravljaj, hotel sem samo mimogrede na to opozoriti.

Gospod poslanec grof Barbo je rekel, da je v stvarnem oziru popolnoma poskrbljeno v deželnem zdravstvenem svetu, in je našteval s posebno gorkoto in ljubeznijo kot člane zdravstvenega sveta one može, ki stoje njegovemu nacionalnemu čustvovanju najbližje. S tem je nekako rečeno, da se nahajajo edino le med Nemci zdravniki, ki so sposobni biti članovi te korporacije. Jaz pa v imenu vseh slovenskih zdravnikov odločno zavračam take insinucije. Med slovenskimi zdravniki imamo hvala Bogu izbornih stokovnjakov, ki bi delali čast taki korporaciji in ki bi bili v prepričanju, da delajo v

korist slovenskemu ljudstvu, pripravljani z vneto posvetitvi se vsakemu delu. Ali eno moram obžalovaje reči, da vlada teh mož do sedaj ni videla, pa ne ker bi bili nesposobni, ampak ker so zanesljivi Slovenci. Ali to na Kranjskem ne sme biti, da bi izborni strokovnjaki samo zaradi tega, ker so Slovenci, ne smeli priti kot pravi člani v deželni zdravstveni svet. Gospodu deželnemu predsedniku, ki je branil gospoda zdravstvenega referenta seveda ne zamerim tega, ker to je bila njegova dolžnost, ampak vendar nikdo ne more trditi, da je v dotični seji zdravstvenega odseka kot predsednik postopal pravilno. Jaz sem prepričan, da ga bo ta stvar izmodrila in da bo odslej pravilno postopal napram vsem članom deželnega zdravstvenega sveta. Vsaj te stvari so se nekoliko hujše godile, kakor se je v javnosti zaznalo, ampak, da se mi ne očita kaka strast, ne maram natančneje o njih razpravljati. Eno pa je, na kar bi prečastitega gospoda deželnega predsednika opozoril, ki je rekel, da imajo v deželnem zdravstvenem svetu Slovenci večino, da je pri tem pozabil povedati, da je med onimi člani, katere imenuje vlada, samo eden Slovenec, vsi drugi trije so pa Nemci. Jaz sem že zadnjič rekel, da popolnoma razumem, če je član zdravstvenega odseka en okulist in en ginekolog, proti temu nimam ničesar, vsaj sta to primarija deželne bolnice. Vsaj se mi ni šlo proti tem osebam, ampak jaz trdim, da specialiste dobite tudi med Slovenci in da v tem imenovanju od strani vlade tiči krivica, ker se konsekvntno nekako protežirajo Nemci in zapostavljajo slovenski zdravniki. Moj predlog in predlog upravnega odseka meri samo na to, da se vsaj deloma ustvari v zdravstvenem svetu položaj, ki ga zahteva moderni čas že z ozirom na razvoj javnega zdravstva, in drugič, da se potem tudi popravijo krivice, ki so se doslej godile slovenskim zdravnikom. Opozarjam, da živimo v dobi, ko se vse mogoče korporacije zanimajo za javno zdravstvo. Tudi državni zbor se bo imel pečati z važnim zakonom, s kužnobrambenim zakonom, potem bo treba novega zdravstvenega zakona i. t. d. Ko bodo vse te stvari izvedene, bo tudi deželna vlada potrebovala zanesljivo zdravstveno korporacijo. Gospodje, vidite torej, da je v mojem predlogu vsekako veliko več stvarnih, kakor pa nacionalnih argumentih. Mi bomo torej glasovali za predlog upravnega odseka, vlado pa seveda pozivljamo, da temu predlogu kolikor mogoče ugodi, ker se gre res za interes Kranjske dežele.

Deželni glavar:

Besedo ima sedaj gospod poslanec dr. Novak.

Poslanec dr. Novak.

Visoka zbornica! V imenu narodnonapredne stranke kratko označim naše stališče z izjavo, da bomo glasovali za predlog gospoda poročevalca in sicer iz stvarnih razlogov, ki so se tukaj od strani gospodov predgovornikov že obširneje navajali.

Gospod deželni predsednik pravi, da se gre Slovencem v tem slučaju za nekaj politikum in ne za stvarne razloge. Med drugim pravi, kako obilno je bilo doslej zastopano slovensko zdravništvo v tem deželnem zdravstvenem svetu, pozabil je pa gospod deželni predsednik podati nam v tem oziru kake statistične podatke. Če so med zdravniki v tem zdravstvenem svetu recimo trije Slovenci, to v nobenem položaju ne odgovarja razmerju števila slovenskega in nemškega prebivalstva. Da bi slovenski zdravniki ne dosegali nemških v strokovnem oziru, tega si niti častija nemška stranka v tej zbornici ni upala trditi. Če je pa stvar taka, da zdravniki — Slovenci prav gotovo v strokovnem oziru dosegajo svoje nemške kolege, potem bi se moralo število slovenskih zdravnikov v zdravstvenem svetu na ta način določiti, kakor bi to odgovarjalo številu slovenskega prebivalstva v deželi s 97% napram komaj 3% Nemcev.

Gospod deželni predsednik pravi, da je nekaj političnega v tej debati. S to politiko je pa reč nekoliko sitna. Gospod deželni predsednik pravi na primer, da se zapisnik o sejah deželnega zdravstvenega sveta vodi zaradi tega v nemškem jeziku, ker služi ta zapisnik samo v informacijo deželni vladi in ministerstvu, da pa javnost nima nič opraviti s tem zapisnikom. Jaz sem v položaju, da gospoda deželnega predsednika tu lahko opozorim na neko nedoslednost. Če ima služiti ta zapisnik samo v informacijo deželni vladi in ministerstvu, komu pa potem služi uradna „Laibacher Zeitung“? Vendar ne v informacijo deželne vlade in ministerstva, temveč publike in ta publika je vendar slovenska, dočim se „Laibacher Zeitung“ izdaja samo v nemškem jeziku. Ker je torej gospod deželni predsednik tak hud sovražnik politike, tedaj pričakujemo, da se bo „Laibacher Zeitung“ čimpreje začela izdajati v slovenščini. To je stališče narodnonapredne stranke, v drugem pa izjavljam, da bomo glasovali za poročevalcev predlog.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata zaključena in ima gospod poročevalec končno besedo.

Poročevalec Jaklič:

Na ugovore gospoda poslanca grofa Barbota so že odgovorili razni gospodje predgovorniki. Samo na eno opazko njegovo bi kratko odgovoril. Če on pravi: Čim večja je korporacija, tem težje dela, mislim jaz, da cel aparat vsled tega ne bo postal preokoren in pretežaven, če prideta v zdravstveni svet še dva zdravnika in za več se tukaj ja ne gre. Predlagam torej, da sprejme slavna zbornika predlog upravnega odseka.

Deželni glavar:

Preidimo torej na glasovanje.

Gospodje, ki ste za predlog upravnega odseka, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Gejchieht.)

Sprejeto in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Na vrsto pride točka:

3. **Ustno poročilo upravnega odseka:**

c) o nujnem predlogu gospoda poslanca Matjašiča in tovarišev v zadevi pomočne akcije za vinogradnike. (Dež. zb. št. 50.);

3. **Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:**

c) über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Matjašič und Genossen betreffend die Hilfsaktion für die Weinbauer. (Randt. 3. 50).

Poročevalec Košak:

Visoka zbornica! V imenu upravnega odseka mi je čast poročati o nujnem predlogu gospoda poslanca Matjašiča in tovarišev v zadevi pomočne akcije za vinogradnike. Kakor znano, so letos povzročile različne uime ogromno škodo našim vinogradnikom. Nujni predlog je pa tem upravičenejši, ker nismo imeli samo letos, ampak že dve leti nazaj silno slabe letine na Kranjskem. Posebno težaven je bil položaj za kmeta zadnje dve leti, ko ni bilo sena in je moral živino prodajati za slepo ceno. V tem oziru opozarjam samo na vse tisto, kar se je že zadnjič povdarjalo glede bede na kmetih. Moralo se je kupovati seno od 10 do 12 kron in celo slama je prišla na 8 kron. Letos pa je bila še posebno slaba letina in poljskih pridelkov je bilo tako malo, da kmet brez tuje pomoči ne bo mogel izhajati. Oziraje se na to je upravnii odsek, ki se je temeljito pečal s predležečim nujnim predlogom, sklenil predlagati visokemu zboru sledeče (bere — lieft):

„Visoki deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se naroča, da se obrne do vlade s pozivom:

1. da ista odloži iztirjanje brezobrestnih posojil, ki so bila izplačana za nasaditev opustošenih vinogradov, za dve leti ali vsaj za eno leto,

2. da ista odpiše zemljiški davek in da dá izdatno podporo prizadetim vinogradnikom, da se jim omogoči nabaviti vkorenjene trte, umetna gnojila, modro galico in žvepla.“

Deželni glavar:

Otvorjam razpravo. K besedi se je oglašil gospod poslanec Matjašič.

Poslanec Matjašič:

Visoka zbornica! Predvsem krepko podpiram predlog upravnega odseka. Kakor je splošno znano,

so letos naši vinogradniki res v naravnost obupnem položaju, ker jim je posebno po nekaterih krajih popolnoma uničen skoro ves pridelek. Lahko si torej mislite, kakošen je položaj za kmeta s stališča bodočega gospodarstva, ker ne bo imel potrebnega denarja, s katerim bi si mogel pomagati pri gospodarstvu in obdelovanju bodisi polja ali vinograda. Potem naj bi se bil pa še sprejel dne 19. t. m. stavljeni nujni predlog gospoda poslanca dr. Novaka glede draginje mesa! To bi bilo za našega kmeta pomenilo naravnost katastrofo. Faktum je, da ima naš kmet nekoliko dohodka edinole v živinoreji in v vinarstvu. Kar se tiče drugih poljskih pridelkov, porabi jih skoraj izključno samo za dom, kajti tista malenkost, kar jih odproda, zadostuje mu komaj za hišne potrebščine. Glavna stvar pa so edinole dohodki iz živinoreje in iz vinarstva. S temi si kmet toliko opomore, da plača državne in deželne davke in poravna obresti od svojih dolgov. Če še teh dohodkov ni, mora naš kmet popolnoma propasti in potem pa propade tudi država in dežela, kajti glavni steber države in dežele, od katerega sta odvisni država in dežela, je kmečki stan, če se pa temu slabo godi, se slabo godi tudi vsem drugim slojem, bodisi višjim, bodisi nižjim. In res žalostno je stanje našega kmeta, s kakimi težavami se ima boriti, in če dela od ranega jutra do poznega večera, služi s krvavim trudom svojim ne samo kruh zase, ampak za vse sloje v deželi in državi. Ne bom se nadalje spuščal v razgovor in zato se bom le še na kratko dotaknil nekaterih stvari. Vzemite, kaka razlika je med plačami delavcev in hlapcev, kakoršne so sedaj in kakoršne so bile recimo še pred 15 ali 20 leti. Takrat je stal hlapec gospodarja 6 do 8 kron mesečne plače, danes ga stane 15 do 30 kron, ali žalibog še za tako plačo ga v nekaterih krajih ne more dobiti, ker se je vse izselilo v Ameriko. Vzemimo potem dnevnega delavca. Svoje dni je stal 60 vinarjev, danes stane 2 kroni in še več na dan. Samo po sebi se seveda razume, da mu mora poleg tega dajati še hrano. Ako pa kmet nima nikakih dohodkov, odkod naj plača delavca in hlapca? Ako pa nima nobene pomoči, pa zopet ne more obdelavati polja, oziroma vinograda. V očigled temu žalostnemu stanju našega kmeta boste pač priznali, da mu je podpora v kolikor mogoče visoki meri pač neobhodno potrebna. Pozovimo torej visoko osrednjo vlado, da odloži za sedaj izterjavanje brezobrestnih posojil vinogradnikov in jim odpiše tudi zemljiški davek. Vsaj to ne bo prišlo v korist samo vinogradnikom samim, ampak celi državi. V preteklih treh letih so imela vina tako nizko ceno, da je lahko vse do njega prišlo. Naenkrat ga ni in zvišale so se cene. Nadalje pa je tudi potrebno, da se naprosi osrednja vlada za izdatno podporo prizadetim vinogradnikom, da jim bo omogočeno nabaviti si ukoreničene trte, umetna gnojila, modro galico in žvepla. Na srce bi pa razen tega polagal visoki osrednji vladi, naj bi pravočasno prišla vinogradnikom na pomoč, da si bodo mogli pra-

vočasno nabaviti vse, kar je za obdelovanje vinogradov potrebno, kajti ako se vinograd pravočasno ne obdeluje, je vse delo zastoj. Posebno velja to glede modre galice, ker se mora trta takoj škropiti, ko požene, torej že meseca aprila.

Jaz mislim, da sem stvar popolnoma natančno pojasnil in upam, da bo visoka zbornica enoglasno se izrekla za predlog upravnega odseka.

Deželni glavar:

K besedi je dalje oglašen gospod poslanec Dular.

Poslanec Dular:

Visoki zbor! Kakor sem že v seji dne 19. t. m. omenil, je dolenjski poljedelec letos silno prizadet na polju vsled črva in toče. Še bolj pa je prizadet vinogradnik, ker je v novomeškem in krškem okraju peronospora uničila skoro ves vinski pridelek. To kar je letos kmet pridelal, niti za družino ne bo zadostovalo, tako, da bo primoran večinoma nakupiti si še celo vse domače potrebščine. Pozdravljam torej predlog upravnega odseka in bom glasoval zanj.

Deželni glavar:

Do besede pride gospod poslanec Perhavec.

Poslanec Perhavec:

Slavni zbor! Kakor dolenjski vinogradnik, ravno tako je letos vsled slabe letine prizadet tudi vinogradnik na Vipavskem. Razne trtne bolezni, ki so letos razsajale v vinogradih vsled velike vlažnosti, so napravile ogromno škodo. Osebito je to škodo povzročila peronospora in uime. Poleg teh bolezni je pa v Vipavski dolini letos dvakrat hudo potolkla toča naše vinograde tako, da bodo Vipavci, če se vzame povprečno, imeli letos gotovo dve tretjini manj pridelka, nego lansko leto. Nekateri posestniki, ki imajo svoje vinograde v nižjih legah, kjer so se vsled nižave in večje vlažnosti bolezni še bolj ugnezdile, letos niti eno desetinko lanskoletnega pridelka ne bodo dosegli. Iz tega je razvidno, da je na vsak način treba kmetom in vinogradnikom priti na pomoč. Kar se tiče toče, udarila je prvokrat na naše vinograde letos takoj po cvetju ter je takrat napravila ogromno škodo po celi Vipavski dolini. Drugič je prišla na vinograde, ko je grozdje pričelo mehko postajati. To je bilo koncem julija in takrat so bile prizadete le nekatere občine Ustje, Slap, deloma Planina itd. Ker je bila združena s silno burjo, je eno stran popolnoma uničila tako, da se sme trditi, da je v tistih krajih naravnost polovico pridelka ugonobila. Pa ne samo za vino, ampak tudi splošno za poljske pridelke je bila letos letina kaj slaba, posebno za krompir, ki je vsled obilne moče sploh slabo obrodil, poleg tega pa popolnoma segnil v nižjih legah tako, da bo beda pri nekaterih družinah neizogibna. K temu pa pridejo še dolgovi

kmetskih domov, brezobrestna posojila vinogradnikom, ki so se ravno v teh letih pričela izterjavati in pa draginja živil, katere bo vsled slabe letine kmet nakupovati primoran. Kje bo vzela denar?! Kakor sta že dva gospoda predgovornika povdarjala in priporoča tudi upravni odsek, naj bi v tej stiski priskočili poljedelcu in vinogradniku država in dežela na pomoč in zaradi tega se popolnoma strinjam s predlogom upravnega odseka in prosim visoko zbornico, naj ga sprejme.

Deželni glavar:

Ali želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ne, — torej je debata zaključena.

Gospod poročevalec ima končno besedo.

Poročevalec Košak:

Pritrjujem popolnoma gospodom predgovornikom in vzdržujem sklep upravnega odseka.

Deželni glavar:

Bomo sedaj glasovali in jaz prosim gospode, ki se strinjajo s predlogom upravnega odseka, naj blagovolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj preidemo k razpravi o točki:

3. Ustno poročilo upravnega odseka:

d) o prošnji županstva občine Račna za razširjenje tamošnjih požiralnikov. (726/Pet.)

3. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

d) über die Petition des Gemeindecantés Račna um Erweiterung der dortigen Sauglöcher. (726/Pet.)

Poročevalec Povše:

Visoki zbor! Razpravljati ima visoka zbornica o prošnji prebivalcev občine Račna, da bi deželni odbor odredil iztrebljenje onih požiralnikov, ki omogočujejo uspešnejši in hitrejši odtok voda, kateri v toliko meri oškodujejo vaščane in prebivalce doline okrog Račne. To vprašanje ima že nekako zgodovino za seboj. Že skozi 30 let razpravlja se v tej visoki zbornici vprašanje, kako bi se tem revežem dalo pomagati, ki imajo vsled ponovnih vsako leto vračajočih se povodenj res silno veliko trpeti. Pred 20 in 30 leti so tamošnji prebivalci pogostoma, ko je preplavljala voda njih polja, bili prisiljeni po več ur trajajočih ovinkih zahajati do farne cerkve, šole itd.

Bile so razmere, da je po dva do tri tedne in celo ves mesec voda stala po dolini in ovirala skozi več tednov vsak promet. Ponovne prošnje so vendar tukaj v visoki zbornici našle odmev in deželni zastop je dovolil potrebna sredstva s pomočjo države, da so se začeli trebiti oni požiralniki, ki omogočujejo vodi hitrejši odtok. Seveda se, kakor drugod, tudi tukaj, žal, pogostokrat ni zgodilo, da bi se bile dotične naprave tudi vzdrževale. Leto za letom je minulo, ne da bi se bilo izvršilo iztrebljenje požiralnikov dotičnih od lesu, materijala itd., tako da so se odprtine zamašile in imajo danes ljudje zopet veliko trpeti vsled zastajanja voda. Tehniki državni in deželni pa trdijo, da bi le tedaj se dalo ljudem odpomoči, ako bi se napravili v odprtinah prerovi vsaj 6 do 8 kilometrov dolgi, tako da bi voda skozi nje notri do Krke imela prosti odtok. To pa bi stalo par milijonov in tedaj se razbije vse podjetje na vprašanju stroškov. So nekateri tehniki, ki pravijo, da bi bil vsak denar zavržen in da bi bilo vse prizadevanje zaman, če bi se hotelo skušati odpomoči nedostatkem s polovičarskimi sredstvi. Jaz ne bi v polnem obsegu mogel pritrditi temu mnenju. Naše ljudstvo je vajeno trpeti, osobito prebivalstvo okolu Račne, in zato bi bilo srečno, če doseže, da voda, katera sedaj zastaja tedne in tedne, tako da spomladi žito utone in jeseni poljski pridelki segnijejo, vsaj zadobi nekoliko hitrejši odtok. Istinito je, odkar se je leta 1888 izvršilo iztrebljenje dveh glavnih požiralnikov, da so ljudje občutili veliko olajšavo in prav zaradi tega, ker tehnična veda trdi, da le v polnem obsegu izvršene naprave zamorejo odpomoči sedanjim nedostatkem, navajam, kar prosilci sami v prošnji navajajo (bere — liest):

„Na vzhodni strani vasi Mala Račna se nahaja več manjših in dva večja, glavna požiralnika. Ta dva večja požiralnika sta bila vsled novih prošenj leta 1888 s pomočjo deželne in državne podpore zunaj in znotraj razširjena, da se more voda hitreje odtekati v podzemeljske votline.

S tem razširjenjem se je pa dosegla veličanska korist za prebivalstvo Male in Velike Račne, kateri štejeta nad 70 hišnih števil. Poprej je stala voda cel mesec, ja tudi dva, in voda ni poplavila samo polja in travnikov ampak tudi hiše tako, da so morali njeni prebivalci za sebe in za živino drugod iskati strehe in zavetja. Dostikrat niso mogli najpotrebnejših reči pred vodo umakniti in tako je bilo vse, kar se je v poslopih nahajalo, pokvarjeno ali popolnoma uničeno. Mnogo stvari je pa voda tudi odplavila. Ljudje so bili tako obubožani, da je le redkokateri imel svojo lastno živino, imeli so le tujo živino v reji. Pa tudi sami niso imeli kaj jesti, ker jim je voda vsako leto gotovo skoro vse poljske pridelke pokončala.“

Ko so pa glavna iztrebljenja se izvršila, so se ti nedostatki vendar zelo omilili in prosilci sami pravijo, da voda odslej ni več zastajala v tako obilni meri. Kar prosilci navajajo, je istinito. Jaz sam sem se potrudil v ondotne kraje in šel gledat razmere, ko je bila velika voda in prepričal

sem se, da je popolnoma istinito, kar navajajo. Popolne kulturne naprave se je težko lotiti, ker potem bi lahko nastala nevarnost za prebivalce nižje ležečih dolin ob Krki, kjer so pa dejansko skušnje pokazale, da je veliko pomegano že s trebljenjem glavnih požiralnikov, je upravni odsek prišel do prepričanja, da lahko z mirno vestjo slavni zbornici stavi sledeči nasvet (bere. — ličf):

„Visoki deželni zbor skleni:

Prošnja je uvaževanja vredna ter se izroča deželnemu odboru z naročilom, da po deželnem stavbenem uradu da iztrebiti glavna požiralnika ter v to tudi interesente k primernemu prispevku pritegne ter občino zaveže, da pravomočno zagotovi vsakoletno redno trebljenje oziroma vzdrževanje naprave v dobrem stanju.“

Prosim visoko zbornico, da pritrdi temu predlogu.

Deželni glavar:

Gospod poslanec Košak ima besedo.

Poslanec Košak:

Visoki zbor! Že v neki seji zadnjega deželnozbornskega zasedanja sem priporočal uravnavo Šentjuršice in Dobravke, ki se izlivata v požiralnika. Ta voda ima tako silno nereden tok, take ovinke, da večkrat sama sebe srečuje. Ljudje jo morajo rabiti ne samo za napajanje živine, ampak tudi za pranje in pitje, in ker je močvirna, se večkrat pojavljajo bolezn, tudi legar. Ko so se pred kakimi 24 leti požiralniki v Račenski dolini iztrebili, se je stvar obrnila nekoliko na bolje. Sedaj so pa zamašeni z listjem, gnojem in blatom tako, da se voda ne more več odtekat. Jaz sam sem se prepričal, da je nujno treba temu nedostatku odpomoci, in zato prav toplo pozdravljam predlog upravnega odseka in prosim, da naj bi se, če le mogoče, še letošnjo jesen pričelo z iztrebljevalnimi deli, v bodoče naj bi se pa mislilo tudi na uravnavo Šentjuršice in Dobravke.

Deželni glavar:

K besedi je dalje oglašen gospod poslanec Mandelj.

Poslanec Mandelj:

Visoka zbornica! Opozoril bi pri tem predlogu visoko zbornico na okolnost, da te vode, ki se hočejo odvesti v Račni pod zemljo, po zatrdilu Lučanov komunicirajo s hudournikom v Lučah, in kolikor bolj se odvajajo vode v Račni, toliko večji je pritisk na vode v votlinah Lučenske doline v slučaju povodnji. Prebivalci iz Lučenske doline so se že opetovano obrnili na deželni zbor in deželni odbor, naj bi se kaj storilo, da se odpomore tem povodnjim, ki nastajajo v Lučenski dolini ravno vsled regulacije voda v Račenski dolini. Zaradi tega, ker so Lučani v trdni veri, da so žrtev v Račni izvršene regulacije, naj bi se njihovim prošnjam

ugodilo vsaj v tistem, kar se jim je leta 1904 obetal. Jaz sam sem se lanskega leta prepričal v Lučah, da delajo povodnji sedaj več škode, kakor prej, ko še ni bila izvršena regulacija v Račenski dolini. Pred regulacijo v Račni so bile ob jarku proti požiralniku dobre njive, sedaj je ponekod vse razorano in zablateno in posestniki na nekaterih mestih sploh nič več ne obdelujejo polja, ker jim voda vsako leto pobere vse pridelke. Glede tega, ali sta Račenska in Lučenska dolina v zvezi glede svojih voda, se mnenje vladnih tehnikov razlikuje od mnenja deželnega stavbnega urada. Jaz imam respekt pred deželnimi tehnikami, ali mogoče je pa, da se vendar motijo, osobito, ker tudi že svoj čas niso bili vsi istega mnenja, ampak je, kakor tehnik vlade, tudi nekdanji deželni inženir Hrasky z vso odločnostjo trdil, da vode obeh dolin med seboj komunicirata. Zato bi pa jaz opozoril deželni zbor in deželni odbor, da bi posvetila tej stvari še enkrat svojo pozornost in se ne dala voditi popolnoma od stališča deželnega stavbnega urada. Zato si usojam predlogu upravnega odseka predlagati še sledeči dostavek (bere — ličf):

„Deželnemu odboru se obenem naroča, da dá po svojih tehnikih še enkrat preiskati, so li podzemeljski odtoki iz Račne v zvezi s hudournikom v Lučah.

Tudi naj se tehnično dožene, ali bi se z napravo jarka od obstoječega požiralnika proti koncu doline poplavam v Lučah saj deloma ne odpomoglo, in stavi v tem oziru eventualne predloge v prihodnjem zasedanju.“

Deželni glavar:

Besedo ima gospod poslanec dr. Šusteršič.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Tudi jaz pozdravljam z veseljem predlog upravnega odseka glede iztrebljenja račenskih požiralnikov. Gospodje, opraviti imamo tukaj z eno najrevnejših občin naše dežele, katera je bila ravno v zadnjih letih povrhu še po raznih uimah hudo udarjena. Najtopleje priporočam deželnemu odboru, da se tega dela, ki bo skupaj stalo le nekaj stotin kron, z vso vnemo loti, tako, da bo celo delo pred prihodnjo spomladjo izvršeno, pri čemer naj pa tudi upošteva eno, kar je neobhodno potrebno upoštevati, in to je, da je občina ravno sedaj v tako žalostnem položaju, da od nje ne moremo zahtevati nobenega prispevka.

Razun tega pa moram par besed odgovoriti na besede neposrednega gospoda predgovornika. Jaz ne bi nobene besede rekel na to, ako bi ne bil gospod predgovornik brez vsake tehnične podlage dolžil račensko regulacijo, da je ta kriva, da je v Lučenski dolini danes več vode, kakor je je bilo poprej. Povdarjam, da nima za to trditev niti najmanjše tehnične podlage. Jaz nimam prav nič proti temu, da se napravi tisti jarek, ki ga predlaga gospod predgovornik, ampak želel bi, da bi

se ne operiralo s trditvami, ki nimajo nobene tehnične podlage, in s tem vzbujalo v ljudstvu, ki tudi ni tehnik, misel, kakor da bi mu bila naprava, ki je bila potrebna, v škodo. Jaz seveda nisem tehnik, tudi ne bom v tem pogledu ničesar prerokoval, to prepuščam gospodu tovarišu — ampak samo eno moram reči, in to je stališče cele naše stranke: To, kar je potrebno, naj se povsod naredi, v kolikor je mogoče to napraviti in so sredstva na razpolago. Mi ne zavidamo nobenemu kraju tega, kar je za prospeh dotičnega kraja potrebno.

Tedaj jaz bom glasoval tudi za Mandljovo resolucijo, ampak s tem pridržkom, da se nikakor ne pridružujem njegovim izvajanjem, katere so, kakor rečeno, tehnično popolnoma neutemeljena. Vsaj je on ravno tako videl dotično poročilo deželnega stavbnega urada, kakor jaz. Pridružujem se pa iz celega srca izvajanjem gospoda tovariša Košaka glede nujne potrebe, da se uravna Šentjursica in Dobravka, in usojam si v tem pogledu staviti resolucijo, ki se glasi (bere — lieft):

„Deželni odbor se pozivlje, da upošteva potrebo regulacije Šentjursice in Dobravke ter proizroči tozadevne tehnične priprave.“

Deželni glavar:

Gospod poslanec Mandelj se je še enkrat oglasil k besedi.

Poslanec Mandelj:

Visoka zbornica! Z ozirom na govor dr. Šusteršiča konstatujem še enkrat, da tehniki v tem oziru niso med seboj edini ali račenske vode kaj vplivajo na lučenske ali ne. Omenjal sem prej, da je deželni stavbni urad mnenja, da ne vplivajo. Omenjal sem dalje, da je Hrasky trdil, da vplivajo in da bi bil tisti prerez od požiralnika v spodnji del luške doline koristen, in dalje sem konstatiral, da vladni tehniki v tem oziru niso istega mnenja, kakor deželni. Jaz ne trdim, da imajo ti ali oni prav, in zaradi tega sem pa stavil tisto resolucijo, da naj se stvar še enkrat preišče in dožene, ali je sploh kaj mogoče storiti za Luče ali ne.

Deželni glavar:

Dalje ima besedo gospod poslanec Dimnik.

Poslanec Dimnik:

Visoki zbor! Kot poslanec tega okraja, moram pridodati besedam prejšnjih gospodov govornikov še nekatere stvari. Slučajno sem bil letošnjo spomlad sam v Račni in sem videl na lastne oči, kako izgledajo tam travniki in njive. Kar je tam travnikov, je trava kislá, kar je pa dobrih njiv, so pa v vodah. Nujno potrebno je torej, da se tako ali tako odpre dotično žrelo. Ker se je govorilo tudi o Šentjursici, pripominjam, da sem tudi tam na lastne oči videl, v kako slabem stanju se nahajajo travniki, in sicer zaradi tega, ker se Šentjursica še ni iztrebila.

Zaradi tega bi jaz priporočal, naj bi visoka zbornica glasovala tako za predlog gospoda poročevalca upravnega odseka, kakor tudi za resolucijo gospoda poslanca dr. Šusteršiča.

Deželni glavar:

Vprašam, ali želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Nihče se ne oglasi, torej je debata sklenjena in ima končno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec Povše:

Preostaje mi le malo besed. Jaz imam zagovarjati sklep upravnega odseka, kateremu je bilo razpravljati o prošnji, katera je bila visoki zbornici podana od županstva občine Račna in katera gre na to, da se Račenski občini opomore in se ista skuša s trebljenjem glavnih požiralnikov oprostiti vsako leto se ponavljajočih dolgotrajnih povodenj. Proti temu tudi gospodje predgovorniki niso imeli ničesar ugovarjati in zato mi tudi ni treba braniti predloga upravnega odseka, dokazovati pa, v koliko je vplivala regulacija račenskih voda na lučenske razmere, za to se danes ne gre, ampak v tej stvari je treba zaslišati tehnike. Jaz nimam ničesar proti temu, da deželni stavbni urad študira tudi to vprašanje, le ločiti se morata obe stvari. Na vsak način je treba, da se Račencem pomaga z iztrebljenjem požiralnikov vsaj toliko, da se ti odpro, in da se kolikor mogoče odpomore sedanjim nedostatkom. Drugo vprašanje glede Lučne bo pa gotovo več denarja stalo in povzročilo tudi več študij in povizvedb in treba bo tudi, da deželni odbor v tej zadevi postopa sporazumno z vlado, po končanih študijah pa mu bo priti s konkretnimi predlogi pred zbornico.

Kar se tiče želje gospoda tovariša Košaka po uravnavi Šentjursice in Dobravke, se jej rad pridružujem, vsaj je opetovano visoka zbornica tudi že sama priznala, kako potrebno bi bilo uravnati te vode, da se ondotni travniki rešijo popolnega ugonobljenja. V drugem vzdržujem predlog upravnega odseka.

Deželni glavar:

Najprej bomo glasovali o predlogu upravnega odseka in jaz pozivljam gospode, ki so za ta predlog, da izvolijo ustati.

(Zgodi se. — Geŕdheht.)

Je sprejet.

Sedaj pride na vrsto glasovanje o resoluciji, predlagani po gospodu tovarišu poslancu Mandelju.

Ali se želi, da jo še enkrat prečitam? (Klici — Rufe: „Ne!“)

Ker ne, prosim torej gospode, ki se ž njo strinjajo, naj blagovolijo ustati.

(Zgodi se. — Geŕdheht.)

Je sprejeta.

In sedaj pride še resolucija, nasvetovana po gospodu tovarišu dr. Šusteršiču glede regulacije Sentjuršice in Dobravke. Oni gospodje, ki ste tudi za to resolucijo, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschiedt.)

Je tudi sprejeta in s tem ta točka dnevnega reda rešena.

Dalje imamo točko:

3. Ustno poročilo upravnega odseka:

e) o prošnji občine Dragatuš za uravnavo potokov Turnšca, Nerajčica in Lahina (714/Pet.).

3. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

e) über die Petition der Gemeinde Dragatuš um Regulierung der Bäche Turnšca, Nerajčica und Lahina (714/Pet.).

Poročevalec Povše:

Visoki zbor! Prebivalci občine Dragatuš prosijo podpore za regulacijo potoka Turnšice, Nerajčice in Lahine. Utemeljujejo svojo prošnjo s tem, da voda, prestopajoča iz dotične več kilometrov dolge struge, zelo opustoša ondotne travnike, ki dajejo le kislo, slabo in dostikrat popolnoma oblateno seno, ki se ne da porabiti za kaj drugega, kakor za nasteljo. Petenti pa sami pravijo, da se je struga v imenovanih potokih tekom desetletij radi nečiščenja zasula z blatom in peskom, da skoraj ob vsakem nalivu stopi voda čez bregove. Gre se torej za malobrižnost in tukaj naj povem, da bi bila velike vrednosti akcija deželnega odbora in stavbnega urada deželnega, da bi se ljudje tudi navajali v dobrem stanu vzdrževati razne male vode in potoke. Pri velikih vodah to pač ni mogoče, pri malih pa bi se mnogo dalo doseči z iztrebljenjem struge in z izsekavanjem vrbovja, ki pogostoma zarašča bregove in strugo, da se voda ne more več odtekati, potem pa preplavlja bregove in opustoša ob njih ležeča zemljišča. Zato bi bila akcija deželnega stavbnega urada v tem smislu velike važnosti, in ako bi se tudi subvencije in podpore dajale občinam, naj bi se one pri tem navajale na to, da bi ljudje s pridnostjo in delom marsikatero škodo tudi zabranili sami.

Kar se tiče predležečega slučaja, je stanje struge tako zadelano in struga v tolikih serpentinah zavita, da bi bilo tu treba regulacije v velikem štilu, ker bi mala dela nič ne pomagala. Zato meri predlog upravnega odseka na to, da naj bi se odposlal tehnik na lice mesta, ki naj preišče ondotne razmere, in ako se prepriča o potrebi, napravi dotični načrt s pomočjo interesentov, ki se pa morajo v to zavezati, da bodo tudi v pravem stanu vzdrževali dotična uravnavna dela. Gotovo

bo potem deželni odbor prišel s svojim poročilom koliko bo delo stalo, in visoka zbornica bo takrat mogla sklepati, kaj je storiti s to vodo.

V imenu upravnega odseka predlagam torej (bere — liest):

„Visoki deželni zbor skleni:

Prošnja se odstopi deželnemu odboru z naročilom, da odredi ogled teh potokov po tehniku in, ako dožene oziroma osigura tudi prispevanje interesentov k pokritju stroškov, izdelava v to potrebni načrt.“

Deželni glavar:

Besedo ima gospod poslanec Matjašič.

Poslanec Matjašič:

Visoka zbornica! Toplo pozdravljam poročilo upravnega odseka glede prošnje občine Dragatuš za uravnavo teh treh voda. Kolikor je meni znano, in jaz poznam položaj dobro, nahaja se občina Dragatuš v takih razmerah, da nimajo ljudje drugega dohodka, kakor iz živinoreje. Vinarstva tam ni in torej so ljudje navezani le na živinorejo. Iz te dobijo nekaj dohodkov ali položaj je tak, da voda vedno preplavlja travnike in s tem uniči kmetovalcem tisto sredstvo, katero je potrebno za živinorejo. Treba je torej, da se kolikor mogoče voda spravi v tak tir, da ne bo po vsakem tudi še tako malenkostnem deževju preplavljala in uničevala travnike. Jaz torej predlog upravnega odseka krepko podpiram, ter priporočam, naj bi deželni odbor v zadevi, če mogoče, še v tej jeseni vse potrebno ukrenil, da se sedanjim nedostatkom kolikor mogoče odpomore.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nič se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, — gospod poročevalec?

Poročevalec Povše:

Hvala!

Deželni glavar:

Torej bomo glasovali.

Gospodje, ki ste za predlog upravnega odseka, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschiedt.)

Predlog je sprejet.

Sedaj pride na vrsto točka:

3. Ustno poročilo upravnega odseka:

f) o prošnji občine Žilce pri Št. Vidu za zvišanje subvencije za preložitev ceste Begunje-Št. Vid (713/Pet.).

3. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

f) über die Petition der Gemeinde Schilze bei St. Veit um Erhöhung der Subvention für die Umlegung der Straße Wigaun-St. Veit (713/Pet.).

Landeshauptmann:

Ich erjuche den Herrn Berichterstatter die Verhandlung einzuleiten.

Berichterstatter von Schollmayer:

Hohes Haus! Die Straße, welche von Kafek über Zirknitz nach Wigaun und von da nach St. Veit führt, ist in ihrem letzten Teile von Wigaun nach St. Veit in einem recht bejammerwerten Zustande. Es ist die Anlage schon an und für sich seinerzeit eine verfehlte gewesen, die Straße selbst geht über große Gräben steil am Hange und schneidet oft ganz normal die Höhenrücken. Man kann sich also denken, was für steile Stellen darin enthalten sind.

Die Gemeinde Žilce hat schon seinerzeit um die Umlegung dieser Straße gebeten, und wie wichtig und notwendig dies war, hat auch der Landesauschuß anerkannt, indem er seinerzeit der Gemeinde 42.000 K für die Umlegung dieser Straße bewilligt hat. Die Umlegung dieser 9 km langen Straße würde ungefähr 128.000 K kosten, so daß der Bevölkerung immerhin noch über 80.000 K zu zahlen blieben. Diese horrenden Summe in jener armen Gegend aufzubringen, ist aber einfach unmöglich, die geht, wenn sie das zahlen soll, zugrunde.

Deswegen hat sich die Gemeinde Žilce nochmals an den Landesauschuß mit der Bitte gewendet, eine weitere Subvention für diese Straßenumlegung zu bewilligen. Die Bittschrift hat aber selbst dem Verwaltungsausschuße den Weg gezeigt, den er bei Verfassung seines Antrages gehen soll. Die Gemeinde sagt nämlich selbst, daß sie gewillt sei, einen Teil der Lasten zu tragen, weiters aber noch: „polec prispevka okrajnocestnega odbora ter občine Cerknica prispevati s primerno svoto“.

Diesbezüglich liegt aber nichts vor, es sind also noch Erhebungen zu pflegen, wie weit der Bezirksstraßenauschuß von Zirknitz und die Gemeinde Zirknitz mit einer Beitragsleistung einverstanden sind, wozu sie sich herbeilassen werden.

Im weiteren bittet die Gemeinde aber auch noch um einen 50% Beitrag von Seite des Landes. Es heißt hier wörtlich: „ter se sklone zakon, da bode dežela prispevala za preložitev vseh okrajnih cest 50% in za kateri prispevek prosi občinski odbor k označeni cesti.“

Nachdem wir aber unter 5 der heutigen Tagesordnung ohnehin schon das neue Straßengesetz in Verhandlung ziehen werden, das einen 50% Beitrag vorsieht, haben wir im Verwaltungsausschuße den Antrag beschlossen:

„Der hohe Landtag wolle den Landesauschuß beauftragen, die nötigen Erhebungen für die Erhöhung

der Subvention einzuleiten und sodann hierüber Bericht zu erstatten.“

Ich bitte um Annahme dieses Antrages.

Deželni glavar:

K besedi se je oglašil gospod poslanec Drobnič:

Poslanec Drobnič:

Visoka zbornica! Najiskreneje pozdravljam sklep upravnega odseka, iz katerega z veseljem razvidim, da se bo vendar enkrat ta važna zadeva spravila v pravi tir. Če kaka cesta, je gotovo ta potrebna, ker ljudstvo nima dohodkov od nikoder, kakor samo iz gozdov. Kraji so večinoma hriboviti, polja ni skoro nič in tako so gozdi edini vir dohodkov, gozdovi pa so le majhne vrednosti, koder ni potov, ker se les ne more spraviti v denar. Ako bi se zgradila ta cesta, za katero prosi ljudstvo že par desetletij, bi bilo ljudem veliko pomagano. Danes dobivajo tam kmetski posestniki za drva komaj po 6 kron, med tem ko jih drugod prodajajo po 10, 20 in celo 30 kron. Vozniki seveda tožijo, da si razbijejo vozove in da se kvarijo živali, trgovci morajo vsled tega silno drago plačati vožnje in zato se jim dostikrat sploh ne izplača tam kupovati les. Sedanja pot je res taka, da je komaj za zverjad. Zatorej bi prosil visoko zbornico, da sprejme predlog upravnega odseka, deželni odbor pa prosim, da zadevo kolikor mogoče hitro preštudira in jo tako pospeši, da se bo moglo v najkrajšem času pričeti z zgradbo.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

Gospod poslanec Kobi ima besedo.

Poslanec Kobi:

Visoki zbor! Danes smo slišali iz ust raznih gospodov govornikov pritožbe o slabi letini. Občina Žilce ne prosi za kako podporo vsled slabe letine, na to je že navajena, ker je imela zaporedoma dve in pa ker imajo sploh slaba polja, temveč mora edini vir svojih dohodkov iskati v gozdih. Ti so pa oddaljeni, in ker so kraji hriboviti, ceste pa slabe, pride dovoz lesa še enkrat dražji, kakor iz drugih gozdov v drugih krajih. Občina je sicer precej velika in šteje 6 ali 7 vasij, ceste so pa tako škandalozno slabe, da ne vem, ali je še kje na Kranjskem kaj takega videti. Cestni odbor je bil v prejšnjih časih v rokah liberalnih mogotcev in tako je prišlo, da se čisto nič ni brigal za te ljudi, ki so zanesljivi pristaši naše stranke, ki pa ravno tako, kakor drugi prispevajo za okrajne ceste, od katerih pa ne uživajo nobenih dobrot. Prosili so podpore tudi že pri deželnem odboru, pa tudi tu so pri tedanji večini našli gluha ušesa in tako so reveži ostali brez ceste. Hvala Bogu, bo novi cestni zakon, ki ima še danes priti v razpravo,

dal več koristi mnogim našim občinam, kakor so jih imeli do sedaj, in zato sem za predlog upravnega odseka, da se s stvarjo toliko počaka, da se preštudira in da med tem časom stopi v veljavo novi cestni zakon.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ne, — vielleicht der Herr Berichterstatter?

Berichterstatter von Schollmayer-Lichtenberg:

Nein!

Deželni glavar:

Tudi ne, — torej bomo glasovali.

Gospodje, ki ste za predlog upravnega odseka, prosim, ustanite.

(Zgodí se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Na vrsto pride sedaj točka:

3. Ustno poročilo upravnega odseka:

g) o prošnji katoliškega političnega društva za idrijski okraj radi prodaje čipk. (727/Pet.)

3. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

g) über die Petition des katholisch-politischen Vereines für den Bezirk Idria wegen Spitzen-Verkaufes. (727/Pet.)

Poročevalce Hladnik:

Visoka zbornica! „Katoliško politično društvo za Idrijo in okolico“ je vložilo prošnjo na visoko zbornico, naj bi se visoka zbornica zavzela za to, da bi smel „c. kr. zavod za žensko domačo industrijo“ od čipkaric idrijskega okraja sprejemati in prodajati čipke kakor do sedaj, tudi v bodoče. Čipkarska obrt je v Idriji zelo starodavna obrt. V novejšem času se je pa tudi osrednja vlada zavzela za to, da bi se ta obrt razširila in povzdignila. Zatorej je vlada uredila več tečajev tako v Idriji, kakor tudi v sosednjih občinah, letošnje leto celo v Horjulu. Potem je hotela doseči, da bi delavke v Idriji in okolici proizvajale boljše izdelke, da bi se jih lažje v denar spravilo. V Idriji se pa peča veliko trgovcev s kupovanjem čipkarskih izdelkov. Kakor je meni znano, je samo v Idriji nekako deset takih trgovcev, in tudi v okolici je več trgovin, ki se pečajo s kupovanjem čipkarskih izdelkov. Tisti zavod za žensko domačo industrijo je pa tudi kupoval izdelke sedanjih in bivših svojih učenk. Trgovci v Idriji so se pa vsled tega čutili nekako prikrajšane, in dosegli so, da se je za to začel interesirati tudi

odbor „Zveze industrijcev“ na Dunaju, in nato se je izvršila dne 21. julija t. l. na Dunaju nekaka enketa, pri kateri so se nekateri eksperti izrekli proti temu, da bi „c. kr. zavod za žensko domačo industrijo“ nekako konkuriral s trgovci. Nekateri namreč so se za to izrekli, ne vsi. To bi bila pa za idrijske delavke velika škoda, kajti ravno to je veliko pripomoglo, da so mogle idrijske delavke lažje prodajati svoje izdelke, ker niso bile navezane na trgovce, ampak so lahko prodajale svoje izdelke po posredovanju „C. kr. zavoda za žensko domačo industrijo“. Trgovci hočejo, ako bi mogli eliminirati ta zavod, na vsak način napraviti nekak kartel in potem bi jim bile idrijske delavke na milost in nemilost izročene. Ti trgovci imajo pa navadno tudi špecerijo in navadno se je zgodilo, da je delavka prinesla v trgovino svoje izdelke in bila moralno prisiljena, kupovati v dotični trgovini, za tisto, kar je prejela za svoj izdelek, drugo blago, špecerije itd. Da bi se to preprečilo in da bi „C. kr. zavod za žensko domačo industrijo“ ne pustil tega iz svojih rok, ampak še nadalje kakor dosedaj posredoval to kupčijo, je „Katoliško politično društvo idrijsko“ mnenja, da bi bila nekaka zaslomba za ta zavod, ako bi se izrekel visoki deželni zbor, naj ostane pri dosedanji navadi, in upravni odsek, ki se je posvetoval o tej prošnji, je sklenil predlagati (bere — lieft):

„Visoki deželni zbor skleni:

Prošnja katoliškega političnega društva za idrijski okraj se odstopi deželnemu odboru, da stori potrebne korake v smislu prošnje.“

Prosim, da visoka zbornica ta predlog sprejme.

Deželni glavar:

K besedi je oglašen gospod poslanec Gangl.

Poslanec Gangl:

Visoka zbornica! Res je, da je v Idriji poleg rudnika čipkarstvo tisto, kar daje idrijskemu prebivalstvu največ zaslужka. Posebno idrijski ženski svet je tak, da se od mladih nog pa tja do starosti bavi z izdelovanjem čipk, ki jih potem prodaja. Zaslужek ni posebno velik, ampak zaslужek je pa vendarle. Da se pospeši čipkarstvo v idrijskem mestu, zato se je tamkaj ustanovila „C. kr. čipkarska šola“, ki se je pa začela tudi pečati z nakupovanjem in prodajanjem čipk. To je seveda zadelo tiste idrijske trgovce, ki se tudi pečajo z nakupovanjem in prodajanjem čipk, in zato je čisto umevno, da se s trgovskega stališča upirajo tej razvadi, ki jo je uveljavil c. kr. zavod za žensko domačo industrijo. Jaz stojim na tem stališču, da je treba tudi pri tem vprašanju na eni strani uvaževati pomen šole, na drugi strani pa čuvati interes idrijskih trgovcev, ki morajo za svojo obrt plačevati razne davščine. Po moji sodbi bi bilo najbolj pravično, ako bi idrijska čipkarska šola izvrševala svoj glavni namen, da bi namreč idrijskim

čipkaricam podajala ideje in moderne vzorce, ne pa, da bi se kot šola pečala tudi s prodajo in nakupovanjem čipk, ker so s tem prizadeti idrijski trgovci. Seveda moram pa tudi priznavati, da je nekaterim delavkam bilo ugodneje, da so direktno prodajale svoje izdelke idrijski čipkarski šoli. Zategadelj se mi zdi umestno, da se to vprašanje pri deželnem odboru kranjskem na vse strani preudari in reši prošnja tako, kakor bodo kazala ta razna proučavanja. Jaz se torej strinjam s predlogom, kakor ga nasvetuje upravni odsek, na drugi strani pa mislim, da je samo pravično, da se — preden pride deželni odbor kranjski do kakega efektivnega sklepa — zaslišijo prizadeti interesi. Zaraditega bi jaz predlagal, da se predlogu, kakor ga stavlja upravni odsek, pridodajo še besede: „potem, ko zasliši interese.“

Deželni glavar:

Besedo ima sedaj gospod tovariš dr. Krek.

Poslanec dr. Krek:

Visoka zbornica! Vprašanje, za katero se tukaj gre, je tako jasno, da interesentov prav nič ni treba o njem zaslišavati. Mi imamo že dolgo časa jako intenzivno gonjo od strani nekaterih prekupcev za čipke, ki se imenujejo trgovce, v tem zmislu, da bi se država več ne zanimala za pospeševanje čipkarstva v komercijelnem oziru. Ta gonja je — jaz to brez ovinkov rečem — perfidna, in sicer zaradi tega, ker se je že na vse mogoče načine poskušalo, s trgovci stopiti v dotiko, da bi bili na pošten in pameten način prevzeli trgovanje s čipkami, toda trgovci niso hoteli tega izvršiti, ampak hoteli so, da vse ostane, kakor je bilo. Organizacija čipkarstva v trgovskem oziru je pa ne samo v interesu čipkarstva, ampak tudi v socialnem interesu ležeča in potrebna in jaz se najbolj čudim, da tu ravno gospod tovariš Gangl ustane in se, četudi na rahel način izraženo, izreka v prilog trgovcem. V tem oziru je tudi v socialnem pogledu treba temeljite spremembe, ker čipkarica doslej na noben način ni bila prodajalka trgovcu, ampak je bila njegova delavka brez vsakega delavskega varstva in brez vsakega delavskega zavarovanja. Čipkarica od trgovca ni bila samo odvisna glede na vzorce, da je morala pri njem jemati vse reči, ki se potrebujejo pri izdelovanju čipk, ampak odvisna tudi v tem oziru, da je sploh morala kupovati svoje potrebščine v njegovi štacuni. Truckzistem, ki je povsod na svetu odpravljen, je tukaj slavil svoje orgije v velikansko škodo teh revic. Socialno vprašanje je torej zahtevalo, da se komercialni del čipkarstva reorganizira. O tem pa trgovci niso hoteli nič slišati in so vedno in vedno zahtevali: Država, Ti se ne vtikaj vmes in pusti, da bomo še naprej drli te proletarke. V tem zmislu je bila torej velikanska zasluga od strani vlade in parlamenta, ki je dal potrebna sredstva na razpolago, velikanska zasluga od strani tistih vrlih socialno zavednih

mož pri naučnem ministrstvu, ki so se tega vprašanja lotili in so potem, ko dogovor s trgovci ni imel nobenega vspeha, vzeli tudi komercijelno stran čipkarstva v svojo roko. (Poslanec — Abgeordneter dr. Šusteršič: „Prav so imeli!“) Neobhodno potrebno je bilo to že zaradi tega, ker brez komercijelne strani bi tudi čipkarski tečaji izhajati ne mogli. Dokaz za to: Deklice, ki pridejo v te tečaje, so revnih starišev in ne morejo leto dni čakati, da bi kaj zaslužile. Sicer jo oče raje da kot pestrno, da kaj zasluži. Vsled tega je silno važno, da dobi taka deklica za njeno delo vsaj toliko zaslužka, kolikor potrebuje za svojo hrano. (Klic ne levi: — Huťe luntš: „Kakor pri pletarskih tečajih!“) Tudi pri pletarskih tečajih, ampak še bolj velja to pri čipkarskih tečajih in zato, ker je trgovec zaničeval te šole — hotel je namreč tudi glede pouka in vzorcev biti čisto sam gospodar, češ da država nima zmisla za spremembe mode in da so šole nepotrebne, zato trgovec ni hotel sprejemati takih šolskih izdelkov iz teh tečajev, in zaradi tega je potem šola morala gledati v lastnem interesu, da je spravila te izdelke sama v denar. Povdarjam, da je čipkarska industrija pri nas avtohtonna. Zaslеди se ta industrija že v petnajstem veku. Torej se pri nas ne gre za uvedbo nekaj novega, ampak da se ohrani nekaj že starega. Seveda, zadnje čase se je stvar razširila, — če povsod primerno, je drugo vprašanje. Pri nas imamo 5500—6000 čipkaric, katere zaslužijo, kakor se okroglo računa, 400.000—450.000 K na leto. Torej se gre za precej važno stvar. Prepričan sem pa, in vsak, kdor pozna razmere, mi bo pritrdil, da je, če se posreči trgovcem, ki pa v tem oziru ne zaslužijo tega imena, če se tem podjetnikom, ki hočejo čipkarstvo spraviti popolnoma na stališče brezpravnega hišnega, domačega dela in iz teh ubogih čipkaric napraviti svoje sužnje, posreči, da izpodrinejo komercijelno delovanje države, v tem slučaju bo tudi naša čipkarska domača industrija pokopana. Izjavljam pa takoj, da nikakor ni volja mene ali tistih, ki stoje na stališču, kakor sem ga prej označil, trditi, da bi bila država najboljši trgovec, in zaradi tega je misliti na to, da se tukaj najde primerna organizacija, ki naj bi slonela na producentih samih, torej neka združna organizacija. Da bi bilo potrebno, da bi se ta združna organizacija, oziroma dotične zadruge na podlagi čisto natančnega dogovora naslanjala na velike engrosiste, tega tudi ne tajim, da bi bilo pa mogoče v sedanjem položaju od strani države opustiti komercijelno plat glede na čipkarstvo, to pa tudi najodločneje negiram, ker s tem uničimo mi vse dobro, kar se je dosedaj zgodilo. V komercijelnem oziru je država pomagala, da se je čipkarstvo ohranilo, pa tudi da so čipkarice nekoliko bolj plačane, — splošno se je dohodek iz čipkarstva za 10—15% povišal — kar bi se gotovo ne zgodilo, ako bi država ne bila v svoje roke vzela komercijelne plati.

Jaz vsled tega priporočam, naj se sprejme sklep upravnega odseka in sicer brez pristavka gospoda poslanca Gangla. Zraven si pa pridržim,

da eventualno sam spravim pri deželnem proračunu ali o kaki drugi priliki vprašanje organizacije tega domačega obrta in tudi drugih domačih obrti v tej zbornici v razgovor, ker so tudi še druga važna vprašanja, ki se morajo ob tej priliki rešiti. (Živahno odobravanje na levi. — Lebhafter Beifall links.)

Deželni glavar:

K besedi se je nadalje oglašil gospod poslanec Perhavec.

Poslanec Perhavec:

Visoka zbornica! Gotovo je znano marsikateremu izmed gospodov poslancev, da se v Idrijskem okraju pečajo deklice zlasti pozimi s pletenjem čipk. Te čipkarice, ki so bile do nedavnega časa navezane na prodajo čipkarskih izdelkov svojih domačim trgovcem, dobivale so za svoje delo le malo plačilo, tako da se pletenje čipk skoraj ni več izplačalo, dotični trgovci pa so potem te čipke prodajali po vseh večjih in tudi malih mestih cele naše monarhije. Vsled vednih pritožeb teh čipkaric se je končno zanje zavzelo katoliško politično društvo za idrijski okraj in izposlovalo pri c. kr. zavodu za žensko domačo obrt trg, tako da so zamogle potem čipkarice potom čipkarskih šol prodajati svoje izdelke na Dunaju ter tam dosegle precej boljše in višje cene, in vsled tega se je ta obrt v Idrijskem okraju precej povišala in pomnožila. Ker je ta zavod imel določene cene, vedele so čipkarice tudi, koliko lahko zaslužijo in so se s toliko večjo vnemo poprijele svojega dela. Kakor je povedal že gospod predgovornik dr. Krek, je teh čipkaric okolu 5000—6000, ki zaslužijo blizu pol milijona kron na leto. Vidi se torej, da so se dohodki precej povišali. Proti omenjenemu zavodu na Dunaju, ki je doslej sprejemal dela teh čipkaric, so se pa potem zavzeli čipkarski trgovci cele Avstrije in zahtevali potem „Zeve industrijev“, da bi več ne sprejemal del omenjenih čipkaric. Če bi se pa to zgodilo, bi bile te čipkarice, kakor je že gospod poročevalec upravnega odseka povedal, res na milost in nemilost tem trgovcem izročene, pri katerih so bile prisiljene jemati razun potrebščin za izdelovanje čipk tudi še vse drugo, kar so za vsakdanje življenje potrebovale, obleko, živež itd. Slišali smo tudi že, da se je država v zadnjem času precej zavzemala za čipkarice in jih podpirala s tem, da je ustanovila čipkarske šole po tem okraju in poleg tega tudi v sosednjem okraju Poljanske doline. Vsled tega, da so se ustanovile te šole, bili so tudi izdelki čedalje pravilnejši, lepši in boljši, prisiljene pa tudi niso bile te čipkarice iskati si zaslužka pri kakem drugem podjetju, oziroma v tujini. Kakor sem že omenil, se je ta obrt, odkar sprejema c. kr. zavod za žensko domačo obrt na Dunaju čipke, precej povečala in se čipke od tega časa precej drago plačujejo. Dasiravno so trgovci proti temu zavodu, pa vendar semtertje dražje plačujejo čipke, kakor

omenjeni zavod sam. Iz tega je razvidno, da se tem trgovcem ne godi nikaka posebna krivica, ampak da je pa zavod le dober za čipkarice, ki svoje izdelke laglje prodajajo, kakor prej. To je faktum, kateremu nobeden gospodov predgovornikov ni ugovarjal, in torej se tudi jaz morem le pridružiti predlogu upravnega odseka, in ga priporočam visoki zbornici v sprejme.

Deželni glavar:

Do besede pride sedaj gospod poslanec Gangl, ki se je še enkrat zanjo oglašil.

Poslanec Gangl:

Visoka zbornica! Jaz nikakor nečem biti deležen tiste perfidne gonje, ki jo je omenil gospod tovariš dr. Krek, in ki se je baje začela od strani trgovcev proti idrijskim delavkam, ker odkritosrčno priznavam, da je potreba čipkarske šole popolnoma utemeljena in v veliko korist čipkaricam. Priznavam tudi, da je čipkarstvo strogo socialno vprašanje, in brez ozira na to, ali se zamerim na desno ali levo, priznavam nadalje, da delo, ki ga izvršujejo čipkarice, ni v nobenem razmerju z njihovim plačilom. Vse to so vzroki za to, da je potrebna reorganizacija vsega idrijskega čipkarstva. Pri tem pa pridejo trije faktorji v poštev: trgovstvo, delavke in šola, ki so udeleženi pri tem, in čisto opravičeno je, da deželni odbor, ko sklepa o reorganizaciji idrijskega čipkarstva, zasliši tudi te tri faktorje, ki so pri stvari najbolj udeleženi. V tem ne vidim nobene protekcije niti za trgovce niti za idrijske delavke in niti ne za čipkarsko šolo, ampak ker deželni odbor nikakor ne more biti tako informiran, kakor so tisti faktorji, ki se faktično pečajo s tem vprašanjem, mislim, da bi bilo najbolje, če te faktorje, preden o stvari sami kaj sklepa, zasliši. Zategadelj se mi zdi opravičen apel na visoko zbornico, da pritrди mojemu dodatnemu predlogu.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglesi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, — gospod poročevalec?

Poročevalec Hladnik:

Jaz vstrajam pri predlogu upravnega odseka in prosim, da se sprejme.

Deželni glavar:

Bomo torej glasovali in sicer najprej o predlogu upravnega odseka.

Gospode, ki ste za predlog upravnega odseka, prosim, ustanite!

(Zgodi se. — Gefchieht.)

Je sprejet.

In sedaj prosim glasovati še o dodatnem predlogu gospoda poslanca Gangla, naj se v stvari zaslišijo interesenti.

Gospodje, ki ste za ta dodatni predlog gospoda poslanca Gangla, prosim, ustanite!

(Zgodi se. — Geſchiedt.)

Je manjšina, torej je predlog odklonjen.

Ta točka dnevnega reda je s tem rešena in mi preidemo sedaj k točki:

3. Ustno poročilo upravnega odseka:

h) o načrtu novega zakona o varstvu planinskega cvetja. (k prilogi 260.)

3. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

h) über den neuen Gesetzentwurf betreffend den Schutz der Alpenflora. (zur Beilage 260.)

Poročevalec Piber:

Visoka zbornica!

Po vseh kulturnih državah in deželah je skrb v varstvo znamenitih spomenikov obče znana. Kakor skrbe tuje države in dežele za varstvo znamenitih spomenikov, tako hočemo tudi mi v naši lepi slovenski domovini skrbeti, da ohranimo, kar je najvažnejšega in znamenitega v deželi. Saj smo sklenili zakon v varstvo tic, in kakor so te v naši deželi pomenljive, in je treba da jih varujemo, ravnotako moramo pa tudi skrbeti, da varujemo po naših gorah planinske cvetice, alpsko floro. Saj vemo, da je naša dežela eminentno planinska dežela, in da imamo na planinah najlepšo floro. Gorenjska in deloma tudi Dolenjska in Notranjska imajo tako bogato floro, kakor malokatera druga dežela. Zato je pa prav in umestno, da skrbimo za te cvetke. — Že l. 1898. in sicer dne 15. februarja je bil sprejet v tej visoki zbornici zakon v varstvo planike in kraljeve rože. Ta zakon, po katerem se prepoveduje izkopavanje, izruvanje in prodajanje teh dveh cvetk, je bil potrjen dne 28. maja 1898. Odkrito moram priznati, ta zakon je bil v resnici potreben. S tem zakonom se je namreč doseglo, da se je opustošenje omenjenih cvetlic če ne popolnoma, vendar vsaj nekoliko ustavilo.

Pred seboj imamo nov zakonski načrt. V smislu deželnozborskega sklepa z dne 29. januarja 1910 nam je predložil deželni odbor ta zakonski načrt v varstvo planinskih cvetlic. Isti kakor vidite gospodje iz priloge 260., vsebuje varstvo dveh skupin cvetic. Prva skupina obsega 16, druga pa 3 cvetice. V drugi skupini sta označeni omenjeni oni dve cvetici, ki sta bili že v prej omenjenem zakonu v varstvo sprejete, namreč planika in blagajev volčin (kraljeva roža). Drugih 17 je pa novih. Odkritosrčno priznavam, vsi smo za to, da se ta zakon razširi, in da se tudi druge cvetice sprejmejo v varstvo. Neobhodno potrebno je, da jih obvarujemo z zakonito določbo, saj

vsi vemo, kako nepremišljeno nekateri turisti v planinskih krajih naravnost uničujejo kras in ponos naših gora — najlepše in najznamenitejše cvetlice v alpski flori. — Vendar si pa, gospoda moja, ne upam priporočati visoki zbornici, da bi se sprejel zakonski načrt, kakor ga imamo pred seboj. Ne rečem, da bi po vsebini sprejetih cvetic bil pomanjkljiv. V zakonskem načrtu je raje navedenih preveč, kakor premalo cvetic. Da pozna kdo vseh 17 cvetic, biti mora že dober botanik. Toda zdi se mi načrt nekoliko prenačrtan in prezgoden. Po tem zakonu, ako bi bil sprejet, bi bili namreč v prvi vrsti prizadeti planšarji in planšarice ter naše domače ljudstvo. Veliko večino imen teh cvetic naše ljudstvo komaj pozna. Sicer so navedena slovenska, nemška in latinska imena, toda veliko jih ljudje ne poznajo, ker niso domača — vulgarna. Mislim torej, da je v prvi vrsti potrebno, naj deželni odbor preskrbi tudi vulgarna imena, da bo ljudstvo vedelo, katere cvetke so prepovedane in katere niso, ter se vedelo tako varovati šikan od stranih varstvenih organov ter neopravičenih kazni. Naglašam, da naše ljudstvo ne opustoša planin, ampak krivi so v prvi vrsti mnogi lahkomišljeni turisti. Mene vselej srce boli, kadar vidim turiste vračati se s Črne prsti ali s Triglava z velikimi šopki v roki in za klobuki, da jih komaj nosijo, potem pa še palico opremljeno z raznimi cveticami. Na ta način odnese skoro vsak turist polno košaro lepih planinskih cvetic. Gospoda moja, to vsi obsojamo, in tembolj še jaz, ki živim sredi planinskega sveta. Omenil sem že, domači ljudje ne uničujejo gorske flore, to so večinoma tujci, turisti, dasiravno se rekrutirajo iz meščanskih krogov. Zato je treba pouka ne samo domačemu ljudstvu, ampak tudi širšim slojem, če hočete, tudi meščanstvu. To so razlogi, na katere se je upravni odsek oziral in vsled katerih je prišel do zaključka, da je neobhodno potrebno, predno se sklene rigorozna postava v varstvo planinskih cvetic, dati pouka ne samo domačinom ampak tudi meščanstvu, da bodo vsi poznali dotične cvetice. Zategadelj naj skrbi deželni odbor za primeren pouk potom brošur, ali pa naj izda podobe vseh v zakonskem načrtu označenih cvetk z opisom vred.

Posebno bi pa priporočal merodajnim šolskim faktorjem, naj oskrbe, da bodo šolske knjige uže v ljudski šoli opremljene s podobami in poljudnimi opisi onih cvetic, katere zakon varuje oziroma prepoveduje. Tako se bo ljudstvo poučilo o lepoti in krasoti našega planinskega cvetja. Potom pouka pa se bo tudi ukoreninil čut lepote in dosledno varstva naše svetovno znane planinske flore. Zlasti še posebno opozarjam naše učiteljstvo, naj poučuje in navdušuje mladino o lepoti naše domače planinske flore.

Nadalje bo treba vse potrebno ukreniti, da bodo dobili planinski, oziroma gorski vodniki temeljitejši pouk o planinskih cveticah in sicer ne samo o dveh cvetkah, ampak sploh o vseh, ki so navedene v zakonskem načrtu. Naše delavno „Slovensko Planinsko Društvo“, ki se je nevenljivih zaslug

pridobilo za povzdige turistikke, bo gotovo v polni meri izvršilo svojo dolžnost ter v dotičnih kurzih za vodnike dalo zadosten pouk istim, da bodo cvetice ne-le poznali, ampak tudi turiste opozarjali na varstvo cvetic, v kolikor bo treba. Neobhodno potrebno je pa tudi, da dobimo sploh knjige v slovenskem jeziku z opisom gorske flore in da se še bolj zanimamo za našo planinsko floro, kakor dosedaj. Sicer imamo nekaj knjig s podobami cvetic, a manjka jim popisa, ki bi se moral ozirati zlasti na tiste cvetice, katere rastejo po naših gorah in planinah ter jih obsega zakonski načrt. Deželni odbor in „Slovensko Planinsko Društvo“ sta res mojstrsko izdelala ta elaborat, in jaz bi najraje priporočal, da se sprejme, če ne bi imel teh pomislekov. Mi bomo danes deželnemu odboru naročili, da omisli, predno predloži zakonski načrt v varstvo gorskih cvetic visoki zbornici v sklepanje, potreben pouk, kakor sem ga opisal za ljudstvo, šole in planinske vodnike. Potem bomo mirno glasovali za ta zakon. Prej ne. Seveda v ta namen potrebuje deželni odbor kredit, in zaradi tega je bil upravni odsek mnenja, da se dovoli deželnemu odboru za nabavo takih podob, spisov in knjig kredit 500 K.

Dokler pa tega zakona nimamo, naj deželni odbor sklicuje se na zakon z dné 15. februarja 1898, opozarja županstva in sploh vse merodajne faktorje, naj uplivajo na turiste in domače ljudstvo, da bodo one znamenite cvetice, ki se najbolj uničujejo, varovali.

Po teh kratkih besedah, bi priporočal, visoka zbornica sprejmi sklepe upravnega odseka, ki se glase (bere — liest):

„Visoki deželni zbor izvoli skleniti:

1.) Načrt zakona o varstvu planinskih cvetic se za zdaj vrne deželnemu odboru.

2.) Deželnemu odboru se naroča, da s primernim poukom prebivalstvo opozori na kranjsko planinsko floro in jo njegovemu varstvu toplo priporoča. V to svrhu naj razdeli med ljudske in napredovalne šole in prizadeta društva podobe o planinskih cvetkah, in naj povzroči, da bode učiteljsko osebje mladino poučevalo o planinski flori in o potrebi njenega varstva. Za nabavo takih podob se dovoli deželnemu odboru kredit 500 K.

3.) Deželni odbor naj poskrbi, da bodo vse javne straže, kakor orožniki, poljski, gozdni in lovski čuvaji, cestni nadzorniki in drugo javno osebje že zdaj v okviru svojega delokroga vplivali na izdatno varstvo onih znamenitih planinskih cvetic, ki se najbolj uničujejo.

4.) Deželni odbor naj s poučnimi okrožnicami in javno nabitimi razglasi posameznim posestnikom in gorskim vodnikom že sedaj toplo priporoča, da na svojem ozemlju, oziroma v svojem delokrogu skrbe kolikor mogoče za varstvo planinskih cvetik.“

Deželni glavar:

Debata je otvorjena. K besedi se je oglasil gospod poslanec grof Barbo. — Ich erteile ihm das Wort.

Abgeordneter Graf Barbo:

Hohes Haus! Wir haben es heute wieder einmal mit einem Novum zu tun. Bisher waren wir gewohnt, daß dem Landesausschusse Vorwürfe gemacht werden, wenn er irgendeinen Gesetzentwurf nicht rasch genug dem Hause vorgelegt hat oder wenn eine Wasserleitung nicht rasch genug ausgeführt wurde, kurz der Landesausschuß war immer gewohnt, im Hause etwas hergenommen zu werden. Heute hat der Landesausschuß dem Auftrage des hohen Hauses vom vergangenen Jahre Rechnung getragen und kommt mit einem Gesetzentwurfe, für den sich auch der Berichterstatter des Verwaltungsausschusses sehr warm ausgesprochen hat — ich glaube nicht zu präjudizieren, wenn ich sage, daß mehr oder weniger alle Mitglieder dieses hohen Hauses mit diesem Gesetzentwurfe einverstanden sind — und doch kommt der Berichterstatter zum Schlusse: das hat keine Gile, lassen wir das wieder, belehren wir zuerst die Bevölkerung darüber, dann werden wir später einmal vielleicht dieses Gesetz machen.

Nun, wenn man mit einem Gesetze nicht einverstanden ist, ändert man es ab. Das ist aber, wie gesagt, nicht der Fall, es wurde vielmehr anerkannt, der Entwurf sei empfehlenswert, aber doch soll das Gesetz jetzt noch nicht gemacht werden. Wenn man so bei anderen Gesetzen vorgehen würde, wäre es vielleicht sehr oft nicht schlecht. Manche Gesetze, über deren Folgen man die Bevölkerung vorher wahrheitsgemäß belehrt hätte, wären in diesem Hause nicht beschlossen worden. Aber gerade mit diesen Gesetzen hatte man immer furchtbare Gile. Es wäre auch für die hohe Regierung nicht schlecht, wenn sie etwas mehr Zeit zum Nachdenken hätte, ehe sie ein Gesetz zur Sanktionierung vorschlägt. Ich glaube, es würde auch der hohen Regierung nicht schaden, wenn sie ihre hochweisen Bureaufkratennasen etwas tiefer hineinstrecken und die Dinge etwas genauer untersuchen würde, bevor sie vorschlägt, daß man das Unterste zu oberst kehrt.

Was soll jetzt bezweckt werden? Die Bevölkerung soll zuerst belehrt werden. Ich bin gewiß dafür, daß die Bevölkerung belehrt werde, damit sie nicht unnötiger Weise in Strafe verfällt. Allein dieses Gesetz richtet sich, wie ja auch der Berichterstatter gemeint hat, nicht so sehr gegen die einheimische Bevölkerung. Die einheimische Bevölkerung devastiert unseren Blumenflor nicht so arg, es sind meistens die fremden Touristen, welche in wirklich unerhörter Weise alles zusammenreißen, nicht darauf schauen, ob die Wurzeln mitgehen, und sich dann einen ganzen Buschen nach Hause tragen, den sie dann am anderen Tage wegwerfen. Dagegen richtet sich das Gesetz in erster Linie, und da ist es eine starke Zumutung an den armen Landesausschuß, dafür zu sorgen, daß diese Leute belehrt werden. (Veselost — Heiterkeit.) Man soll die Gendarmerie verhalten, die Leute aufzuklären. Ja, wie stellen Sie sich das vor? Ein Gendarm begegnet einem Touristen mit einer Menge

Edelweiß, und da soll der Gendarm wohl sagen: Sie, lieber Freund, ich mache Sie aufmerksam, wir haben zwar kein Gesetz, welches das Abreißen verbietet, aber es ist nicht schön von Ihnen, diese Blumen zu pflücken, es ist schade um sie, ich sage Ihnen auch, der Landtag hat beschlossen, einmal ein Gesetz zu machen, welches das verbietet, und dann werden Sie auch gestraft werden. Da wird der Tourist antworten: Haben Sie schon ein solches Gesetz? Nein, wird der Gendarm sagen. Da wird ihm der Tourist zurufen: Dann schauen Sie, daß Sie weiter kommen!

Wie sollen dann diese Organe die Touristen belehren? Übrigens ist ja für die Belehrung schon gesorgt worden. Die Bergführer machen schon alle Fremden darauf aufmerksam, nicht zu devastieren. Der deutsche Alpenverein hat in seinen Schutzhütten Tafeln, auf denen die wichtigsten Alpenblumen aufgezeichnet sind, und wo aufmerksam gemacht wird, sie zu schonen.

Es ist auch gar kein Termin in dem Antrage des Berichterstatters gestellt, wann der Gesetzentwurf wiederum vor den Landtag gebracht und wann er wirklich Gesetz werden soll. Wenn Sie befürchten, die Bevölkerung könnte in Strafen verfallen, bevor sie genügend belehrt ist, so würde es genügen, wenn Sie im § 9 einfach bestimmen, daß das Gesetz statt mit dem Tage der Kundmachung erst mit 1. Jänner 1912 oder 1913 in Kraft tritt. Damit wäre die ganze Sache erledigt. Aber zu sagen, der Entwurf wird dem Landesauschusse wieder zurückgegeben, er soll die Bevölkerung erst belehren, und wenn sie genügend belehrt sein wird, dann wird ein Gesetz beschlossen werden, was soll das bedeuten? Vielleicht wird gar einer der Herren eine Resolution beantragen, den Landesauschuß zu beauftragen, mit der Bevölkerung öffentliche Prüfungen abzuhalten, ob sie schon genügend aufgeklärt ist. Ich habe nichts gegen die Anträge, welche dahin gehen, die Bevölkerung zu belehren, glaube aber, daß der Verwaltungsausschuß sich hier etwas übereilt hat. Der Verwaltungsausschuß hätte das Gesetz ändern und die Anträge, wie sie jetzt vorhanden sind, nur mit Auslassung des ersten Punktes, stellen sollen. Es ist jetzt sehr schwer, im Hause eine Änderung vorzunehmen, ich bin auch kein Freund davon, einen Ausschußantrag im Hause umzuändern. Das soll der Ausschuß selbst tun. Er soll sich an die Brust schlagen und sich sagen: Ich habe mich übereilt, der Landesauschuß war ganz brav, er hat getan, was wir verlangt haben, und wenn er jetzt mit dem Entwurfe gekommen ist, wäre es ein Murrecht, den Entwurf zurückzuweisen und auf Eis zu legen. Das heißt ja den Landesauschuß korrumpieren. Glauben Sie, ein andermal wird der Landesauschuß sich wieder beeilen, wenn Sie ihm etwas auftragen? (Veselost — Heiterkeit.)

Ich glaube also, es wäre am besten, wenn der Verwaltungsausschuß noch einmal Gelegenheit hätte, sich mit dieser Frage eingehend zu befassen, und ich stelle deshalb folgenden Antrag:

„Der Gesetzentwurf über den Schutz der Alpenflora wird an den Verwaltungsausschuß zur neuerlichen Berichterstattung zurückgeleitet.“ (Odobravanje na desni. — Beifall rechts.)

Deželni glavlar:

Besedo dobi sedaj gospod poslanec dr. Tavčar.

Poslanec dr. Tavčar:

Visoka zbornica! Deželni odbor je predložil zakonski načrt, o katerem je človek s ponosnim srcem mislil: to je vendar enkrat zakon, ki ima velikansko vrednost za današnje čase, namreč da ne ustanavlja nobene deželne podpore, in drugič, da nima s tako imenovano politiko nič opraviti. Ali naš prečastiti upravni odsek je pa stvar na jako virtuozen način znal zasukati tako, da se je naredila iz tega načrta deželna podpora, in da je končno morda tudi nekoliko politike vmes. (Poslanec — Abgeordneter dr. Lampe: „Saj hodite tudi Vi na Triglav!“) O dobroti dovtipov gospoda dr. Lampeta ni vredno govoriti, saj vsi vemo, da je znan kot strokovnjak dobrih dovtipov!

Stvar sama se mi pa zdi ponesrečena zategadelj, ker s sklepom upravnega odseka naložite deželnemu odboru, ako hoče vestno delati, velikansko nalogo. Če bi hotel deželni odbor vse to izvršiti, kar mu Vi nalagate (Poslanec — Abgeordneter Jarc: „Saj so sami juristi notri!“) — saj se ne gre za juristarijo, gre se bolj za profesorsko stvar, gospod tovariš Jarc! Če bi hotel torej deželni odbor vse izvršiti, bi moral pred vsem najeti enega uradnika in enega pisatelja, ki bo spisal potrební pouk. Torej je stvar ponesrečena, in jaz pravim, po nepotrebnem ponesrečena. Jaz sicer tistim filistrom, ki sedijo v upravnem odseku in naših snežnih vrhov ne poznajo drugače, kakor z ljubljanskega gradu, ne zamerim, da so prišli do takih sklepov in da ne umejo upoštevati važnosti tega predmeta. Na vsak način je potrebno, da človek pozna naše planine, in jaz pravim, da tak človek, ki ni videl naših gora od blizu, ni sposoben soditi o njihovi krasoti. In če gospod profesor Jarc misli, da je mogoče Triglav občudovati tudi iz Zatične (Poslanec — Abgeordneter Jarc: „Sem bil že gori!“) mu tega nečem negirati. Ampak zdi se mi nepotrebno, da to zadevo spravlja na nekakšno „špasno“ stališče, ki spada v podlistke sobotnih listov. Nikakor ni primerno spravljeti tukaj popolnoma resne stvari na tak nivo! Stvar je popolnoma resna in važna, ker naša dežela ima v svojih gorah velikanske zaklade. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: „Ste bili letos že na Kredarici?“) Če se Vam zdi vredno pri tej zadevi dovtipe briti, svobodno Vam! Mi ne branimo tega nikomur, naj si je že bil na Kredarici ali ne. Ponavljam, da je stvar važna, da se pa da še lahko popraviti. To, kar je sklenil upravni odsek, ne zadošča, to je, kakor pravijo uradniki, samo nekaj „slajfer“. Nekaj je pa, kar mora že danes vsak priznati. Da namreč stari zakon ne vpliva tako na varstvo planinskega cvetja, kakor bi moral.

Odločilno pa je dalje, da tisti, ki pustošijo planinsko floro, ne spadajo med priprosto ljudstvo. To so turisti, ki imajo že toliko olike, da je pouk zanje nepotreben. Radi tega mislim, da bi bilo umestno, če se stvar izroči še enkrat upravnemu odseku, da zakonski načrt popravi, kolikor je treba. V tem oziru se meni zdi potrebno, da se popravijo

nekatero točko. Prvič je preveč cvetic nastetih, katerih ne pozna ne ljudstvo in ne turist. Potrebno je razširiti varstvo samo na glavne cvetke. Drugič so kazni preostre. Gospodje, saj ni treba takoj izvršiti kazni. Najmodernejši zakoni imajo to modrost, da se prvič krivca ne kaznuje, ampak se mu da samo ukor in se mu reče: Če boš zakon znova prestopil, te zadene kazen.

V tem oziru bi se dal zakon popraviti, in zato priporočam predlog gospoda poslanca grofa Barbota, da gre zakonski načrt še enkrat na upravni odsek, in priporočam, da se še v tem zasedanju sklene ta zakon, o katerem vsak ve, naj si že bo turist ali pa mož nižine, da je potreben. (Odobranje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Deželni glavar:

Ali želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima gospod poročevalec končno besedo.

Poročevalec Piber:

Najprej bom odgovoril gospodu poslancu grofu Barbotu, ki je omenjal, da bodo morali potem napraviti nekako skušnjo tisti, ki hočejo postati turisti. Omenjal je tudi, da bodo žandarji dajali pouk in izvršitev zakona varovali. V tem oziru opozarjam visoko zbornico na sledeče. Meni je nek okrajni glavar pravil, da je naročil žandarjem, naj pazijo na turiste in ovadijo turiste, ki bi se pregrešili zoper stari zakon. Toda ves čas, odkar je dal ta nalog, ni noben orožnik kakega turista naznanil. Meni je to popolnoma umljivo. Bog zna, kaj bi bilo iz tega nastalo, čisto umljivo, da si orožnik ne upa tega storiti, saj ne ve, kako veliko glavo bi prijel. Žandar se boji, ker ne pozna turista, oziroma noče se izpostaviti neljubim sitnostim, zato rajši pusti turista v miru dalje — zato pa je tista opazka gospoda grofa popolnoma neutemeljena. Po mojem mnenju in po mnenju celega upravnega odseka je potrebno, predno mi sprejememo 19. cvetk v varstvo, da damo vendar nekoliko pouka in sicer v prvi vrsti domačemu ljudstvu, planšarjem in planšaricam, ker te bojo orožniki že prijeli, gospodov, gospej in gospodičen si pa ne bodo upali prijeti. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Seveda, svoje dolžnosti ne bodo spolnovali! Pridite pogledat v Ljubljano!“) Zato je ta zakon, kakor ga imamo tukaj, dokler nimamo pouka in brošur, naravnost nekoristen za ljudstvo, in ker nečemo ljudstva izročiti različnim šikanam, zato tudi zakona ne moremo sprejeti v taki obliki, dokler nimamo potrebnega pouka. Trditev, da bi s tem korumpirali deželni odbor, je pa nonsens. Če hoče gospod grof Barbo pustiti se korumpirati, je to njegova stvar.

Ugovora gospoda poslanca dr. Tavčarja, da hočemo stem uganjati politiko, ne razumem, kajti če hočemo dati deželnemu odboru na razpolago

500 K za potrební pouk, to vendar ni nobena politika. Proti trditvi gospoda poslanca dr. Tavčarja, da sede v upravnem odseku sami filistri, moram odločno ugovarjati. Če hoče biti gospod dr. Tavčar filister, naj bo, jaz nočem biti (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Ravninski filistri!“), ker sem navdušen planinec in prevelik ljubitelj naših gora.

Zatorej še enkrat predlagam, da visoka zbornica sprejme predloge upravnega odseka. (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Bomo glasovali!

Dva predloga sta tukaj, predlog gospoda poslanca grofa Barbo-ta, ki meri na to, da se načrt zakona vrne upravnemu odseku, in pa predlog, ki ga zastopa gospod poročevalec.

Najprej pride na glasovanje predlog gospoda poslanca grofa Barbo-ta.

Tisti gospodje, ki ste za ta predlog, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Je v manjšini in je odklonjen.

In sedaj prosim tiste gospode, ki ste za predlog gospoda poročevalca, da izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Je sprejet z večino glasov, in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Na vrsto pride točka:

3. Ustno poročilo upravnega odseka:

- i) o prošnji občine Mošnje za preložitvev klanca na državni cesti od Pirašice do Malega Dobrega Polja. (722/Pet.)

3. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

- i) über die Petition der Gemeinde Möschnach wegen Umlegung der Steile an der Reichsstraße von Pirašitz bis Klein-Gutenfeld. (722/Pet.)

Poročevalec Piber:

Visoka zbornica! Občina Mošnje prosi, da bi deželni zbor sklenil, naj bi deželna vlada vplivala pri centralni vladi na to, da bi se klanec na Korenski državni cesti od Pirašice pa do Malega Dobrega Polja čimpreje preložil.

Ta prošnja je povsem opravičena in utemeljena. Saj nam je znan zastareli zakon izza časa Marije Terezije. Takrat je veljalo pravilo, naj se ceste delajo v bližini vasi, da si ljudstvo s priprego kaj prisluzi. S to besedo „prisluzi“ je bil izdan direkten ukaz, naj se ceste zidajo kolikor mogoče strmo. V tistem ukazu je bilo tudi rečeno, da naj se ceste grade tako, da bodo potniki uživali lep razgled med vožnjo, torej po grebenih. Temu ukazu primerno je zgrajena tudi Korenska

cesta od Pirašice do Malega Dobrega Polja. Naj mi bo dovoljeno iz uradnih dat povedati, kak strmec ima ta cesta. Na cesti od Posavca k mostu v km 8:0—8:2 je strmine 7:36^{0/0}, 6:35^{0/0}, da celo 8:16^{0/0}.

Od msota naprej: Peraški klanec I., km 8:2 do 8:4 je strmina 8:4^{0/0} (prvih 24 m) dalje 12:475^{0/0} (dajših 80 m), potem 11:87^{0/0} (80 m). V prerezu ima 184 m, za mostom 11:67^{0/0}, mestoma prihaja stopnja 13:2^{0/0}.

Peraški klanec II. (km 8:4—6): 10:55^{0/0}, 12:3^{0/0}, mestoma celo 13:86^{0/0}.

Toraj je na nekaterih mestih skoraj 14^{0/0} strmca. Smelo trdim, da je naravnost škandal, tak smrtnonevaren strmec na državni cesti, in človek se nehote upraša, ali je to v kulturni državi mogoče. Pripomnim, da normalno nima stopanje na državnih cestah presegati 4^{0/0} oziroma 5^{0/0}; le za krajše proge v gorovju se izjemoma dovoljuje stopanje 5 do 7^{0/0}. Tukaj, gospoda moja, je pa klanec, ki ima skoro 14^{0/0} strmca. Ni čuda torej, da je ta klanec smrtnonevaren, in da se mnogokrat dogajajo nesreče. Pred seboj imam izpisek Ljubenske in Mošenske župnije o takih nesrečah, katerih pa tukaj ne bom navajal, čeprav bi bilo dobro, da bi jih navedel. Omenim le 4 slučaje, koji so zahtevali človeške žrtve. Uzrok: Strmi klanec! Ne bom navajal, koliko nesreč se je že zgodilo, koliko se je voznikov poškodovalo, voz polomilo. Tudi ne bom opisoval nesreč, ki so se pripetile biciklistom na klancu, in koliko jih je zgubilo življenje s tem, da so vsled strmca padli s ceste v potok Pirašico. Vlada je že sama pripoznala nevarnost te ceste s tem, da je postavila tablico z napisom: „Pozor, kolesarji, stopite doli!“ Torej je nevarnost te ceste jasna in je vsako nadaljnje utemeljevanje v tej zadevi nepotrebno. Omenjam samo še to, da je na tej cesti velik promet z lesom iz občin Lesce, Begunje itd., in da je nevarnost tem večja po zimi, ko vse oledeni.

Iz vseh teh razlogov torej sledi, da je preložitve tega klanca nujno potrebna, in zato je upravni odsek sklenil sledeče (bere — liest):

„Prošnja županstva občine Mošnje radi preložitve klanca na državni cesti od potoka Pirašice do Malega Dobrega Polja se izroči deželnemu odboru, da se obrne na vlado s tehnično utemeljeno obrazložitvijo in nujnim pozivom, da ta nevarni klanec čim preje preloži in tako nevarnost odpravi.“ (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Debata je otvorjena.

Ali želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali.

Gospodje, ki ste za predlog upravnega odseka, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Sprejeto, in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Gospodje, sedaj bi jaz sejo prekinil in bi jo zopet otvoril ob 5. uri popoldne. Potem bomo pa dalj časa skupaj sedeli. Na 5. uro jo pa nastavljam zaradi tega, ker imajo gospodje poslanci kmečkih občin danes še nekatere pogovore.

Seja prestane ob 1. uri 15 minut popoldne in se zopet nadaljuje ob 5. uri 10 minut popoludne. — Die Sitzung wird um 1 Uhr 15 Minuten nachmittags unterbrochen und um 5 Uhr 10 Minuten nachmittags wieder aufgenommen.

Deželni glavar:

(Pozvoni — das Glockenzeichen gebend.)

Prekinjena seja je zopet otvorjena in mi preidemo sedaj k točki:

4. Ustno poročilo imunitetnega odseka o dopisu c. kr. okrajnega sodišča na Vrhniki za izročitev gospoda deželnega poslanca Lenarčiča.

4. Mündlicher Bericht des Immunitätsausschusses betreffend das Ansuchen des k. k. Bezirksgerichtes Oberlaibach um Auslieferung des Herrn Landtagsabgeordneten Lenarčič.

Landeshauptmann:

Ich ersuche den Herrn Berichterstatter, die Verhandlung einzuleiten.

Berichterstatter Freiherr von Born:

Hohes Haus! Das k. k. Bezirksgericht Oberlaibach hat um die Auslieferung des Herrn Abgeordneten Lenarčič angefragt. Die Anklage stützt sich auf § 431 St. G., welcher sich mit den Übertretungen gegen die körperliche Sicherheit beschäftigt und für derartige Übertretungen Geldstrafen von 10—1000 K statuiert. Ich habe für meine Person im Ausschusse den Standpunkt vertreten, daß bei Angelegenheiten, die mit der Politik nichts zu tun haben, unbedingt der Abgeordnete ausgeliefert werden soll. Ich bin aber mit meiner Ansicht in der Minorität geblieben und der Ausschuss hat mit Stimmenmehrheit den Beschluß gefaßt, der den Herren vorliegt. In Vertretung des Immunitätsausschusses stelle ich daher den Antrag:

„Der hohe Landtag wolle beschließen:

Dem Ansuchen des k. k. Bezirksgerichtes Oberlaibach wird keine Folge gegeben.“

Deželni glavar:

Debata je otvorjena, — k besedi se je oglašil gospod tovariš dr. Šusteršič.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Jaz se s predlogom imunitetnega odseka ne morem strinjati, in sicer zaradi

tega ne, ker dogodek, zaradi katerega zahteva sodišče izročitev gospoda poslanca Lenarčiča, ni v nobeni niti ne še tako oddaljeni zvezi z njegovim javnim političnim delovanjem. Zaradi tega pa zavzam stališče, da se izročitev ne more in ne sme odreči; kajti imuniteta nima namena onemogočiti justico, temveč ima samo namen, braniti in ščititi poslanca pred neopravičenim preganjanjem iz političnih razlogov. O tem pa tukaj nobenega govora ni. Če je gospod poslanec Lenarčič dal napraviti tiste kole, kakor se trdi od strani obtožbe in s tem spravil v nevarnost šolske otroke, je to vendar stvar, katera z njegovim javnim, političnim delovanjem nima čisto nič opraviti. Na drugi strani ni prav nobene nevarnosti, da bi se proti tovarišu gospodu Lenarčiču zaradi tega, ker se vdeležuje političnega življenja, bodisi od strani deželnega okrajnega sodišča, bodisi od strani deželnega sodišča kot vzklicne oblasti, pristransko postopalo. Torej ni mogoče najti nobenega razloga, iz katerega bi se mogla odkloniti izročitev. Zaradi tega stavljam nasprotni predlog, da se zahtevi c. kr. okrajnega sodišča na Vrhniki ugodi.

Deželni glavar:

K besedi se je nadalje oglasil gospod poslanec dr. Tavčar.

Poslanec d. Tavčar:

Visoka zbornica! V imenu svoje stranke izjavljam, da se strinjam z izvajanjem gospoda tovariša dr. Šusteršiča.

Deželni glavar:

Ali želi še kdo govoriti!
(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)
Ne, — vielleicht der Herr Berichterstatter?

Berichterstatter Freiherr von Born:

Ich habe nichts weiter zu bemerken.

Deželni glavar:

Mi bomo torej glasovali.
Imamo pred seboj dva predloga, to je predlog imunitetnega odseka in spreminjalni predlog gospoda tovariša dr. Šusteršiča, kateri ima priti najprej na vrsto.

Prosim torej tiste gospode poslance, ki ste za spreminjalni predlog gospoda tovariša dr. Šusteršiča, da ustanete.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Predlog je sprejet, vsled tega odpade glasovanje o predlogu imunitetnega odseka, in ta točka dnevnega reda je rešena.

Na vrsto pride sedaj točka:

5. Ustno poročilo upravnega odseka o načrtu novega cestnega zakona. (k prilogi 96.)

5. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses über den Entwurf eines neuen Straßengesetzes. (zur Beilage 96.)

Prosim gospoda poročevalca, tovariša Jakliča, da vpelje razpravo.

Poročevalec Jaklič:

Gospodje imate v rokah načrt cestnega zakona, kakoršen je prišel iz upravnega odseka. Načrt predloženega zakona se izdatno, in sicer ugodno razlikuje od zakona, ki je sedaj v veljavi. Demokratizira se predvsem sestava cestnih odborov. Kurijalni značaj, kakoršnega imajo sedaj cestni odbori, izgine, in novi cestni odbori bodo sestavljeni večinoma iz zastopnikov občin. Po tem načrtu zakona, kadar stopi v veljavo, bo izveden tudi kataster vseh javnih cest in potov v deželi in odpravljena s tem marsikatera zmešnjava. Ljudje ne vedo, kaj je občinska, kaj javna, kaj privatna pot. Z uvedanjem katastra bo v tem oziru precej nastal red. Potem ceste, ki so v deželi, ki pospešujejo promet med posameznimi okraji in središčem dežele, koristijo deželi in celemu prebivalstvu in zato je prav, da se potem cela dežela pritegne vzdrževanju in zgradbi cest. S tem se pomaga revnejšim okrajem, koristi pa celi deželi, ker se bo promet zelo izboljšal.

Gospodje, v tej smeri je sestavljen zakon, kakor je prišel iz upravnega odseka, moja dolžnost je, vzdrževati predlog upravnega odseka, vaša reč je, se o tem izjaviti.

Predlagam, da se preide v nadrobno razpravo o predloženem zakonskem načrtu.

Deželni glavar:

K besedi se je kot prvi kontra-govornik oglasil gospod poslanec pl. Schollmayer.

Ich ersuche den Herrn Abgeordneten das Wort zu ergreifen.

Abgeordneter von Schollmayer:

Hohes Haus! Im Namen des Klubs, in dessen Namen ich hier zu sprechen die Ehre habe, verwahre ich mich vor allem dagegen, daß der Entwurf uns hier gedruckt in einer anderen Form vorliegt, als wir ihn im Verwaltungsausschusse beschlossen haben. Es betrifft das speziell die §§ 25 und 49, was jedoch minder wichtig ist, wobei ja auch nach der bekannten lex Lampe solche kleine Änderungen durchzuführen zulässig ist.

Nicht so ist es mit dem § 40, in welchem ein ganzer Absatz des Referentenantrages ausgelassen ist. Dieser Absatz, wie ihn der Referent beantragt hat und wie er auch im Verwaltungsausschusse angenommen wurde, lautet: „Der Landesausschuß ist jedoch verpflichtet, einer Gemeinde, die über 3000 Einwohner zählt, jedenfalls mindestens ein Ausschußmitglied zuzuwählen.“

In meritalem Hinsicht habe ich im Namen meines Klubs nachfolgendes zu erklären die Ehre.

Der ganze vorliegende Entwurf bezweckt die Durchführung des von der Mehrheit emanzipierten demokratischen Prinzips, beziehungsweise die rücksichtslose Ausnützung des Mehrheitsprinzips.

Im § 39 bestimmt das neue Gesetz, daß in den Straßenzirkelsausschuß nicht mehr die Interessentengruppen — wie im alten Gesetze — vertreten sein werden, vielmehr daß diese Ausschüsse lediglich aus den Vertretern der Gemeindeausschüsse, verstärkt durch einige Delegierte des Landesauschusses bestehen werden. Da wir nun einerseits — Dank der Fürsorge der Regierung — in den einzelnen Gemeindeausschüssen keine Vertretung mehr haben, und andererseits die Interessentengruppen, aus denen bisher die Straßenausschüsse gewählt wurden, aufgehoben sind, ist unsere Stellung zu diesem Gesetze von selbst gegeben.

Es hat unser Vertreter im Landesauschusse, Graf Barbo, bereits dort erklärt, daß dieses Gesetz für uns unannehmbar ist, solange nicht alle Interessentengruppen gerecht berücksichtigt werden; die gleiche Stellung haben unsere Vertreter im Verwaltungsausschüsse eingenommen, und erkläre ich hier im Namen des Klubs, daß wir kein Mittel unverjucht lassen werden, um diesen Entwurf, der auch zahlreiche andere Mängel aufweist — es sei nur auf die §§ 11, 25, 39, 40 und so weiter verwiesen — nicht Gesetz werden zu lassen.

Daran habe ich noch eine weitere Erklärung zu schließen, und ich bitte den Herrn Landeshauptmann um die Genehmigung, sie vorlesen zu dürfen.

Landeshauptmann:

Ich bitte!

Abgeordneter von Schollmayer:

(bere — liest):

„Hohes Haus! Daran habe ich eine weitere Erklärung zu schließen. Während in allen anderen Landtagen gerade von der jetzigen Regierung Minoritäten geschützt werden und die Regierung stets zu vermitteln weiß, wenn auch oft nur schwachen Minderheiten ein Gesetz oder auch nur ein Landtagsbeschluss aufgezungen werden soll, hat im Gegensatz hierzu das Ministerium vor einigen Tagen die Sanktion der Novelle zur allgemeinen G. D. und G. W. D für Krain erwirkt, obwohl diese Novelle, die das wichtigste aller Landesgesetze betraf, nur mit 2 Stimmen Mehrheit angenommen wurde und sich beide Minoritätsparteien, der Großgrundbesitz und die liberale slovenische Partei gegen diesen Entwurf mit Rücksicht auf dessen ostentative partipolitische Färbung mit aller Entschiedenheit ausgesprochen haben. Wir sehen schon daraus, daß die Regierung Krain mit einem anderen Maße behandeln will als andere Kronländer. Wir ersehen aber aus dieser Vorlage zur Sanktion noch weiters, daß die Regierung, welche für die Erhaltung der Stellung des Großgrundbesitzes in den anderen Kronländern mit Wärme eintritt, und dies mit Recht, da die Großgrundbesitzer in allen Phasen unseres bewegten politischen Lebens eine staatserkhaltende Partei gebildet haben, gerade in Krain mithalf, um gegen alle Grundzüge

der Interessenvertretung jeden Einfluß des Großgrundbesitzes in den Gemeinden auszuschalten.

Wir können diese Erscheinung nur darauf zurückführen, daß entweder die Landesregierung die Zentralregierung nicht entsprechend informiert oder die Zentralregierung andern Ernst unserer Stellungnahme nicht geglaubt hat.

Im nun jeden Zweifel bezüglich des Ernstes unserer Opposition gegen das vorliegende Gesetz zu beseitigen und kein Mißverständnis aufkommen zu lassen, werden wir von dem schärfsten uns zur Verfügung stehenden Mittel Gebrauch machen und zum Zeichen unseres Protestes den Saal für die Zeit der Beratung dieser Vorlage verlassen.“ (Desnica ostavi dvorano. — Die Rechte verläßt den Saal. — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Baron Schwarz ima besedo!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Živijo slovenski deželni zbor!“ — Veselost. — Heiterkeit.)

Deželni glavar:

Ker še nihče ni oglašen „pro“, dobi besedo drugi kontragovornik, gospod poslanec dr. Tavčar.

Poslanec dr. Tavčar:

Visoka zbornica! Po izjavi, katero smo ravnokar čuli, mi ne preostaja drugega, nego izreči, da je ta izjava nekoliko v protislovju sama s seboj. Gospodje, ki so zapustili dvorano, so bili zadovoljni s statutom ljubljanskim, in skoraj bi se tu spomnil pregovora: Kdor drugemu jamo koplje, sam vanjo pade. Če bi bili gospodje zastopniki veleposestva objektivni, bi morali priznati danes, da je gospod deželni predsednik bil ravnotako malo objektivni, kakor glede občinskega reda in volilnega reda za deželo, tudi glede ljubljanskega statuta, ki je za nas dosti bolj občuten, nego je veleposestvu občuten zakon o občinah na deželi. Oba zakona sta krivična, in če eno stvar grajamo, moramo grajati tudi drugo.

Gospodje, dovolite mi — in prosim vas zato nekoliko potrpljenja, — da se nekoliko bolj pečam z zakonskim načrtom, katerega ste nam predložili, akoravno vem, da bom pri tem skale nosil na vrh Grintovca! Odkritosrčno povem, da bi si bil predvsem dvojega želel. Prvič da bi se nam bilo, če se že zbornici predlaga tako važen zakon, s katerim se spreminjajo načela, ki so veljala v sedaj veljavnem cestnem zakonu, predložilo vsaj tudi kako motivno poročilo, da bi vedeli za razloge, iz katerih se nam predlaga tak zakon in da bi se ne nahajali v neprijetnem položaju, da moramo sami ugibati, iz katerih studencev se pravzaprav izteka vsa ta modrost. (Poslanec — Abgeordneter dr. Susteršič: „Iz deželnega odbora!“). Dobro, iz deželnega odbora, — pa tam tudi ni bilo motivnega poročila. — Sicer bi pa tudi deželnim poslancem privoščil, da bi elaborat, ki pride iz upravnega odseka in o katerem smo danes čuli, da niti ne odgovarja sklepom upravnega odseka, imeli nekoliko dalje časa, in ne samo 24 ur v rokah, ker je vendar po mojih mislih potrebno, da se

vsak deželni poslanec lahko pouči o vsebini predloge in da ima časa dovolj premišljati o spremembah, katere nasvetuje upravni odsek (Klici na levi: — *Шуфе лиуфс*: „Je bilo časa zadosti!“). No gospodje, — brez zamere! Bojim pa se, da vsi ti novi zakoni, ki jih sklepate, preveč zasledujejo tendenco, da hočete vsako stvar podpirati s pomočjo deželnih sredstev. Bojim se, da se bo naše ljudstvo vsled teh novih zakonov preveč navadilo tistega položaja, da bo vsikdar in pri vsaki priliki zaječalo po deželni podpori.

Meni se pa zdi, da bi umna gospodarska politika deželna morala stati na stališču, da je deželna podpora nekaj takega, česar se more dovoliti samo v izvanrednih slučajih. Pri nas ga pa skoraj ni novega zakona, častita gospoda, v katerem bi Vi ne vpeljali novih deželnih podpor, in jaz se bojim, gospodje, da bo gospodarski položaj v deželi postal tak, da nam bodo bremena kmalu vzrastla čez glavo. Ako vzamete v roke deželni proračun za leto 1911, vidite, da po odbitku vseh deželnih dohodkov in po odbitku vsake deželne naklade še vedno preostaje nepokriti deficit v znesku 1,228.000 K. Gospodje, dovolite mi, da Vam izražam svoje občudovanje! Občudujem Vaš gospodarski pogum, da imate ob času, ko leži pred vami deželni proračun z deficitom 1,228.000 K, korajžo, prihajati z načrtom novega cestnega zakona, ki bo, tudi če se uresničijo vse tiste nade, ki jih gojite, gotovo silovito obremenil deželni proračun. Gospoda moja, jaz bom poskušal — nezmožljivosti si nikakor ne pripisujem — dokazati, da bo načrt novega cestnega zakona pogubonosn za občine same, da bo pogubonosn za deželo, da bo pogubonosn za mestno občino ljubljansko — to moram seveda v prvi vrsti zastopati, ker sem njen poslanec, — in da bo pogubonosn tudi za posamezne cestne okraje. To tezo zapišem in jo bom skušal dokazati, — vaša dolžnost pa je, dokazati mi, da se nahajam v zmoti.

Torej, gospoda moja, važna so, in v splošni razpravi pride to najprej v poštev, važna so najprej načela, ki se hočejo vpeljati z novim zakonom. Pečal se bom najprej s tistimi načeli, ki so obsežena v I. poglavju, ki nosi nadpis „Splošne določbe“.

Gospoda moja, pri tem, ako sklepamo kak nov zakon, ne smemo stati na stališču, da se morda tolažimo s tem, da bo dotični zakon ostal le na papirju, da bo zakon nekaj mrtvega v točkah, ki so nam neprijetne, in da bo živel samo v točkah, ki so nam prijetne. Če vi sklenete v zakonu, da se določijo nova javna pota, potem je čisto gotovo, da morajo tudi dotična določila zakona stopiti v veljavo, v moč, ki določujejo tiste faktorje, katerih skrb bode, paziti, da se občila nahajajo v dobrem stanju, in ki bodo na to tudi silili. Tudi po tem zakonskem načrtu je poklicana politična oblast, da bo silila — ne samo nadzorovala —, da bodo občila v tistem stanju, kakor je predpisan po določbah tega zakona. Drugi faktor je občina, ki

ni samo dolžna gledati, ampak bo tudi morala siliti na to, da bodo vsa javna pota v takem stanju, kakor ga predpisuje zakon. V tem oziru se sklicujem na § 35. načrtanega zakona, ki se mi zdi posebno važen, ker določuje, da mora občina gledati na to, da so zlasti gospodarska pota v tistem stanju, kakor ga predpisuje zakon. In tu posebno naglašam, gospodje, da ste premalo premislili posledice zakona, ko ste ga predložili deželnemu zboru. Najprej trdim jaz, da se bo iz tega zakona za kmetijske občine počasi izcimila velika nevarnost. Ne da bi tukaj vmes silil kako politično škodoželjnost, trdim, da bodo občine, če bodo okrajna glavarstva storila svojo dolžnost, in bodo občine vsled tega primorane ceste popravljati in jih vzdrževati v takem stanju, kakor predpisuje zakon, zasle zastran takozvanih gospodarskih potov v grozovite občinske proračune, ki bodo dotično občino davile, mučile in ki bodo zanj postal naravnost pogubonosni. V čem, gospoda moja, tiči prva nevarnost za občine? Prva nevarnost za občine tiči v tem, da ste vi pomnožili takoimenovana „javna“ pota. Kar je dosedaj javnih potov, ta bodo postala tedaj vsa občinska javna pota. In gospodje, predočujte si sedaj, kakošna so taka pota! Malokdo se briga zanje — vi sami veste, koliko so se občine dosedaj zanje brigale — če jih pa hočete sedaj siliti, da bodo morale skrbeti za taka pota in jih graditi na ta način, kakor je predpisano v tem zakonu, potem bo letni izdatek za ta občinska pota tako grozovit, da ga občina ne bo mogla prenašati. Rečem vam, gospodje, eno: Če bi mi danes kdo ponudil 20 milijonov kron in mi rekel, da naj s tem denarjem spravim vsa občinska pota, ki so že sedaj javna pota, v tak položaj, kakor ga hoče novi zakon, ne pogledal bi tega zneska in, verujte mi, če se bo nasproti občinam strogo in resno uporabljal zakon, potem 30—40% doklade samo za take ceste ne bodo zadostovale, če bodo hotele občine ugoditi predpisom novega cestnega zakona. In sedaj pa, gospoda moja, vas opozarjam na eno velikansko nevarnost, katere vi kmetje danes ne opazite v novem zakonu in o kateri se vam bržčas niti ne sanja, ker prejkone mislite, da je to ena največjih dobrot, ki se je mogla nakloniti slovenskemu kmetu, s tem namreč, da imajo takozvana gospodarska pota postati javna pota. Govoril sem o tem z gospodom tovarišem dr. Šusteršičem — on naj mi dovoli, da to omenim, vsaj se ne gre za nobeno tajnost (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Šusteršič: „O ne!“) in on misli, da bo občini na prosto voljo dano, eno tako „gospodarsko“ pot proglasiti za javno pot, ene pa ne. Mislim, da bo to odslej naprej nemogoče, ker se bo po zakonu vsaka gospodarska pot, ki je odprta vsakemu in po kateri se lahko vsakdo tudi vozi, katera pa služi v prvi vrsti lastniku ali lastnikom okrog tega pota ležečih zemljišč, morala proglasiti za javno pot. In, gospodje, vsi vemo, za katera pota se tu gre. V prvi vrsti pač za pota, ki vodijo po gozdu. Tu pač vsi vemo, kakošna so tista pota po našem

pogorju, za katere nobeden ne skrbi, kakor ljubi Bog. Nasuje se jih tu in tam, pa pride ploha in nasip je proč. Torej to so pota, katerih narava je taka, da jih je absolutno nemogoče spraviti v tako stanje, oziroma vzdrževati v takem stanju, da bi zadoščale tudi najskromnejšim potrebam. Živo se spominjam nekega slučaja, ko je občina Zminec prišla pred deželni odbor in hotela 2000 K podpore, da bi popravila neko tako gozdno pot — za kraj že ne vem natanko —, in mi smo odposlati inženirja, da si je šel stvar ogledat. Vrnil se je in poročal, da bi bilo treba najmanj 30.000 do 40.000 gld. v roke vzeti, če bi se hotela cesta le za silo in za par trenutkov popraviti!

Vidite torej, gospodje, taka pota bodo odslej javna pota. Občina je po § 35. zavezana, da mora siliti na to, da se taka pota popravijo. Prosim — mora siliti na to, da se popravijo. Pred vsem morajo pot popraviti tisti, ki jo v prvi vrsti rabijo. to so lastniki zemljišč, ki leže okrog takih potov, prispevati pa mora iz ozira vrednih okoliščin tudi občina. Jaz pa mislim, da se bo, če se bodo dotični lastniki silili, da popravijo to ali ono pot, katera je pa taka, da jo bo prva ploha zopet popolnoma razdejala, občina pač jako težko ubranila, da ne bi tudi ona morala globoko poseči v žep. Tukaj, gospoda moja, tiči torej velika nevarnost in sicer za posamezne posestnike in tudi za občino, katera tudi ne bo mogla posestnikov pustiti samih. Tudi so pri tej stvari različne sekature mogoče. Vsaj je lahko mogoče, da je v občini kak zelo veljavni mož, ki kupčuje z lesom, in ta bo silil, da naj lastniki popravijo to ali ono pot, katero bo on, ker je les v dotičnem gozdu kupil, v prvi vrsti rabil. Iz tega lahko nastanejo jako hude komplikacije in, častiti gospodje prijatelji in zastopniki kmetskih občin, premislite si stvar dobro, predno sklepate o tem, da bi se taka „gospodarska“, posebno gozdna pota proglasila za javna pota. Prepričan sem, da se bo marsikatera občina jokala, ako bo morala v zmyslu zakona prevzeti skrb tudi za gospodarska pota, katerih mi v deželi ne moremo v tak stan spraviti, da bi v resnici ostala dobra in za potrebo pripravna.

Iz teh mojih izvajanj torej, gospoda moja, sklepam, da je novi cestni zakon od vas gospodov tovarišev iz častite večine premalo premišljen in da obseza velike nevarnosti, katere bodo davile in drle predvsem našega kmeta.

Dalje gospodje, sem pa rekel, da bo novi cestni zakon pogubonosni za deželo. To se po mojih mislih da silno lahko dokazati. V II. poglavju so navedeni faktorji, ki morajo skrbeti za vzdrževanje javnih potov. Gospoda moja, dežela se je postavila na čelo, dežela je prevzela glavno nalogo in vpeljejo se reforme, ki bodo naravnost tlačile naše bodoče deželne proračune. Dežela prevzame v oskrbo sedanje deželne ceste in dežela prevzame v oskrbo vse dosedanje okrajne ceste. Pomislite — vse dosedanje okrajne ceste —, in štaturira se princip, da bo dežela plačevala za vzdrževanje teh cest cele $\frac{3}{4}$, cestni okrajni pa $\frac{1}{4}$ stroškov. In gre se

še dalje — določa se v zakonu, da mora za vsako novo gradbo, za vsako gradbo ali preložbo cest dežela nositi vsaj 50% vseh izdatkov, kar bo seveda izdalo tudi velikansko točko! Gospodje, meni se zdi pri tem, da se je tukaj en princip kršil, ki je utemeljen v naravi stvari same. Jaz mislim, da se povsod na svetu pri takih zakonih upošteva načelo, in to je naravno načelo, da mora največ stroškov kakega občila nositi tisti, ki to občilo najprej potrebuje. Tako je bilo dosedaj v našem cestnem zakonu in vsled tega so cestni okrajni imeli na leto nekaj čez $\frac{1}{2}$ milijona stroškov za okrajne in deželne ceste, dežela pa — če se ne motim — okrog 150.000 K. To razmerje se je v novem cestnem zakonu korenito spremenilo, ker sedaj uveljavljate pravzaprav načelo, da imajo za občila v prvi vrsti skrbeti tisti, ki jih manj potrebujejo, in tisti, ki jih najbolj potrebujejo, pa nosijo manjša bremena. V čem tiči velika nevarnost za deželo? Nevarnost leži v tem, da imate vi — seveda mi morate dopustiti, da izrazim svoje mnenje —, da imate vi kot politična stranka nekako vezane roke (Smeh na levi. — *Gelächter* *linfs.*), da ste — vsaj to ni nič tako groznega, če se to reče — več ali manj nekaki sužnji. (Ponovljen smeh na levi. — *Erneute* *Gelächter* *linfs.*) In to, gospodje, bodo vedeli Vaši volilci izkoristiti in videli bodete, da bo, kakor hitro stopi v veljavo novi cestni zakon, nastalo vrvenje po vsej deželi in se bo zahtevalo, naj se vsaka le količkaj važnejša občinska pot uvrsti med okrajne ceste, oziroma deželne ceste II. vrste. Že danes leži pri deželnem odboru več kot 100 prošenj, da naj se gotova občinska pota uvrste in sprejmejo med okrajne ceste. Videli boste, gospodje, da se bo ta tendenca med prebivalstvom po deželi še vedno bolj razvijala in neprenehoma boste stali pred tendenco Vaših volilcev, da morate te ali one važnejše občinske ceste uvrstiti med deželne ceste. Posledica temu bo, da bo izdatek dežele za vzdrževanje teh cest prav kmalu prekoračil svoto enega milijona kron. Sedaj se računa v deželnem stavbnem uradu samo z 800.000 K, ampak ko boste enkrat začeli ceste prekladati in klance preganjati, bo izdatek za vzdrževanje deželnih cest I. in II. vrste prav kmalu jako močno presegal svoto enega milijona kron. In če se ozrete na deželni proračun in na računski sklep, ki ležita pred Vami, potem, gospodje, v resnici ne vem, kje boste svoj čas dobili izhod, če boste hoteli deželo obvarovati pred katastrofo.

In še nekaj: Po mojih mislih je zakon, ki je prišel v upravni odsek, zapustil ta odsek v slabši obliki, kakor je bila prej. Gospoda, mišljeno je bilo, da bodo deželne ceste odslej gospodarjene po deželi sami. Ker ima dežela za ceste večino stroškov plačati, je gotovo tudi poklicana, gospodariti nad cestami, in čisto jasno je, če pravim, da je dežela tudi v veliko boljšem položaju, da boljše gospodariti, kakor pa cestni odbori. (Poslanec — *Abgeordneter* *Demšar*: „Kakoršen je cestni odbor!“) Da, — so dobri, so pa tudi slabi, in v prihodnje ne bodo nič boljši. Sedaj so sestavljeni

cestni odbori na podlagi interesnega zastopstva, od sedaj naprej pa bodo v njih sedeli sami kmetijski posestniki in jaz mislim, da gospodarstvo teh cestnih odborov ne bo boljše, kakor dosedanjih. Nasprotno bodo, živeč v veri, da nosi glavne izdatke za ceste dežela, trtili in gospodarili na troške dežele. In takrat, bojim se, boste prišli do prepričanja, da je novi cestni zakon prava nesreča za deželo in za njene finance.

Sedaj pa, gospoda moja, pridem do tiste točke, katera mi seveda najbolj na srcu leži in o kateri pač mislim, da si ni treba nič kaj posebno beliti možganov, da se izprevidi, da je ona pravzaprav prvi povod, da se je rodil ta zakonček. Nerad bi videl, da bi se mislilo, da spravljam osebno stvar na dan, ali če bi smel rabiti kako primero, se mi danes zdi položaj tak, da je gospod tovariš dr. Šusteršič nekak ženin, ki hoče stopiti v zakonsko zvezo s svojo nevesto gospodom deželnim predsednikom baronom Schwarzom (Živahna veselost. — Lebhaftes Heiterfeit.) in naša uboga Ljubljana je pa poklicana, da temu zakonskemu parčku odšteje doto in balo, in glavni del te dote je ravno novi cestni zakon. Tendenca tega novega cestnega zakona je, da se Ljubljana prisili, da mora prevzeti ogromno breme za občila v celi deželi (Poslanec — Abgeordneter Demšar: „To je požrtvovalnost, naprednost!“). Seveda požrtvovalnost — tukaj je lahko napravljati dovtipe — ampak jaz pravim, da je to krivičnost, in v tem se razlikujeva v svojih mnenjih, prijatelj doktor Demšar. Jaz nimam ničesar proti temu, če zdihujete zastopniki kmetijskega ljudstva, kako revščino trpi vaše ljudstvo, ampak eno je napačno: Misliti pri tem, da so Ljubljančanom dobro godi, da v Ljubljani ni nobenega revčeka in da vsi žive samo od pečenih golobčkov (Veselost. — Heiterfeit.). Ljubljana — ne prikrivam si tega — je nekoliko prehitro postala moderna in si je s tem nakopala ogromno dolgov, pod katerimi že danes zdihuje, kratka, nahaja se v takem položaju, da je absolutno krivično zahtevati od nje, da prevzame sedaj še tisto breme, katero jej hočete naložiti z novim cestnim zakonom. Vsaka previdna vlada — tu se obračam na Vas, častiti gospod deželni predsednik baron Schwarz — bi morala stati na stališču, da nobena večina ni poklicana, da bi svojo avtonomijo, kakor je zadnjič rekel gospod tovariš dr. Šusteršič, zlorabljala v to, da bi zadavala središče dežele: Ljubljano. Kakor je kmet nam potreben, ravnokalo je cvetoča Ljubljana potrebna vsej naši kronovini! Iz nje izprešati zadnjo kapljo krvi, to, gospodje, ne bo šlo. Sicer pa morate vendar tudi vi nekaj srca imeti za Ljubljano, vsaj mnogi ljubljanski meščani pripadajo tudi vaši stranki. S tem, če naložite Ljubljani tako breme, ne davite samo nas naprednjakov, ampak tudi tiste obrtnike in druge vaše somišljenike, katerim tolikokrat pripovedujete o vaši ljubezni do njih. Jaz pravim, krivično je, kar se zahteva od Ljubljane in nobena pravična vlada ne bi pripuščala, da se Ljubljana vzame v roko kakor piška, kateri se iztrgavajo peresa,

predno se jo da peči. Če vi zahtevate od nas, da bodimo pravični nasproti kmetškemu ljudstvu, zahtevam jaz z ravno tisto pravico od vas, častiti gospodje zastopniki kmetškega ljudstva, da morate tudi vi biti pravični nasproti Ljubljani. Vzemimo le, gospodje, in pogledjmo, kakošno je bilo razmerje glede plačevanja direktnih davkov dosedaj. Gospoda moja, v celi deželi je predpisanega direktnega davka 2,400.000 K, v Ljubljani pa 1,339.000 K in od tega direktnega davka se pobira 40% deželna doklada. Kaj je posledica temu? Vsaj nam tega ne boste mogli prerekati — jaz nečem prefiravati in se postaviti na stališče, da Ljubljana že sedaj plačuje polovico vseh deželnih doklad pri direktnih davkih, ampak to stališče pa je gotovo utemeljeno, če trdim, da plačuje Ljubljana gotovo dobro tretjino vseh deželnih doklad od direktnih davkov. In veste kaj to pomeni? To pomeni, da plača Ljubljana eno tretjino vsake podpore, ki se je do danes dovolila za kako občinsko pot, in ni ga podjetja v deželi, za katero bi Ljubljana že dandanes ne prispevala izdatno in v toliki meri, da se more reči, da nasproti deželi popolnoma izvršuje svojo dolžnost kot glavno mesto. Sedaj pa naenkrat zahtevate od tega glavnega mesta še več, kajti pomen novega cestnega zakona bo ta, da bo Ljubljana takoj pričetkoma več nego 200.000 K morala dospovati za deželne ceste in ker bo ta deželni izdatek rastel in se množil kakor gobe po dežju, bodite preverjeni, da bo čez nekaj let Ljubljana imela s tem cestnim zakonom za tri do štiristotisoč kron več novih letnih izdatkov. To se nikakor ne da tajiti in čisto gotovo je tudi, da bo prišla Ljubljana še celo v tisti položaj, da bodo v doglednem času ti novi letni izdatki dosegli svoto pol milijona, ker to se bo razvijalo na način, o katerem dandanes nobeden izmed nas še pravega pojma nima.

In druga krivica, gospoda moja, velikanska krivica je obsežena v novem zakonu v tem, da bodo vsi okraji v deželi imeli od njega koristi, samo Ljubljana pa ne pridobi čisto nič. Cestni odbori bodo v bodoče prvo skrb imeli, da si bodo belili glave, kje bodo dobili denar za podpore občinam, če ne bodo hoteli, da občine poginejo. Vsaka občina v deželi bo dobila od cestnega odbora in od deželnega odbora prispevke za vzdrževanje občinskih potov, samo Ljubljana ne. Ljubljana bo plačevala, dobila pa čisto nič, dasiravno jo pričakujejo naravnost velikanske naloge, ki se imajo izvršiti v najkrajšem času. Gospodje, ne pozabite — jaz obžalujem v tem pogledu, da so nekateri bivši moji tovariši bili tako kratkovidni, da so pustili priti do razpusta občinskega sveta, predno je bila še izvršena regulacija Ljubljanice — ne pozabite, da bomo, prej nego se izvrši ta regulacija, morali napraviti v Ljubljani dva velika nabiralnika, kajti če se ne napravita ta nabiralnika ob vsaki strani Ljubljanice, potem je nemogoče izvršiti za osuševanje barja potrebno regulacijo Ljubljanice, ker bi brez nabiralnikov nastal pri regulacijskih delih tak neznosen smrad, da bi se vsled tega mo-

rale pojaviti epidemije v Ljubljani in morda v vsej deželi. S tem delom se ima pričeti še letošnjo zimo in samo to delo, tudi če ne bo treba podaljšati nabiralnikov do prisilne delavnice, bo stalo več kot pol milijona kron, katerih danes še nimamo. Tako mesto torej, kateremu ste z osuševanjem barja naložili tako velikanske naloge, položiti takorekoč na mesarski stol, to je nekaj takega, proti čemur bi vsaka pravična in resna vlada morala resno ugovarjati. Obžalujem, da se to doslej ni zgodilo, pričakujem pa, oziroma pričakujem ne, pač pa čutim, ker mesto ljubljansko nima svojega zastopa, ki bi mogel ugovarjati proti temu naskoku na gospodarski obstoj ljubljanskega mesta, jaz potrebo, da na najslavesnejši način apeliram na vlado na Dunaju, da naj premisli, da se s cestnim zakonom krši najvažnejše, krši gospodarska bodočnost deželnega stolnega mesta Ljubljane. (Pritrjevanje v središču. — Zustimmung im Zentrum.)

S tem protestom zapustim ta kapitel in mislim, da sem vas vsaj toliko prepričal, da mi boste gospodje priznali, da je novi cestni zakon pogubonosni za mesto ljubljansko.

V drugem pravim, gospoda moja, da bo novi cestni zakon pogubonosni tudi za cestne odbore. Ena stvar je ostala nerešena in jaz si ne morem misliti, kako se bo rešila. Cestni odbori bodo torej odslej gospodarili z deželnim imetjem. Ne vem, ali boste deželni odbor prisilili, da jim bo dajal na razpolago svoj tehnični personal, ali kako si mislite stvar, v zakonu manjka o tem jasne določbe in dotičnemu določilo je videti, da je bilo v hitrici skrpano. V enem paragrafu je rečeno, da bo imel tehnično gospodarstvo nad cestami deželni odbor, v drugem zopet se pravi, da bodo to tehnično gospodarstvo imeli cestni odbori. Ja, ali bodo cestni odbori komandirali z deželnim tehničnim personalom? To je torej ena stvar, ki še ni rešena. Pa še neka druga stvar bi morala rešena biti. Kakor veste, je sedaj lepo število cestnih odborov takih, ki so, če že ne do vratu, pa vsaj čez trebuh zadolženi. Kaj bo s temi cestnimi odbori? Z dokladami si ne bodo mogli pomagati, ker jih potrebujejo za druge reči. Ne vem sicer natančno, koliko je tega dolga, ampak precej stotisočakov ga je na vsak način. Kaj bo tak cestni odbor počel potem? Ali bo morda rekel: jaz sem insolventen, jaz nič ne plačam? To je torej po mojih mislih nekaj, kar ste premalo premislili in tu se gre za veliko odprtino, katero bo treba še popraviti. Na drugi strani določa zakon, da bodo cestni odbori smeli razpisati doklade do 30%. Kaj bo posledica, če cestnim odborom pa ob enem nalagate, da morajo v veliki meri skrbeti za občinska pota in priskočiti občinam pri popravah občinskih potov na pomoč? Posledica bo ta, da ga ne bo na celem Kranjskem cestnega odbora, ki bo mogel izhajati z manjšo kakor 30% doklado. Vsi cestni odbori bodo imeli doklade, kakor do sedaj nikoli, pri tem si pa še nekateri, ki imajo ogromen dolg, ne bodo mogli pomagati naprej. Vi seveda hočete dati vse svojim volilcem popolnoma v roke. To je pač tendenca

vseh večin, dasiravno mislim, da bi tako egoistična prav za prav nobena pametna večina ne smela biti, da bi vse zahtevala zase, kakor storite to Vi. Pa v to se dalje ne bom spuščal, eno utemeljeno očitanje pa ponavljam pri koncu svojih besed, da je novi cestni zakon premalo premišljen in da se boste kmalu prepričali, da posebno v gospodarskem oziru ni večjega zla, kakor premalo premišljen deželni zakon. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

K besedi „pro“ se je oglasil gospod poslanec dr. Lampe.

Poslanec dr. Lampe:

Visoka zbornica! K predlogi o cestnem zakonu sta se oglasila zastopnika dveh strank in sicer zastopnik veleposestva in potem zastopnik narodnonapredne stranke, odnosno zastopnik ljubljanskega mesta. Med obema govornikoma je bil precejšen razloček. Med tem, ko smo na eni strani čuli, da se je zastopnik veleposestva z ostrim očitanjem postavil na popolnoma odklonilno stališče, s katerim se izogiblje vsaki diskusiji, moram na drugi strani priznati, da je zastopnik ljubljanskega mesta govoril jako stvarno in je s svojega stališča naglašal pomisleke, ki zaslužijo, da se o njih stvarno debatira, ker imajo nekaj na sebi, samo da jih je gospod govornik enostransko osvetljeval in nekatere stvari nekoliko pretiraval.

Obrnem se najprej do prvega gospoda govornika, ki je obdolžil našo deželno in centralno vlado, da sta strankarsko postopali. Jaz mislim, da ga niso vodili samo stvarni oziri na določila cestnega zakona, ampak da je tu bruhnila na dan neka skrita jeza, katero imajo gospodje od veleposestva na vlado, ker se je vendar enkrat primerilo, da vlada ni bila popolnoma na uslugo temu, kar veleposestvo od nje zahteva. Ugovarjati moram, da bi bilo to stališče, katero je danes zavzelo veleposestvo v tej zbornici, v soglasju s trditvijo, da je bila ta stranka vselej in je še vedno „staatserhaltend“. Njen današnji nastop vsaj se nikakor ne more imenovati „landerhaltend“. Kakor se meni zdi, ta kurija danes v naši deželi sploh nima več pravice, sklicevati se na to, da je ona „staatserhaltend“. V naši državi imajo danes vsi sloji pravice, katere hočejo ti gospodje imeti neprenehoma samo zase. Gospoda moja, ozrmo se vendar na veleposestniško kurijo! Jaz mislim, da zastopniki veleposestva v tej zbornici ne morejo govoriti niti v imenu svoje kurije, ampak v imenu neke majhne večine, in da je to veleposestvo, ki je zapisano v deželni deski, le nepopolni del veleposestva na Kranjskem, pa še od tega visi nemška večina danes samo še na kakih dveh glasovih. Zato se meni ne zdi posebno modro, da je veleposestvo na tak način nastopilo, in da se je zastopnik tega veleposestva izrekel zoper načela ve-

čine. Jaz ravno od njegove stranke ne bi bil kaj takega pričakoval, ker je prej nemški liberalizem neprenehoma bobnal na načelo večine, ko so zastopniki ljudstva prišli do večine, pa protestira proti načelu večine! (Pritrjevanje na levi. — Beifall links.)

Stem prehajam k drugemu govorniku, zastopniku narodnonapredne stranke. On je svoje dokaze jako logično razvijal iz nekakih principov, ali boljše, predsodkov, na katere se je postavil. Dokazoval je, da je cestni zakon iz finančnih ozirov pogubonosen za deželo, za cestne okraje, za Ljubljano in za občine. Jaz mislim, da gospod dr. Tavčar tega ni dokazal, ker ne vidim nikake finančne pogubonosnosti tega zakona, ako se bo dobro in pošteno uporabljalo. Pogubonosen bi mogel biti tak zakon samo pri slabi in brezvestni upravi; to priznam. Nevarnost je, ampak gospoda moja, ta nevarnost je tudi dosedaj eksistirala, in tudi pri starem zakonu smo imeli dovolj slučajev, ki so jasno pokazali, da dosedanja cestna uprava ni izvrševala vedno tega, za kar je bila poklicana. Zgodil se je slučaj, ki meji že skoro na kriminal. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Tisti slučaj ni imel nobenih posledic!“) Mi tudi skrajnih posledic izvajali nismo, ampak smo zadovoljni, če spravimo gospodarstvo cestnih odborov v red. Kar zahteva novi cestni zakon, je pravičnejša porazdelitev bremen med vse interesente cele dežele. Po našem mnenju niso občila last samo posameznih okrajev, ampak naša dežela je kot neko telo, v katerem se prometne zveze stekajo, kakor kri po žilah, tako da, če je posamezen del od naše dežele ločen, je gospodarsko bolan, in potem je bolan cel organizem, je bolna cela dežela. Opozarjam samo na Belo Krajino. Ta del je doslej od dežele ločen in zato je uboga Bela Krajina gospodarsko popolnoma zaostala, in ker je Bela Krajina gospodarsko zaostala, tudi drugi deli dežele niso imeli od nje prave koristi. Mi torej smatramo cestni zakon kot neko splošno, kot neko skupno zadevo cele dežele.

Gospod dr. Tavčar se je spodtikal tudi nad ingerenco, ki jo ta cestni zakon dovoljuje političnim oblastim nad cestno upravo. To ingerenco imajo politične oblasti tudi že po starem zakonu, in bil bi samo udarec v vodo, če bi sklenili kak zakon, po katerem ne bi imele politične oblasti tiste ingerence, katero one v javnem interesu zase zahtevajo.

Kar se tiče razdelitve cest in kategorizacije potov, kakor jo določa novi cestni zakon, ne vidim v tem nobene nevarnosti za kmečke občine. Ravno v tem tiči najboljša stran zakona, da se cestne razmere uredi, kajti dosedaj so imele občine in ljudstvo največ križev in težav, ker razmere glede raznih potov niso bile urejene. Imamo pač občinske in okrajne ceste, ampak vsi drugi poti so bili neurejeni in neštevilne pritožbe na deželni odbor in neštevilne pravde so izvirale iz tega. Kategorizacija cest in potov je torej ena najodličnejših strani novega cestnega zakona, kajti po tej razdelitvi se bode naredil konec tem zmešnjavam. Da bi iz tega sledili za občine neopravičeni večji iz-

datki, tega iz predloženega cestnega zakona ne morem logično sklepati. Odkod pa tudi? Saj bode morala kategorizacija vendar izpeljati občina sama. O uvrstitvi cest bo odločal občinski zastop, in proti sklepu občinskega zastopa je odprt priziv na deželni odbor, ki bo vse natanko zaslišal in potem izdal svojo določbo. Sicer bo pa občina sama zase vendar najboljši varuh svojih lastnih koristi in zato upam, da občine ne bodo imele neopravičenih stroškov, ker bodo občinski zastopniki sklenili samo to, kar je koristno za občine in dosegljivo po razpoložljivih sredstvih.

Glede gospodarskih potov, ki so dali gospodu dr. Tavčarju poseben povod, da ugovarja zoper ta del zakona, bi opozoril na §§ 20. in 19. Tam je čisto jasno določeno, da se prispevki občin morejo dati v posameznih ozira vrednih slučajih. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Bodo pa lastniki na kant prišli!“) Sedaj tudi lastniki sami vzdržujejo svoja pota in zaradi tega vendar ne pridejo na kant. Po tem cestnem zakonu bo dana možnost, da se v tistih slučajih, ki so v interesu javnosti, kaka gozdna ali gospodarska pot izpelje, kar je bilo dosedaj absolutno izključeno. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Saj so sodišča tukaj!“) Potem ne bo treba sodišč, ampak bomo lahko upravnim potom vse rešili.

Nadalje se je gospod dr. Tavčar spodtikal nad načelom, da bodo morali sedaj prispevati k stroškom za ceste tudi taki, ki niso neposredno interesirani na dotičnih cestah. Mi pa stojimo na stališču solidarnosti cele dežele. Naša dežela je ena enota; nimamo nobenega dela, ki bi se dal tako ločiti, da ne bi trpela enotnost in gospodarski interes cele dežele.

Današnji promet je ves drugačen, kakor je bil v starih časih, ko so bili ljudje od zibelki pa do groba na enem in istem kraju; takrat ni bilo čudno, da se je cestna uprava prepuščala posameznim krajem. Danes je pa vse drugače; promet se je tako oživil, da neprenehoma hodimo iz kraja v kraj. Obrt se je razvila, kupčija cvete in posledica tega je, da se mora tudi cestna uprava in stroški za ceste smatrati kot nekaj skupnega.

Zahtev za uvrstitev občinskih cest med okrajne ceste imamo jako veliko. Že po starem cestnem zakonu je bilo veliko občin, ki so se hotele ubraniti stroškov, in jaz se ne bojim, da bi po novem cestnem zakonu ta nevarnost postala mnogo večja, kajti o tem, katere ceste naj se kategorizirajo, bo imel ja sklepati deželni odbor, oziroma deželni zbor, in posamezne občine s svojimi prošnjami ne bodo mogle prodreti drugače, kakor če bosta deželni odbor in deželni zbor sprevidela, da je njihova zahteva utemeljena in finančno mogoča. Po tem novem cestnem zakonu bo gospodarstvo veliko natančnejše in izdatki za ceste bodo plodovitejši in bodo bolj gotovo dosegli svoj namen, kakor pa sedaj.

Gospod zastopnik narodnonapredne stranke o gospodarstvu cestnih odborov nima ravno najboljših nazorov, kajti spodtika se tudi nad tem, da se po novem cestnem zakonu okrajni cestni odbori ne od-

pravijo in da se ne spravi vseh cest neposredno pod deželni klobuk. Ako bi po tem zakonu dežela svoja sredstva izročila v roko okrajnocestnim odborom, da bi lahko brez odgovornosti navzgor gospodarili z njimi, bi bilo to gotovo popolnoma napačno. Toda gospod dr. Tavčar je prezrl, da določa ta cestni zakon jako ostro ingerenco deželnega odbora; sprejeli smo celo določbo, po kateri ima deželni odbor pravico, da takoj suspendira okrajni cestni odbor, ako ta nepravilno postopa. V teh strogih določitih je dana garancija za vestno uradovanje cestnih odborov. Ne bi bilo umestno vse cestno gospodarstvo centralizirati in po eni roki v deželi izvrševati. Prvič bi bilo treba deželni centralni urad zelo razširiti in pomnožiti, in drugič gospoda moja, je v velikem interesu vsega našega ljudstva, da se ohrani avtonomno zastopstvo v posameznih okrajih, kajti ljudstvo, ki plačuje davke, in občine, ki so interesirane na njihovi upravi, naj imajo svojo ingerenco. Zato je pa jako umestno, da se dosedanje interesno zastopstvo zamenja s krajevnim zastopstvom.

Gospod dr. Tavčar se je pa spodtikal nad tem, da bodo občine odslej volile svoje zastopnike v okrajni cestni odbor, in da bodo interesne skupine, ki so imele prej cestno gospodarstvo v rokah, sedaj od tega izključene, in da se torej vsa cestna uprava demokratizira.

Jaz pa pravim, da so izkušnje, ki jih imamo z interesnim zastopstvom, take, da je ravno v tem oziru treba temeljite reforme. (Klici na levi: — Rufe Intš: „Res je!“) Cestno gospodarstvo bo boljše in tudi ceste bodo boljše, nerazmerno boljše, kakor dosedaj. Dosedaj je manjkalo, da bi bile posamezne občine zastopane, kar se bo po novem zakonu zgodilo, in manjkalo je, da bi bili posamezni cestni odborniki komu iz ljudstva odgovorni, ker so bili zastopniki interesne sfere. Po novem cestnem zakonu pa ne bo nobene občine, ki bi ne bila zastopana v okrajnem cestnem odboru. To je ravno velika napaka, da sedaj nekatere občine druge popolnoma preglasujejo in jih ne puste do zastopstva. Koder so vsi odborniki na kupu, so seveda ceste dobre, na periferiji pa slabe, ker se za občine na periferiji nikdo ne zmeni. Na pritožbe takih občin se sliši odgovor: Kaj bomo delali za tiste kraje, ti so na koncu sveta, kamor mi nikdar ne pridemo! To je očitvidna krivica.

Po novem zakonu se bo pa cestno gospodarstvo zjednačilo in postalo bolj pravično tudi v posameznih okrajih. Proti temu stvarnemu razlogu ni čisto nič ugovarjati.

Ni pa samo tehnična uprava cest, katera bo postala bolj enakomerna, ampak tudi stroški se bodo razdelili bolj splošno in enakomerno po vsej deželi. Gospodje, vzemite samo izkaz cestnih doklad, ki ga imate v poročilu deželnega odbora, in videli boste, da tisti okraji, ki imajo najvišjo doklado, imajo najslabše ceste. Tisti okraji, ki imajo železnice, državne in deželne ceste, imajo nizke doklade, drugi okraji pa, ki nimajo teh občil, morajo plačevati velikanske svote za vzdrževanje cest

in vkljub vsem naporom ne pridejo nikdar naprej. Naj se kdo vozi po litijskem, trebanjskem, mokronoškem ali črnomaljskem okraju, mora biti že srečen, če se vrne z zdravimi udi, ampak drugič ne gre več tja, če ni ravno kaj posebno hudega. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Na primer volitve!“ — Poslanec — Abgeordneter Jarc: „Ravno na Tanči gori sem se prevrnil!“ — Veselost. — Heiterfeit.) Morajo že res vsaj volitve biti, da se kdo dvakrat vozi po takih potih. Kdo bi bil torej kriv, ako bi se bil tovariš Jarc z volitvijo ubil, ako ne slabi sedanji cestni zakon? (Veselost. — Heiterfeit.) Glede ugovora, da se Ljubljani godi velika krivica s tem zakonom, mi pa gospoda moja dovolite nekaj odkritih besed. Vemo, da je v Ljubljani veliko revščine, vemo, da je tudi Ljubljana potrebna podpore, in mi bi najrajši odvrnili od revnega ljubljanskega prebivalstva bremena s tem, da bi doklade diferencirali. Naš namen je, da pritegnemo k javnim stroškom tiste sloje, ki jih najtežje prenašajo, in kolikor bo v naši moči, bo naša stranka vedno zastopala stališče, da revne sloje čuvamo pred neopravičenimi bremenami. Torej ni nobeno očitjanje tako neopravičeno, kakor to, da hočemo mi zadaviti Ljubljano. Usojal bi se pa opozoriti zastopnike kranjskih mest in trgov še na nekaj drugega. Gospodje, ne pozabite, da se tukaj ne gre samo za Ljubljano; ampak tudi za druga mesta in trge na Kranjskem. Gospodom moram povedati, da imajo vsa mesta in trgi na Kranjskem višje občinske doklade, kakor pa Ljubljana. Ljubljana ima danes 35⁰/₀ doklado na direktne davke. Sedaj pa pogledajte, kakšne doklade imajo druga mesta in trgi. Tako ima na primer Črnomelj 60⁰/₀ doklado na direktne davke, 25⁰/₀ na užitnino, 1 K 40 v od hl piva in 20 v od 1 l žganja; Ribnica 60⁰/₀ na direktne davke, 48⁰/₀ na užitnino in 1 K od hl piva; Metlika 50⁰/₀ na direktne davke; Kamnik 50⁰/₀ na direktne davke, 25⁰/₀ na užitnino; Kočevje 64⁰/₀ na direktne davke; Škofja Loka 70⁰/₀ na direktne davke; Kostanjevica 74⁰/₀ na direktne davke, 20⁰/₀ na užitnino, 1 K 40 v od hl pive in 20 oziroma 10 v od 1 l žganja; Idrija 95⁰/₀ na direktne davke in 20 oziroma 10 v od 1 l žganja; Novo mesto 45⁰/₀ na direktne davke; Postojna 100⁰/₀ na direktne davke; Radovljica 46⁰/₀ na direktne davke in 25⁰/₀ na užitnino.

Vidite, gospoda moja, tako ječijo vsa mesta in trgi na Kranjskem pod bremenami, in zato nam nič ne očitajte, da mi meščana odiramo, ako hočemo cestna bremena nekoliko izenačiti. Mi hočemo samo, da se stroški bolj enakomerno razdele, in jaz mislim, da na primer Postojna, ki je tako obdarovana z dokladami, ne bo prav nič užaljena vsled tega. A še veliko višje doklade, kakor v mestih in trgih, imamo pa v naših kmečkih občinah. Povprečna doklada v kmečkih občinah znaša 75⁰/₀. Imamo pa občine, kjer se pobira čez 200 ali celo čez 300⁰/₀ doklada. K tem dokladam pa pridejo še druge. Če vzamemo davkoplačevalce v kaki kmečki vasi ali v kakem mestu izven Ljubljane, potem je obilo slučajev, v katerih nosijo danes

davkoplačevalci faktično do 200°/_o doklado. Deželna doklada znaša 40°/_o, občinska mnogokrat čez 100°/_o, zdravstvena okrog 10°/_o in potem pride pa še cestna doklada, ki znaša pri nas povprek okoli 25°/_o. Imamo pa cestne okraje, ki plačujejo še višjo doklado. Tako na primer pobira cestni odbor Logatec 40°/_o, Ribnica 49°/_o, Velike Lašče 40°/_o in Škofja Loka tudi 40°/_o doklado. Gospoda moja, na to se moramo tudi ozirati, in če bomo stroške za ceste razdelili bolj enakomerno, če naredimo bolj enotne cestne doklade po celi deželi, bo to vplivalo ravnotako blagodejno na našo deželo, kakor vpliva blagodejno na človeško telo, ki je bilo postavljeno z eno nogo v krop, z drugo pa v sneg, ako pride naenkrat do normalne temperature.

Gospoda moja, iz tega lahko vsak razvidi, da pomisleki, ki jih je izrekel zastopnik narodno-napredne stranke, gospod dr. Tavčar, nikakor niso tako tehtni, da bi nas morali odvrniti od tega, da bi mi tega zakona ne sprejeli. Prijetna pa nobena reforma ni, ker gre vsaka nekoliko v meso. Davka nikdo rad ne plačuje, ampak eno zavest bomo imeli, da se davki, ki se danes plačujejo, v resnici porabijo kar najplodonosneje v javno korist.

Povrnem se še enkrat k Ljubljani. Kaj je pa Ljubljana drugega, kakor srce Kranjske dežele! Če plača Ljubljana kaj davka, ga ne dobi samo enkrat, ampak desetkrat nazaj. Vi se sklicujete na to, da plača Ljubljana eno tretjino vseh davkov. Zakaj jih pa plača? Zato, ker je druga dežela tako ubožna, in ker so v Ljubljani glavni denarni zavodi, banke, največje tovarne in trgovine in največji kontingent uradništva, katerega plače se nabirajo iz cele dežele. Gospodarska kri cele dežele se steka v Ljubljani. Koliko krajev je, ki od uradniškega aparata nimajo nikdar nobene gmotne koristi, medtem ko mestno prebivalstvo uživa tudi te dohodke. Zato pa gospoda moja, postavimo se na široko, na edino pravično stališče, in glasujte tudi Vi za ta cestni zakon.

Zgled o osuševanju ljubljanskega barja, ki ga je navajal dr. Tavčar, je mene prepričal ravno o nasprotnem. Ogromne svote plačujejo za to delo država, dežela, interesentje na barju in Ljubljana, in kje ostane največ tega denarja, ako ne v Ljubljani! Torej ima Ljubljana že sedaj med gradnjo največ koristi od tega podjetja. In kdo bo imel potem največ koristi? Gotovo ljubljanska okolica in po njej ljubljansko mesto, ker se bo pospeševala živinoreja, nastali bodo najlepši travniki in njive, in Ljubljana bo lahko vesela, ker bo dobila po ceni dovolj živeža.

Gospoda moja, tako smo zvezani drug z drugim, ne ločimo se, ampak skupno se trudimo in skupno glasujemo, da deželo Kranjsko povzdignemo do gospodarske višine. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

Do besede pride gospod poslanec dr. Novak.

Poslanec dr. Novak:

Visoka zbornica! To okoliščino se mi pred vsem zdi potrebno konstatovati, da ta načrt novega cestnega zakona, ki nam je danes predložen, ni več primeren, ampak da je že nekoliko spremenjen napram prvotnemu načrtu, ki ga nam je bil predložil deželni odbor. Najbolj kričeče določbe je upravni odsek, oziroma deželni odbor pred upravnim odsekom, deloma že sam spremenil, recimo na primer določbo, katera pravi, da bi moral deželni zaklad nositi vsa bremena v kolikor ista presegajo 20 ali 30°/_o doklado. Po prejšnjem načrtu bi po deželi občine skratka neomejeno zamogle gospodariti z deželnim premoženjem, kajti, kar bi bilo več troškov, kakor bi znašala 30°/_o doklada, bi jih morala trpeti dežela. Pred to krivično zakonito določbo ste se gospodje sami ustrašili in ste predložili nov načrt, ki pa po mojem mnenju še vedno ne odgovarja pravičnosti in umnemu gospodarstvu z deželnim denarjem. Jaz smatram, visoka zbornica, da ima častita večina v mislih, da bo pri urejanju in določevanju cest in potov postopala sistematično. Če je to resnica, potem, gospoda, bi morala tudi približno določiti, — vsaj razmere utegnejo deželnemu odboru znane biti glede dolgotnosti cest, — katere ceste in v kateri dolžini so potrebne, da se uvrstijo med deželne ceste in koliko stroškov bo s tem prizadeto deželi. Seveda glede dolgotnosti cest mi boste odgovorili, da se lahko prepričam v deželnem odboru, kjer dobim pojasnila o tem, koliko kilometrov dolge so te ceste. Jaz pa mislim, da je bila vendarle dolžnost deželnega odbora, da bi nam bil vse te podatke predložil kot nekako motivno poročilo k cestnemu zakonu. Potem, mislim, bi bilo za vsakega poslanca lažje odločiti se za glasovanje o tem načrtu, če bi imel predočeno prilično svoto, za katero bi utegnili v prihodnje obremenjena biti dežela. V tem oziru torej trdim in sodim, da je načrt silno površen. Poleg te lastnosti, ki jo vidim iz tega zakona, pa čutim, da je ta zakon tudi nasilen, in sicer ne samo proti posameznikom, temveč tudi proti občinam, specijelno proti mestu ljubljanskemu. Gospodje vidite to nasilnost na primer dokazano pri določbah §§ 8, in 11. Pri § 8, se gre, recimo, za ta znamenita, večkrat omenjena gospodarska pota. Že gospod tovariš dr. Tavčar je naglašal, da bodo občine s temi gospodarskimi poti obremenile v prvi vrsti same sebe v najhujši meri, razun tega pa tudi dotičnike, ki so zavezani, skrbeti za taka javna pota. Gre se za vprašanje, kedaj bo potreba tako gospodarsko pot, tako javno pot popravljati in v kateri meri. Vsaj poznamo razmere na deželi. Šikanam so vsikdar vrata odprta. Prišel bo občinski odbor, ki bo vzel na piko kakega lastnika gozdne poti ali upravičenca ali takega, ki potrebuje dotično gozdno pot, katera končno zadržuje dosedaj javnim potrebam in njegovim potrebam, ali občinskemu odboru se utegne domnevati, da je ta mož dosedaj še premalo kravel za taka pota in občinski odbor bo skratka sklenil,

da je pot preslaba ali da ne zadostuje običajnemu prometu. Ali še več, občinski odbor utegne tudi skleniti, da pot ne zadostuje potrebam neposrednjega udeleženca samega. Postavimo se v položaj, da bo on zadovoljen s potom, kakoršen je, in da njegovim potrebam zadostuje, ali občinski odbor je upravičen, diktirati takemu zasebnemu udeležencu mejo njegovih potreb, in mu bo lahko zaukazal: ti moraš pot bolje popraviti, vzlic temu da zadostuje tvojim potrebam. Tako se glasi § 8. In sedaj, gospodje, ali nimate nobenih pomislekov proti tej določbi, ker ta zakonita določba niti tega ne predpisuje, da bi se moral dotični udeleženec najprej zaslisati. Nobene garancije določba ne da za to, da se ne bodo mogli udeleženci šikanirati. Po mojem mnenju bi se moral zakon vsaj tako glasiti, da se dotičnega zasebnega udeleženca vsaj primerno zaslisi. Torej v taki zakoniti določbi najdem nasilnost, ki odpira vrata vsem mogočnim šikaniranjem posameznikov, s katerimi morda občina ne bi bila zadovoljna. Utegnete mi odgovoriti, da ta določba § 8. sploh ne pravi, da ima občinski odbor pravico mero potrebe določevati. Potem je pa to toliko slabše, ker ta zakon niti tega ne pove, kdo ima to potrebo določati. Po celi vsebini zakona bi bilo misliti, da je občinski odbor k temu poklican, če pa to ni resnica, potem je pa zakon v taki meri površen, da ga ne morete sprejeti. Isto velja tudi glede uvrstitve posameznih potov, recimo gospodarskih potov, med javne ceste in pota. Tudi v teh določbah najdem značaj nasilnosti. Pripoznavam in sem preverjen, da bodo imele posamične občine in njihovi predstojniki morda dobro voljo, da hotoma ne prizadenejo komu kako krivico, ali postopanje pri § 11. se mi zdi tako skrajno pičlo določeno, da se lahko vsak trenutek posamezniku zgodi kaka krivica. Po tej določbi se tistega, čez čegar svet pelje kaka gospodarska pot in ki ima v prvi vrsti kak interes na dotični poti, niti ne zaslisi o tem, ali naj se ustavi dotična pot med javna pota. Tudi je mogoče, da bo občinski odbor ali župan kako pot, ki se je dosedaj rabila kot servitutna pot, uvrstila in proglasila za javno gospodarsko pot. V tem trenutku je pot tudi že javna pot, in če ne bo dotični zasebnik ugovarjal v roku štirih tednov, zna se zgoditi, da pride ob kos svojega sveta. Po mojem mnenju bi bila pa dolžnost pri tem postopanju organov občine, da zaslisiijo vse tiste udeležence, čez katerih svet peljejo taka gospodarska pota, ki utegnejo biti servitutna, služnostna pota. Že iz previdnosti bi jih bilo zaslisati o njihovih morebitnih ugovorih in o njihovih nazorih glede potrebe ali nepotrebe takih poti.

Da je ta zakon krivičen v prvi vrsti in v veliki meri za Ljubljano, to je podrobneje razkladal že gospod tovariš dr. Tavčar. Gospod poslanec dr. Lampe se je skliceval na to, da Ljubljana še lahko veliko prenese, da ima majhne doklade in da se jej da naprtiti še obilno bremen. S temi dokladami je večkrat prav čudna reč. Če so doklade majhne, pravite, da se mestu že še lahko naprtijo druga

bremena, če so pa doklade velike, pa trdite, da je gospodarstvo slabo. Mesto ljubljansko res že ne ve, kaj bi napravilo, da vam ugodi. Sicer pa, če se sklicujete na to, da imajo drugi kraji velike doklade, ne smete pozabiti, da imajo od tega pa tudi velike dobrote. Ljubljana pa ima velike potrebščine še nepokrite, zaradi katerih bo treba doklade povišati in takrat šele, ko se bo to zgodilo, se bodo imele pokriti potrebščine, ki jih imajo drugi kraji že pokrite ravno s svojimi dokladami. Torej na to se ne gre sklicevati, da ima Ljubljana še nekaj denarja, kakor da bi bil tisti denar na razpolago samo za ceste, ki naj se grade po deželi. Če pa že mislite, da je Ljubljana edino le molzna krava za deželo, potem pa nikari ne uničite te krave. Če mislite na ta način postopati, potem boste malo haska imeli od premoženja Ljubljanec, na katero gledate s tako poželjivimi očmi. Želja gospoda tovariša dr. Lampeta, da bi se samo bogati sloji obremenili, in nižji pa izpustili, je sicer jako pravična, ampak v dejanju se ne da izvršiti. Vlada ne dovoli diferenciranja doklad in vsled tega bodo pri dokladah, katere bo treba vpeljati, v obilni meri prizadeti tudi revni sloji. Vsi ti argumenti torej, katere je navajal gospod predgovornik dr. Lampe, po mojem mnenju ne drže glede Ljubljane, oziroma glede obremenjenja Ljubljane z novim cestnim zakonom v prid celi deželi.

Sklicuje se častita večina te visoke zbornice opetovanokrat na to, da hoče varovati avtonomijo dežele, da hoče varovati avtonomijo svojih inštitucij. Ni neopravičeno očitati gospod tovariš dr. Tavčar, da se preveč prepušča ingerence po načrtu tega cestnega zakona deželni vladi. Jaz opozarjam samo na eno določbo tega cestnega zakona, ki pravi, da je politična oblast opravičena cestni odbor kratkoma razpustiti, čeprav po zaslisanju deželnega odbora. Je resnica, da stari cestni red v § 41. določa: „Politično deželno oblastvo je upravičeno, potem, ko je zaslisalo deželni odbor, razpustiti okrajni cestni odbor“, pa s tem ni dotična določba novega cestnega zakona nič manj krivična in nič bolj pravična, če je že v starem zakonu vpeljana. Najprimitivnejši čut do pravičnosti bi zahteval, da bi se moralo dotično zakonito določilo glasiti v tem smislu, da sme deželna vlada razpustiti cestne odbore le tedaj, če jim zamore kako krivdo očitati, recimo, če zanemarjajo svoje dolžnosti, ali če se gre za kak pregrešek zoper zakon, ali vsega tega po novem zakonu ne bo treba. Deželna vlada bo vsikdar lahko prišla in razpustila cestni odbor brez razlogov. Jaz mislim, da se na ta način avtonomija deželnih inštitucij ne varuje in iz tega vidim, da je praksa častite večine te visoke zbornice v dejanjih njenih drugačna, nego pa v besedah.

Vspričo teh hib izjavljam za svojo osebo in za narodnonapredno stranko, da za tak zakonski načrt ne moremo glasovati.

Deželni glavar:

Do besede pride gospod poslanec Demšar.

Poslanec Demšar:

Visoka zbornica! Gotovo je, da so vzroki, ki so privedli našo večino do tega, da je napravila novo cestno postavo, kolikor toliko tehtni in stvarni in ne, kakor mislijo gospodje na oni strani, samo politični. Jaz mislim, da ne bo nobeden gospodov trdil, da naša stara cestna postava ni potrebna presonove, ampak nasprotno mislim, zelo dobro bi bilo, da bi se bila že pred časom preosnovala ravno ko so gospodje od današnje manjšine še imeli priložnost za to. Morebiti bi jo bili po svoje zasukali, ampak mi pa smo ravno po dobrem posvetovanju prišli do tega, da novi zakonski načrt cestne postave ne bo v škodo deželi in, upam, tudi ne Ljubljani, kakor mislite gospodje. Ti strahovi od one strani zame ne veljajo. Če je rekel gospod tovariš dr. Novak, da je postava nasilna v §§ 8. in 11., mu moram jaz reči, da on silno malo pozna občinske odbore v deželi, in da se hudo moti, če misli, da bodo kar tako meni nič tebi nič uvrščali servitutna pota med javna gospodarska pota ali pa vaška pota med občinske ceste. Občinski odbori so se s popraviljanjem potov dosedaj že silno veliko pečali in vedo, kakšne težave so pri tem in da poprave občinskih potov zadeva davkoplačevalce posebno na deželi precej živo, ker direktni davki niso posebno visoki in pride takoj kaka 20 do 30 % doklada za popravo kake male poti in vsled tega se nikakor ni bati, da bodo občinski odbori še prihajali s pretiranimi zahtevami in skrbeli za popravo na tak način, kakor mislijo gospodje od one strani. Gospod dr. Novak pravi, da bo občinski odbor ali kak posamezni odbornik po taki postavi enega ali drugega šikaniral. Kdor pozna naše kmete, ve, da niso tako krivični, da bi bilo kaj takega pričakovati in da bi občinski odbori svoje člane šikanirali. Tudi preveč dela bi imeli s tem, imajo pa drugega dovolj, kakor pa, da bi se hoteli med seboj kregati in šikanirati. Tudi tega, da bi se kaka servitutna pot, ali da bi se kaka gozdna pot kar tako proglašala za javno pot, se jaz ne bojim. Ne vem, kakšen interes bi jaz imel na kaki servitutni poti, ki je vendar važna samo za dotičnega, ki ima tamkaj svoje posestvo. Vem pa tudi, da se po takih servitutnih potih ne vozijo ljudje s kočijami ali avtomobili, ampak tisti, ki jo imajo, jo bodo prej ko slej po svoje vzdrževali. Uvrstitev poti je pa potrebna in občine jih bodo uvrstile po previdnosti in kakor so se naučile po večletni skušnji. Jaz mislim servitutnih potov bo po občinah malo, kajti naše občine so tako raztresene, da pridejo v prvi vrsti v poštev samo vaše poti. Vsa pota se ne dajo napraviti kot občinska, potem pa tudi dobro vem, da bodo to občinski odborniki hitro čutili, da za občinske poti plača vsa občina. Da bi se napravljale ceste, ktere bi rabili samo eni, drugi pa bi imeli zanje plačevati, to se ne bo zgodilo, kajti o tem imajo

ljudje že preveč skušenj in dobro vedo, da se bodo dotični oškodovani kraji pritožili in da bi bila zastoj vsaka poskušena obremenitev, ki bi se potom pritožbe na deželni odbor lahko odpravila.

Gospodje od one strani se seveda največ pritožujejo zoper ta zakon, ker mislijo, da bo najbolj ž njim prizadeta in največ imela žrtvovati Ljubljana. Ne rečem, da Ljubljana ne bo v začetku morda nekoliko več prizadeta kakor dosedaj, ampak dolžnost dežele je pa, skrbeti za občila po vsej deželi, ker ravno dobra občila privedejo deželo do napredka, in vsak napredek dežele pa pride tudi v prid ali korist Ljubljani. Davčna moč dežele bo narasla in potem ne bo več ravno Ljubljana največ davkov plačevala, ampak dežela bo več plačevala in s tem se bo tudi davčna moč Ljubljane razbremenila. Drugič je pa tudi to, da so ravno slaba občila dostikrat veliko kriva pritožbam glede draginje. Vzemite na primer kurjavo. Dostikrat so cene drv tako visoke, da so komaj živila tako draga in to pa samo zato, ker so na primer na Gorenjskem tista pota po gozdih in sploh občila tako slaba, da je težko drva naprej spraviti. Ni pa treba vzeti samo Ljubljano, ampak sploh vsa mesta, Škofjaleka, Kranj trpijo vsled draginje in tej je pa ravno krivo pomanjkanje dobrih občil. Torej je na vsak način potreba, da se občila popravijo. Gospodje govore o žrtvah, ampak v tem oziru je gotovo, da je dežela tudi doprinesla velike žrtve za Ljubljano, vzemimo za razne kulturne zavode, hranilnice itd. Vsaj je prav, če so taki zavodi v Ljubljani, ampak tega pa tudi ne morete tajiti, da ni tudi dežela zanje in za vse te stvari nekaj žrtvovala in če potem do tega pridemo, da zahtevamo, naj tudi glavno mesto doprinese nekoliko majhnih žrtev za deželo, mislim, da to ni tako huda stvar. Ljubljana je že tako ustvarjena, da vodijo vsa pota iz cele dežele v Ljubljano in če se spravijo ta pota v boljši stan, bo to gotovo indirektno pomagalo tudi Ljubljani. Gospod tovariš dr. Novak je rekel, da se je načrt cestne postave že v drugič spremenil. To je čisto naravno. Kakor sem že prej omenil, je bilo treba veliko in dolgih pozvedovanj in ravno vsled teh pozvedovanj je bilo treba napraviti nekoliko prememb. Potem se on pritožuje, da je deželni odbor deželnemu zboru premalo oznanil, koliko je cest, ki se jih misli spremeniti v deželne ceste, da bi bilo mogoče vsaj približno proračuniti stroške. Jaz mislim, da je, če se hoče pravično postopati, potreba, da se v tistih krajih, kjer je malo okrajnih cest in nič železnic, cestni odbori nekoliko razbremenijo in da se tamkaj občinska pota spremene v deželne ceste. To bi bilo gotovo v vsakem oziru pošteno in pravično in se mora tudi tako urediti.

Nova cestna postava, pravijo gospodje, bo škodovala deželi in tudi cestnim odborom. Temu nikakor ni tako, ker na vsak način nam skušnje prejšnjih let dokazujejo, da je treba cestne odbore malo spremeniti. V cestnih odborih so odločevali do sedaj večinoma največji davkoplačevalci pri obrti, pri kmetiji in tako dalje in potem virilisti.

Ti so imeli navadno v cestnih odborih večino, ravno ti pa navadno niso bili tisti, ki so bili najbolj interesirani na občilih. Gotovo so kmetski zastopniki pri cestah bolj interesirani in ravno to, da ti doslej v cestnih odborih niso prišli do prave veljave, je bilo največkrat povod slabemu cestnemu gospodarstvu, in temu se ne da drugače odpomagati, kakor ravno s spremembo določil glede sestave cestnih odborov. S tem se tudi mestom ne bo zgodila nobena krivica, če se zastopstvo primerno spremeni, kajti v marsikaterem cestnem odboru bodo tudi kmečki odborniki in ti bodo gotovo bolj skrbeli za ceste, kakor mestni zastopniki. Jaz sem se precej zanimal za poslovanje cestnega odbora in sem popolnoma prepričan, da je treba ravno po deželi nastaviti več cestnih zastopnikov. Zato smo tudi že od nas prošnje vlagali na deželni odbor, da naj se pomnoži število cestnih zastopnikov. Kar se tiče ingerence dežele, je seveda glede na to, da bo dežela več plačevala, tudi za se večjo ingerenco preskrbela. Dežela bo lahko cestni odbor odstavila, če ne bo pravilno delal, in nalagala cestnim odbornikom kazni. Za ingerenco politične oblasti tudi jaz nisem nič kaj zavzet, ne vidim pa v novi cestni postavi prav nič več te ingerence, kakor jo je bilo že v starem zakonu. Politična oblast je včasih svojo moč res zlorabljala in tu in tam zaukazala posipati ceste, kjer sem bil popolnoma prepričan, da to ni bilo potreba. Ali dotična določba se je nahajala že v stari postavi in torej ne vem, da bi ta ingerenca politične oblasti bila po novi postavi kaj večja, kakor po starem zakonu. Razmere zahtevajo spremembo cestne postave, enkrat jo bo treba spremeniti in torej jo spremenimo. Mi upamo, da nova cestna postava ne bo nobenemu škodovala, kakor to zatrjujejo gospodje od nasprotne strani in trdno pričakujemo, da se bo že po nekaterih letih lahko reklo, da so se gospodje od nasprotne strani motili (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Ali pa narobe!“). Cestno gospodarstvo bo postalo gotovo bolj napredno. V cestne odbore naj pridejo taki, ki se na ceste razumejo, na to bo treba gledati in potem se ne bodo po nepotrebem delali troški in ceste bodo pa v takem položaju, kakor ga zahtevajo potrebe. Gotovo je, da se vaška pota ne bodo veliko spremenila. Tista pota po oddaljenezjih gozdih ne bodo veliko drugačna, kakor sedaj, sicer je pa občina tudi že dosedaj ravno tako silila na njih popravljanje, kakor se bo to v bodoče zgodilo (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Ne pri privatnih potih!“). Vseeno, pritožba je prišla na politično oblast in politična oblast je zaukazala popravo. Vsaka občina je dolžna skrbeti za pota, da se v nemar ne puščajo, občinski odbori pa tudi v bodoče ne bodo tako nasilni, da bi ljudi šikanirali. Če to trdite, pravim, potem ne poznate občinskih odborov na deželi. V tem se gotovo motite. Sicer je pa še druga oblast tukaj, vsaj se ljudje lahko pritožijo.

Potem pa razvrstitev cest. Vsaka občina bo morala pogledati v mapo in zemljiško knjigo in

potem bo gledati, kam je dotične poti uvrstiti. To ne bo stalo toliko dela, to bo pač hitro urejeno (Klici v središču: — Mufe im Zentrum: „Kaj pa privatne poti?“). Naj bo kakršna hoče, če se tudi ni šlo za javna pota, je vendar občina morala skrbeti, da so se popravljala (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Občinska pota!“). Pravzaprav občinskih potov pa še bilo ni, samo vaške poti. Jaz poznam veliko občin, ki imajo samo vaška pota in tudi po tej postavi se bodo večinoma napravile samo vaška pota. Ali morajo biti vse poti občinske, ali pa vse vaške.

S tem končam in samo še pravim, da sem po dobrem premisleku prišel do tega, da je postava dobra, in vsled tega bom brez strahu zanjo glasoval in to tudi zagovarjal pred svojimi volilci. (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

K besedi pride sedaj gospod poslanec Bartol.

Poslanec Bartol:

Visoka zbornica! Povod, da sem se oglasil k besedi, mi je zlasti dalo povdarjanje gospoda poslanca dr. Tavčarja, ki se je spodtikal nad določbami, da so se sprejela v cestno postavo zlasti gospodarska pota. Jaz pa kot zastopnik ljudstva na deželi ravno to določbo posebno pozdravljam, kajti najvažnejše za dobro gospodarstvo, za napredek kmeta, so dobra gospodarska pota. Jaz sem že precej časa župan na deželi in lahko, ne da bi se hvalil, rečem, da razmere nekoliko poznám. Ljudstvo je vedno zahtevalo, da se v občini zlasti gospodarska in vaška pota vzdržujejo v dobrem stanu, ampak po starem zakonu, četudi se v tem oziru malo razlikuje od novega, niso občinski odbori imeli nobene moči, da bi bili dotične občane, ki so postopali nemarno, mogli prisiliti, da vzdržujejo dotična pota v dobrem stanu. Seveda ravno nad tem se gospod tovariš dr. Tavčar spodtika in pravi, da se bodo občinski odbori jokali nad zakonom. Ravno nasprotno trdim, ravno ti bodo veseli, ker bodo dobili vsaj neko moč prisiliti nemarne občane, da bodo morali prispevati k dobremu vzdrževanju potov. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „To sem jaz ravno trdil!“)

Dalje je gospod tovariš dr. Tavčar povdarjal tudi, da je po tem zakonu prevelika oblast dana cestnim odborom in da je deželni odbor boljši gospodar kakor cestni odbor. Tudi s tem izvajanjem se ne strinjam, ampak ravno nasprotno, iz lastne skušnje lahko rečem, da vsaj cenejše pride gospodarstvo s cestnim odborom, kakor z deželnim odborom, ker se mora deželni odbor posluževati tehničnih moči, ki so v primeri s člani cestnega odbora veliko dražji. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Ni treba posebnih tehnikov!“) Tem možem ne gre popolnoma odrekati vsako možnost, kajti oni imajo skušnje in prakso in pa naravno pamet, cestni odbori pa bodo jako štedili

in cestni odborniki, kakor tudi občinski odborniki si bodo gotovo trikrat premislili, predno bodo kak krajcar izdali iz okrajnocestne ali občinske blagajne. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Tu pa bo šlo iz deželne blagajne!“) Ravnotako bodo varčevali tudi z deželnimi izdatki, ker nas kmete ti izdatki ravno tako brigajo ali zadenejo, kakor druge davkoplačevalce. Jaz sicer na eni strani pritrdim gospodu dr. Tavčarju, ki je povdaril, da pomenja novi cestni zakon veliko breme za občine. Ali na drugi strani se pa mora pomisliti, koliko se bo, če se enkrat izboljšajo občila, pridobilo na času in pa prihranitvi živine in orodja. Kolikokrat se dandanes po tistih grdih potih prevračajo vozovi, koliko trpi živina, kako zdihujejo in kolnejo hlapci, ako je pa pot dobra, potem odpadejo vse te neprilike.

Potem je gospod tovariš dr. Tavčar povdarjal, da pomenja novi cestni zakon tudi vsled tega veliko breme, ker vsa tista gozdna pota, ki se bodo morala popraviti, ne bodo dolgo ostala v dobrem stanju, ampak kakor hitro pride kak naliv, bodo zopet pokvarjena in bo denar zavržen. Z elementarnimi nesrečami se seveda žal ne moremo boriti in teh se ne da odpraviti. Vendar je pa v § 10. določeno, da se sme razlastitev izvršiti v cestne namene. Dosedaj nismo imeli te določbe in odtod ravno je izhajala tista velika nevarnost, katero je povdarjal gospod dr. Tavčar. Pot se je popravila, ali prišel je naliv, splavil gramoz doli, pota so bila preozka, ni bilo mogoče napravljati odvodnic in pa obcestnih kanalov in v teh okoliščinah popravljanje takih potov seveda ni dosti izdalo. Ravno zaradi tega pa jaz to določbo z veseljem pozdravljam, ker se bodo odslej taka pota lahko drugače napravljala, da vremenske nezgode ne bodo več povzročale takih škod, kakor dosedaj, in sicer s pomočjo razlastitvene pravice, ker bo mogoče vodo odvajati in pota razširjati itd.

Potem je gospod dr. Tavčar povdarjal, da ne smemo preveč obtežiti Ljubljane. Pri tem jo je pohvalil, da je moderno cvetoče mesto, na drugi strani je pa zopet rekel, da je revna. V tem oziru je gospod predgovornik lahko potolažen, Ljubljana ne bo imela nobene škode, kajti če se na deželi napravijo dobra občila, potem je gotovo, da bo indirektno od tega imela dobiček tudi Ljubljana, ker se bodo vse življenske potrebščine lažje in ceneje dovažale v glavno mesto, kakor dosedaj.

Gospod tovariš dr. Novak je rekel, da hočemo Ljubljano napraviti za molžno kravo. Če bomo iz Ljubljane napravili molžno kravo, bomo pa tudi skrbeli, da bo ta molzna krava dobila iz dežele dobro krmo. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links. — Poslanec — Abgeordneter Jaklič: „Krava pri gobcu molze!“).

Pa tudi iz čuta za pravičnost moramo zastopniki na deželi toplo pozdravljati ta zakon. Pravim: iz čuta pravičnosti. Nekateri cestni odbori v deželi imajo velikanske naklade. Vzrok temu je, da nimajo toliko sreče, kakor drugi, ki imajo povsod v okraju deželne ali državne ceste in pa

železnice. Ti se imajo za svoj ugodni položaj zahvaliti naključju in dobri legi, medtem ko so drugi okraji, ki so oddaljeni od železnic in drugih večjih prometnih sredstev, imeli večja bremena za svoje slabe ceste in so se vsled tega zadolžili ter imajo tako visoke doklade, da jih komaj morejo prenašati. Ali tu ne zahteva potem pravičnost, da se priskoči na pomoč tem krajem, ki so bili doslej popolnoma zapuščeni in si iz lastnih moči niso mogli priboriti boljših prometnih sredstev?

Tudi zastopstvo v cestnih odborih z veseljem pozdravljam. Doslej je bilo krivično zlasti to, da so imeli pravico zastopstva virilisti in da so se volili zastopniki iz vseh krajev skupno. Nekateri kraji so bili vsled tega popolnoma brez zastopnikov in zastopniki drugih krajev se na te kraje niso prav nič ozirali, temveč jim le delali krivice. Zaradi tega moram z veseljem pozdravljati, da se z novim zakonom tej krivici v okom pride in bo preskrbljeno, da bodo vsi kraji dobro zastopani v cestnih odborih.

Posvetoval sem se o novem cestnem zakonu zadnje čase tudi z raznimi gospodi župani in sicer ne samo pri nas, ampak tudi drugod, in skoraj vsi župani so bili v tem edini, da je ta zakon precejšnjo pridobitev za deželo. Zatorej pa bom z veseljem zanj glasoval in upam, da bo tudi obilo blagostanja prinesel našemu ljudstvu. (Živahno odobravanje na levi. — Lebhafter Beifall links.)

Deželni glavar:

Besedo ima gospod poslanec Kobi.

Poslanec Kobi:

Visoka zbornica! Ker je gospod tovariš dr. Tavčar omenil gozdna pota, mu bodi povedano, da je za zboljšanje gozdnih potov izdani denar najbolje naložen. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Rakitna!“) V tem oziru navedem samo en vzgled. Knez Windischgraetz ima na svojih posevkih na Notranskem les, katerega prodaja večinoma po 18 do 20 K kubični meter, in zakaj? Ker da vedno in vedno delati nova pota in skrb, da se vzdržujejo v dobrem stanju. Dočim mi iz naših gozdov vozimo komaj po 4 m dolge hlode, vozijo jih po tamošnjih potih po 12—13 m dolge. Torej to je dobro naložen denar, in če pride kaka občina vsled tega novega cestnega zakona v položaj, da bo koga prisilila do poprave take gozdne poti, bo to prav dobro delo. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Za lesnega trgovca!“) Samo pomislite, gospod dr. Tavčar, če voznik zasluži 10 K — z manj ne mora izhajati, kajti stane ga hlapec, živina itd. — naj potem izpelje 10 q ali pa 50 ali 150, to je zanj vseeno; on mora zaslužiti toliko, da more izhajati. Torej, če bo en lesni trgovec pritiskal, se bo zboljšala pot na korist lastniku gozda, ker bo les toliko dražje prodajal. Kar ste omenili glede hudournikov, pri nas ne pride v poštev. Če se v naši okolici uredi kaka

taka pot tako, kakor treba, je za 15 ali 12 let dobra. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Koliko pa stane!“) Naj stane, ampak to je tako dobro naložen kapital, da meni še nikdar ni bilo žal zanj, ker vem, da bo meni in mojim naslednikom prinesel velik dobiček.

Toliko glede gozdnih potov. Glede Ljubljane vam pa to povem. Ob kantonski poti iz Vrzdencev v Št. Jošt je en gozd, ki je pred kratkim prišel v mojo last in obsega 30 oralov same bukovne. Ako bi bil iz tistega gozda prej napravljial drva, potem bi se altro chè reklo draginja, bi se reklo: Ta hudič nas če odreti. (Živahna veselost. — Lebhaftes Heiterfeit.), to je „dopelthudič“ (Ponovljena veselost. — Erneute Heiterfeit.) Sedaj pa, ker je cesta napravljena, jih pa oddajem tako, da bo vsakemu kupcu konveniralo. V 5—6 letih pride iz tistih krajev kakih 1000 klafter in jaz mislim, 1000 sežnjev bo že nekoliko za Ljubljano izdalo, da drva ne bodo več imele tako visokih cen, kakor zdaj. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Kobi jih tudi tako drago prodaja, kakor drugi!“) Ampak če jih bo dosti, jih bom moral dati ceneje; tista drva bodo gotovo cenejša in brez dvoma bo imel Ljubljančan dobiček. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Kobi pa izgubo! — Veselost. — Heiterfeit.“) Ne, — če bo le mogoče, ne, ampak dostikrat jo ima pa trgovec tudi.

In še en slučaj. Recimo, v škofjeloškem okraju, ko smo se ravno nekje oddahnili, sem izpraševal neko žensko: „Po čem so piške?“ „Po 45, tudi po 40 krajcarjev“ pravi. — Sem rekel: „To je pa poceni.“ In zakaj? Ker imajo sedaj tako pot, da se je, če je žena kokoš nesla prodajat, kokoš ubila. Ravno tako je z jajci. Če bo pot boljša, vzame jih lahko več in namestu po 2

jih bo lahko dajala po 3 za en „sekser“ (Klici: — Ruße: „Po 10 h so jajca!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Gospod deželni glavar, k stvari ga pokličite!“ — Veselost. — Heiterfeit.). Prosim, sem pri stvari. Jaz dokazujem tukaj ravno, da ima vsled tega, če napravimo boljša pota, Ljubljana največ dobička od tega. Če se bodo napravile ceste, kakor ona iz Št. Jošta v Vrzdence, bo gotovo Ljubljana imela več blaga na razpolago in potem se ga bo lahko tudi več kupilo za nižje cene (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Kobi bo še par železnic napravil v Rakitno!“ — Veselost. — Heiterfeit.). Napravil bi jih ja, če bi me kdo prisilil, zaradi tega pa ravno pravim, da je prav, da se bo z novim cestnim zakonom moglo prisiliti ljudi do popravljanja potov. To bo najbolje naložen denar in zato Vas vabim, gospod dr. Tavčar, da glasujete z menoj za ta zakonski načrt. (Živahna veselost in odobravanje. — Lebhaftes Heiterfeit und Beifall.)

Deželni glavar:

Sedaj, gospoda moja, bom sejo zaključil.

Prihodnja seja bo v torek dne 25. t. m. ob 10. uri dopoldne.

Finančni odsek ima sejo v ponedeljek dne 24. t. m. ob $\frac{1}{2}$ 10. uri dopoldne in upravni odsek pa v ponedeljek dne 24. t. m. popoldne ob $\frac{1}{2}$ 3. uri.

Na dnevni red pride to, kar je preostalo od današnjega dnevnega reda, potem pa še nekoliko prvih branj. (Glej dnevni red prihodnje seje. — Siehe Tagesordnung der nächsten Sitzung.)

Sklepam sejo.

Konec seje ob 7. uri 45 minut zvečer. — Schluß der Sitzung um 7 Uhr 45 Minuten abends.

